

Ουρανός ὁ Κ. Ζαχαριάδης
1902

Λεωνίδας ὁ Τριφυλιώτης

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας
ὁμοθυμαδὸν ἀνέστη,
ὡς ἂν εἰς τὸν οὐρανὸν
ὡς μένει τὸ πνεῦμα

Θ. Κ. Ζαχαριάδης

μαθηταὶ τῆς

Μ. τοῦ Γ. Σχολῆς

Μαρτίου 11 1902

ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΩΝ

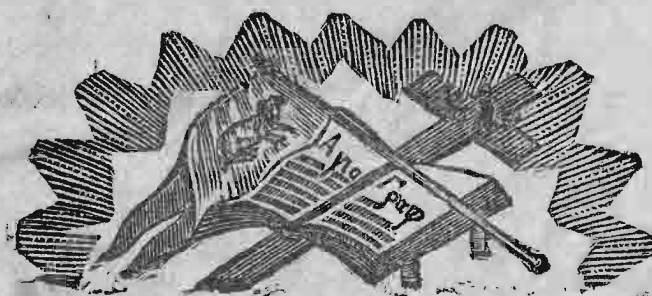
ΙΕΡΩΝ ΤΕΛΕΤΩΝ

ΤΗΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ὑπὸ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΡΣΙΔΟΥ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Η ΦΙΛΙΑ».

1864.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον ἐνταῦθα τὴν σφραγίδα
καὶ ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδότου, θεωρούμεγον ὡς κλοπιμαῖον
καταδιώκεται.

N. H. P.

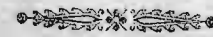
Σεβαστέ μοι Διδάσκαλε!

Εἰς ὑμᾶς ἀνατιθεῖς τὴν δε τὴν βίβλον οὐδὲν ἕτερον παιῶν
καθῆκον χριστιανικὸν ἐκπληρῶ, καὶ ἀπονέμω φόρον ἀπεριορίστου
εὐγνωμοσύνης, ὀφειλομένης εἰς τὸν ἀκάματον ἤδη ζῆλον, ὃν δι-
τίαν ὁλόκληρον κατεβάλετε διδάσκοντες τὴν ὁμογενῆ νεολαίαν· τῆς
λιπαρᾶς ὑμῶν διδασκαλίας καὶ γὰρ γενόμενος μέτοχος, καὶ ἀνευδότη
φιλοπονίᾳ εἰς τὰ τῶν μουσῶν ὄργια μυηθεὶς παρ' ὑμῶν, καὶ ὡς εἶόν
τε ἐγκρατὴς τῆς πατρῴας φωνῆς γενόμενος, σπεύδω, ὅπως καὶ δι'
ἔργου δείξω ἦν πρὸς ὑμᾶς ἀείποτε διατελῶ τρέφων εὐγνωμοσύνην·
δέχθητε ὅθεν Σεβαστέ μοι διδάσκαλε τὸ παρ' ὑμῶν διδαχθὲν πό-
νημα ἀναρρίπιζων τὰ μάλιστα τὴν φιλοτιμίαν καὶ τῶν ἤδη δι-
δασκομένων ἵνα τελειότερα τούτου ἐκπονήσωσι συγγράμματα
ἀποδεικνύοντες οὕτω τελεσφόρους τοὺς ἀτρύτους ὑπὲρ ἡμῶν πόνους
τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἧς εἰμὶ μετὰ βχθυτάτου σεβασμοῦ.

ὁ ἐλάχιστος θεράπων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΕΡΣΙΑΝΗΣ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Φιλόμουσοι Ὁμογενεῖς

Πρὸ πολλοῦ θεωρήσας τὴν παντελῇ ἔλλειψιν τῆς Χριστιανικῆς ταύτης διδασκαλίας τῶν ἱερῶν τελετῶν, τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κανονικῶς καὶ συναρμολογουμένως συντεταγμένης, καὶ ἐπομένως ἱκανῆς οὔσης ἐρμηνεῦσαι ἀρκούντως τοῖς τε κληρικοῖς καὶ ἅπασιν τοῖς ὁμογενέσι, διέγνων ἐκδοῦναι τὴν παραδοθεῖσαν μοι ὕλην παρὰ τοῦ πρώην Σχολάρχου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς Κ. Α. Λασκάρεως τοῦ νῦν Μητροπολίτου Α. Σισανίου, ἐπιγεύσει καὶ ἀδείᾳ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, καὶ ἐπισπεύσει φίλων τε καὶ συμμαθητῶν, πρὸ δὲ πάντων λυσιτελείᾳ τῆς ὁμογενοῦς ὡς εἴρηται νεολαίας, τὸ πλεῖστον εὐελπιζόμενος ὅτι εὐμενῇ ὑποδοχὴν λήφεται ὁ ἐλάχιστος ἐμοῦ πόνος, παρὰ τῶν περὶ τ' ἀγαθὰ φιλομούσως ἀσκουμένων, καὶ ἀγνοούντων τὴν τε δέουσαν ἵστασιν καὶ τὴν ἀνόμιμον περίστασιν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, καὶ περ προειδόντων αὐτῶν ὅτι ἐστὶν ἐπίγειος οἶκος οὐρανίου Πατρὸς.

Προσφέρω δὲ ὑμῖν τὸ ἐξ ἀλανθάστων καὶ γνησίων πηγῶν συναφθὲν πόνημα, καλούμενον «ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΤΕΛΕΤΩΝ» ἀπαρτίζον ἐν τεύχος συγχείμεγον ἐκ πέντε Κεφαλαίων.

Σ. Ὁμογενεῖς
δὲ τοῦ Γένους Ὁμογενεῖς
δὲ τοῦ Γένους Ὁμογενεῖς
Συν. 10 Σεπτεμβρίου 1864
Σ. Ὁμογενεῖς
Σ. Ὁμογενεῖς

ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΤΕΛΕΤΩΝ

ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῆς Θείας λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἑρώτησις. Τί ἐστὶν ἡ θεία λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας;

Ἀπόκρισις. Ἡ θεία λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὑπηρεσία εἰς τὸν Θεὸν γινομένη κατὰ τὴν τάξιν, ἣτις εἶναι συστημένη εἰς αὐτήν.

Ἑρ. Τίς ἐσύστησε τὴν θείαν λατρείαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἡ θεία λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία, ἔχει σύστασιν ἑαυτῆς παρὰ Θεοῦ. Πρῶτος καὶ κύριος συνίστωρ τῆς θείας λατρείας εἶναι αὐτός ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος συνέστησε τὰ μυστήρια, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, τὴν δὲ περαιτέρω δίδαξιν καὶ τελειοποίησιν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Οὗτοι δὲ οὐ μόνον διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν καὶ τοῦ παραδείγματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μυστυριώδους χειροθεσίας μετέδωκαν τὴν λατρείαν εἰς τοὺς διαδόχους τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, ἥτοι εἰς ἐπίσκοπους· δόντες αὐτοῖς πληρεξουσιότητα νὰ διατάξωσιν ἅπασαν τὴν τάξιν τῆς θείας λατρείας ἐν πνεύματι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνάγκης τῶν πιστῶν, διὰ τοῦτο ἡ Χριστιανικὴ θεία λατρεία κατέφθασε μέχρις ἡμῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς τῶν Ἀποστόλων καὶ Πατέρων παραδόσεως.

Ἑρ. Ποία ἡ διαίρεσις τῆς θείας λατρείας;

Ἀπ. Ἡ θεία λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δημοσίαν ἢ ἐκκλησιαστικὴν, καὶ εἰς μερικὴν, ἥτοι οἰκιακὴν· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐκτελεῖται εἰς τὰς κοινὰς συνάξεις τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰς τόπον προσδιωρισμένον καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἱερουργούντων. Ἡ δὲ δευ-

Λυσιτελὴς πρὸς τούτοις ἐστὶν ἡ ῥηθεῖσα ἐρμηνεία καὶ πρὸς προτροπὴν ἐκάστου πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ἐπειδὴ ὑπάρχουσι πλεῖστοι ἀγνοοῦντες τὰ εἰρημένα βεβηλοῦντες τὴν ἐπωνυμίαν τῆς λέξεως Χριστιανός.

Τοιούτων οὖν ὄντων τῶν Χριστιανικῶν γνώσεων πληρεσ καὶ τοῦτο τὸ πόνημα, οὗ τινος τὴν ἔκδοσιν διαπονήσας συνιστῶ ἤδη τῷδε πρὸς ἀκριβῆ ἐπίγνωσιν καὶ συνεχῇ ἀνάγνωσιν τοῦ ὑμετέρου ἔθνους. Πειθόμενος ὅτι εὕρήσει τὴν δέουσαν εὐμενῇ ὑποδοχὴν παρὰ τοῖς φιλομούσοις ὁμογενέσιν οἵτινες τὰ προφανῆ ἡμῶν ἐλλείματα παριδόντες συγγνώμην ἔξουσιν, ὅτι νεανίας ὢν καὶ πρωτόπειρος ἐτόλμησα ἀποδοθῆναι εἰς τὸ εὐρύτατον καὶ πολύμοχθον Χριστιανικὸν καθῆκον ἐπικαλούμενος τὴν ἐπιείκειαν τῶν μουσοθρέπτων.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 25 Ἰοβρίου 1864.

Ὁ ἐκδότης

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΕΡΣΙΑΝΗΣ.

τέρα εκτελείται εἰς μερικὴν τινα σύναξιν τῶν πιστῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐξωτερικὴ διὰ τινα ἄτομα.

Ερ. Τί ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς θείας λατρείας ἐν γένει;

Απ. Ὅφείλομεν νὰ σημειώσωμεν ἐν γένει περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς θείας λατρείας τὰ ἀκόλουθα: α) οὐδέποτε πρέπει νὰ περιορίζηται εἰς μόναν τὰς ἐξωτερικὰς τελετὰς, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ ᾔηται ἔκφρασις αὐτῆς, β) ἡ Χριστιανικὴ θεία λατρεία πρέπει νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκτελῇται παρὰ μὲν τῆς ἐκκλησίας μετὰ προσηκούσης εὐλαθείας, παρὰ δὲ ἐκάστου Χριστιανοῦ ἐν καθαρότητι ψυχῆς καὶ σώματος καὶ μετὰ εὐλαβοῦς προθυμίας· «ἐπικατάρατος πᾶς ὁ» (ψαλ. 10), γ) ἡ Χριστιανικὴ θεία λατρεία δὲν πρέπει νὰ ᾔηται αὐθαίρετος, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκτελῇται οὕτως ὅπως συνεστήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ διετάρχηται ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι ἡμεῖς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν μόνοι ποῖον εἶδος θείας λατρείας δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ εἰς τὸν Θεόν, δ) ἡ Χριστιανικὴ θεία λατρεία πρέπει νὰ ᾔηται κυρίως πνευματικὴ, διότι ὁ Κύριος διδάσκει ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ προσκυνῶμεν τὸν Θεόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ (Ἰωάννου), τουτέστιν ἐν πνεύματι σημαίνει μετὰ βεβαιότητος ἐπιδόσεως τῶν τοῦ Θεοῦ τελειοτήτων, ἀναφερομένης εἰς τὸν Θεὸν ἀληθείας, μετὰ καρδίας πλήρους ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ζήλου πρὸς τὴν εὐσέβειαν, διὰ τοῦτο καὶ ὅλαι αἱ τελεταὶ τῆς Χριστιανικῆς θείας λατρείας εἶναι πλήρεις πνεύματος πίστεως, τουτέστιν ἐμπνέουσιν εἰς τὸν νοῦν τινὸς τὰς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἐγείρουσι τὴν καρδίαν εἰς ἀγάπην πρὸς τὰς ἀρετὰς καὶ τρόπον τινὰ ἐστὶ διαφανὲς καταπέτασμα τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως.

Ερ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς κατ' οἶκον προσευχῆς;

Απ. Ἡ κατ' οἶκον προσευχὴ πρέπει α) νὰ γίνηται κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς θείας λατρείας, τὴν ὁποίαν συνέστησεν αὐτὸς ὁ Θεός, β) ἡ κατ' οἶκον προσευχὴ δὲν πρέπει νὰ παραμελῇται ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνηται μετὰ πάσης προθυμίας, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πάντοτε ἔχομεν ἀνάγκην τοῦ ἐλέους καὶ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ ὅτι

πάντοτε συχνάκις παρούσιάζονται εἰς τὸν βίον περιστάσεις ἰδιαίτεραι καὶ ἀφοροῦν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς θείας ταύτης λατρείας· π. χ. (ὅταν ἀρχίζωμεν ἢ τελειώνωμεν τὰ ἔργα ἡμῶν ἰδίως δὲ τὰ σπουδαῖα ἐν ὅσα χάρις ἢ λύσις ἀσθενείας καὶ ἀρρώσεως), ἡ δὲ ἀμέλεια περὶ τῆς καθαγιάσεως τῶν περιστάσεων τούτων διὰ τῆς θείας λατρείας ἀμέσως φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀπώλειαν ἀπάσης θεοσεβείας καὶ εἰς τὴν λήθην τοῦ Θεοῦ· ὅστις εἶναι ψυχρὸς καὶ ἀμελής εἰς τὴν κατ' οἶκον προσευχὴν καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ, ὁ τοιοῦτος δὲν ἔχει ζήλον εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, καὶ ἐν γένει εἶναι ψυχρὸς καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆς εὐσεβείας.

Ερ. Τίνοι τρόποι προσκαλεῖ εἰς τὴν θείαν λατρείαν ἡ Ἐκκλησία;

Απ. Διὰ τοῦ κώδωνος ἢ σημάντρου.

Ερ. Ὁ κώδων καὶ τὸ σημάντρον ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν;

Απ. Ἡ φωνὴ αὐτῶν ἐμπνέει τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εὐχαρίστως ἀποδέχονται τὴν εἰδῆσιν, ἥτις ἀγγέλλει αὐτοῖς «εἰς οἶκον Κυρίου πορευσώμεθα» (ψαλ.), ἡ φωνὴ αὕτη συγκαλοῦσα τὰ γηγενῆ τέκνα εἰς τὸν ἐπὶ γῆς οἶκον τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ὑπενθυμίζει καὶ τὴν σάλπιγγα τοῦ Ἀρχαγγέλου, ἥτις συγκαλέσει τοὺς τε ζῶντας καὶ νεκροὺς εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ.

Ερ. Ποία ἐν γένει ἡ ἐξωτερικὴ σύστασις τῆς θείας λατρείας;

Απ. Λαμβανομένη ἅπασα ὁμοῦ ἡ Χριστιανικὴ θεία λατρεία συνίσταται ἐκ τῶν ἐφεξῆς, α) ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ θείου λόγου, β) ἐκ τῆς ψαλμωδίας τῶν ἱερῶν ὕμνων, γ) ἐκ τῶν διαφορῶν ἱεροπραξιῶν, δ) ἐκ τῶν εὐχῶν, καὶ ε) ἐκ διδασκαλιῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Ερ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς γλώσσης τὴν ὁποίαν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μεταχειρίζεται εἰς τὴν θείαν λατρείαν;

Απ. Μολονότι ἡ Ὁρθόδοξος ἐκτελεῖ τὴν θείαν λατρείαν, ἥτις εἶναι εἰς γλῶσσαν καταληπτὴν εἰς ἕκαστον ἔθνος, οὐδόλως ὁμως ἐπιτρέπει νὰ μεταβάληται συνεχῶς εἰς ὅλας τὰς λαλουμένας γλῶσσας.

Ερ. Τί διδάσκει ἡμᾶς διὰ τούτου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία;

Απ. Διὰ τούτου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία α) ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀρχαιότητα τὴν ὁποίαν ὡμολόγησεν εἰς τὴν θείαν λατρείαν τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖ, ὑπενθυμίζουσα δὲ τὴν

ἀρχαιότητα ταύτην διδάσκει ἡμᾶς νὰ φυλάττωμεν τὴν μίαν πίσιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀνέκαθεν διατηρουμένην ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, β') διὰ τῆς χρήσεως τῆς ἀρχαίας γλώσσης τῆς θείας λατρείας· ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀναφέρει εἰς τοὺς χρόνους τῶν προπατόρων, οἱ ὅποιοι δεικνύουσι καὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς νὰ μιμώμεθα τὴν πίσιν αὐτὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν, γ') συνομολογοῦσα ἡ Ἀγία Ἐκκλησία μεθ' ἡμῶν περὶ θείων καὶ περὶ ἱερῶν ἀντικειμένων τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν τῶν πατέρων ἡμῶν, διδάσκει ἡμᾶς νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων μετὰ ἰδιαιτέρας εὐλαβείας καὶ διὰ γλώσσης ὑψηλοτέρας παρὰ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς λαλοῦμεν.

Ἐρ. Τί ἀναγινώσκειται ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἐπὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἀναγινώσκονται καὶ ἐπὶ τῆς θείας λατρείας κατὰ περικοπὰς, α) ὅλα τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, β) αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ βίβλος τῶν πράξεων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, γ'. ἅπαντες οἱ ψαλμοὶ καὶ δ'. κατ' ἐκλογὴν χωρία ἐκ τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, π. χ. ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Σολομώντος, τῶν προφητῶν, καὶ τοῦ Ἰωβ.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζονται τὰ ἀναγινωσκόμενα ἐκ τῶν βιβλίων τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων;

Ἀπ. Τὰ μὲν ἐκ τῶν βιβλίων τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀναγινωσκόμενα ὀνομάζονται Εὐαγγέλια, τὰ δὲ ἐκ τῶν βιβλίων τῶν Ἀποστόλων Ἀπόστολοι. Αἱ ὀνομασίαι δ' αὗται διδάσκουσιν ἡμᾶς πόσον προσεκτικῶς καὶ εὐλαβῶς ὀφείλομεν νὰ ἀκούσωμεν δηλ. αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Εὐαγγελιστὰς δι' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, διότι ὁ λόγος αὐτῶν λόγος Χριστοῦ.

Ἐρ. Πότε ἀναγινώσκονται οἱ Ἀπόστολοι, καὶ τὰ Εὐαγγέλια;

Ἀπ. Ἐν γένει ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἡ ἀμφοτέρα ὁμοῦ ἢ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῆς λειτουργίας, τοῦ ὁρθρου, τῆς ἐκτελέσεως τῶν μυστηρίων, τῆς παρακλήσεως καὶ εἰς ἄλλας τινὰς τελετάς.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν κατ' ἐκλογὴν χωρίων ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἐνίοτε καὶ ἐκ τῆς Νέας);

Ἀπ. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν κατ' ἐκλογὴν χωρίων ἐκ τῶν

βιβλίων τῆς Παλαιᾶς διαθήκης (ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τῆς Νέας) ὀνομάζεται Παροιμία, ἡ λέξις αὕτη σημαίνει ὀφέλιμον τὰ τῶν διδασκαλειῶν πρόσβαλλομένων ἀλληγορικῶς, ἥτοι διήγησιν καθ' ὁδόν, διὰ δὲ τῶν ὀνομασιῶν τούτων ἡ ἁγία Ἐκκλησία δίδει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὰ χωρία ταῦτα εἶναι ἄξια τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν προσοχῆς ἢ διότι ἀναφέρονται πρὸς τὰ συμβάντα τῆς Νέας διαθήκης ἢ διότι δίδουσι σωτήριον διεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ἡμετέρας ζωῆς.

Ἐρ. Πότε ἀναγινώσκονται αἱ Παροιμίαι;

Ἀπ. Αἱ Παροιμίαι συνήθως ἀναγινώσκονται εἰς ἐσπερινοὺς ἑορτῶν καὶ εἰς ἄλλας τινὰς τελετάς, ἡ δὲ ἀνάγνωσις αὐτῶν καταδεικνύει τὸ ἰδιαίτερον πανηγυρικὸν τῆς τελετῆς ἐκείνης ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναγινώσκονται.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς;

Ἀπ. Ὁ ἄνθρωπος φύσει μεταχειρίζεται μουσικὴν ἐπὶ τῆς θείας λατρείας, διότι εἶναι φωνὴ τῆς ψυχῆς πλήρης αἰσθήματος, ὅποιοι ὀφείλομεν νὰ ἡμεθα προσευχόμενοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ὅθεν καὶ ἀπαιτοῦμεν τὴν μουσικὴν ἐπὶ τῆς θείας λατρείας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· ἡ ᾠδὴ τοῦ Μωϋσέως τὴν ὁποίαν ἔψαλλεν ὁ χορὸς μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ, καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ συστηθεὶς χορὸς, αἱ ᾠδαὶ τῶν Ἀγγέλων ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, τὸ Ὡσανᾶ τῶν παιδῶν τῶν Ἑβραίων, ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν ἱερὰν καταγωγὴν τῆς ψαλμωδίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ· αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἔψαλλον (Ματθ. 26, 31)· ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος διδάσκει τοὺς Χριστιανοὺς νὰ παρακινοῦν ἑαυτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν διὰ πνευματικῶν ᾠδῶν (Ἐφεσ. 5, 19).

Ἐρ. Ποῖα τὰ συστατικὰ τῆς ὁρθοδόξου ψαλμωδίας;

Ἀπ. Ἀπασα ἡ ἐκκλησιαστικὴ ψαλμωδία διαιρεῖται εἰς δκτὼ ἤχους, ταύτην δὲ τὴν διαίρεσιν ἔδωκεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκινός.

Ἐρ. Μέχρι τίνος βαθμοῦ δύναται νὰ ᾄδῃ τεχνικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ;

Ἀπ. Ἡ μουσικὴ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας ἦτον ἀπλὴ διὰ τοῦτο καὶ τώρα πρέπει νὰ φυλάττωμεν εἰς τὸ ψάλλειν τὴν δυνατὴν ἀπλότητα, ἐπιτρέποντες τὴν τέχνην ἐπὶ τοσοῦτον

ὥστε εὐχαριστοῦσα τὸν ἀκοὴν νὰ μὴν ἐμποδίζῃ εἰς τὸ περιεχόμενον τὸν ἱερὸν ὕμνον.

Ἐρ. Κατὰ πόσον εἶναι ἀρχαῖοι οἱ ὕμνοι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας;

Ἀπ. Οἱ περισσότεροι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι κατέφθασαν μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς συστάσεως τῆς δημοσίας θείας λατρείας τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης· ὅλοι οἱ ὕμνοι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς ἀγίας γραφῆς καθὼς οἱ ὕμνοι τοῦ Μωϋσέως καὶ οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ, τὸ Νῦν ἀπολύεις, τὸ ὁποῖον ἀπήγγελεν ὁ Θεοδόχος Συμεὼν· ἄλλοι πάλιν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ π. χ. Ὁ μογενὴς υἱὸς κτλ. ἡ μεγάλη δοξολογία τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε παρὰ τῶν πρώτων Χριστιανῶν, π. χ. τὸ Φῶς ἱλαρὸν παρὰ τοῦ μάρτυρος Ἀθηνογένους, τὸ ὁποῖον συνέταξεν οὗτος ἀπερχόμενος εἰς τὸ μαρτύριον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ὕμνους τοὺς ὁποίους συνέταξαν οἱ ἀρχαιότεροι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Βασίλειος ὁ Μέγας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκινός.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ἐνεργείας τῆς ἱερᾶς ψαλμωδίας;

Ἀπ. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ψαλμωδία μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν ἀπλότητα, τὰ μέγιστα ἐνεργεῖ εἰς τὸ νὰ διεγείρῃ ἐν ἡμῖν τὰ αἰσθήματα τῆς κατανύξεως καὶ τῆς εὐσεβείας· τίς δὲν ὑφούται τῷ πνεύματι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀκούων ψαλλόμενον τὸν ὕμνον Οἱ τὰ Χερουβίμ; ἢ τὸν Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσι; τίς δὲν κατανύγεται τὴν καρδίαν ἐπὶ τῆς ψαλμωδίας τοῦ Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου· Θεοῦ Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου· μὴ ἐγκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας; τίς δὲν κλαίει ἀκούων τοὺς θλιβεροὺς ὕμνους τῆς ἀγίας ἐβδομάδος τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου; Μὴ ἐποδύρου μου, Μητέρα, καθορῶσα ἐν τάφῳ· τίς δὲν πληροῦται οὐρανόθεν χάριτος διὰ τῆς ψαλμωδίας τοῦ κανόνος τοῦ ἁγίου Πάσχα; Ἡ τῆς Ἐκκλησίας ψαλμωδία εἶναι ἐν ἐκ τῶν ἰσχυρῶν μέσων εἰς τὸ νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν, νὰ διεγείρῃ ἐν ἡμῖν αἶσθημα μετανοίας καὶ νὰ παρακινήσῃ αὐτὴν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

Ἐρ. Δὲν ἔχουσιν ἄρα γέ τινες ὕμνοι ἰδιαιτέρας σημασίας;

Ἀπ. Πολλοὶ ἱεροὶ ὕμνοι ἔχουσι μερικὰ ὀνόματα. Αἱ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτοι ὀνομασίαι εἶναι αἱ ἐφεξῆς· α. Στιχηρὰ, β'. Τροπάρια, γ'. Κοντάκια, δ'. Οἴκοι, ε. Εἴρμοι, ς'. Μεγαλυνάρια, ζ'. Ἀντίφωνα, ἡ. Ἰδιόμελα, θ'. Καθίσματα, ι. Ἐξαποστηλάρια, ιά. Ὑπακοή, ιβ'. Φωταγωγικά.

Ἐρ. Ποῖοι ὕμνοι ὀνομάζονται Τροπάρια;

Α. Τροπάρια κυρίως ὀνομάζονται ἐκλεκτοὶ ἱεροὶ ὕμνοι, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζεται ἡ οὐσία τῆς ἐορτῆς, ἢ ὁ βίος καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ ἁγίου· ψάλλονται δὲ τὰ τροπάρια ταῦτα ἐναλλάξ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κλήροις. (α)

Ἐρ. Τί ἐστὶ Κοντάκιον;

Ἀπ. Τὸ κοντάκιον (β) εἶναι σύντομος ἱερὸς ὕμνος ἐν περιλήψει, ἐκφράζον τὴν δύναμιν τῆς ἐορτῆς ἢ τὸν μερικὸν διακριτικὸν ἀγῶνα τοῦ ἐορταζομένου ἁγίου.

Ἐρ. Τί ἐστὶν οἶκος;

Ἀπ. Ὁ Οἶκος εἶναι ὕμνος μᾶλλον ἐκτεταμένος τοῦ Κοντακίου, καὶ περιέχων τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ τὸ Κοντάκιον.

Ἐρ. Ποῖοι ὕμνοι ὀνομάζονται Εἴρμοι;

Ἀπ. Ὁ Εἶρμος (ἐκ τοῦ εἴρω=συνδέω) εἶναι στίχος ἐναργὴς πρὸ τοῦ κανόνος τιθέμενος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς τύπος καὶ δεσμός τῶν ἄλλων στίχων, τῶν κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ συντεθειμένων, ἵνα κατ' αὐτὸν ψάλλονται.

Ἐρ. Τί σημαίνει Στιχηρὰ;

Ἀπ. Στιχηρὰ, καθὼς καὶ Τροπάρια ὀνομάζονται ὅλοι οἱ ἱεροὶ ὕμνοι οἱ τε εἰς αἶνον καὶ οἱ πρὸς εὐχαριστίαν συντεταγμένοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουσι μερικὰς ὀνομασίας· τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβον ἢ διότι τὸ κατ' ἀρχὰς συνετάσσοντο, κατὰ στίχους, ἢ διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ψάλλονται μεθ' ἑνὸς στίχου ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου.

(α) Τὴν λέξιν Τροπάριον παράγουσιν ἐκ τοῦ τρόπος=(πολιτεία) καὶ ἐκ τοῦ τρόπος=στροφή λόγου, καὶ ἐκ τοῦ τρέπομαι=μεταβάλλομαι, καὶ ἐκ τοῦ τρέπω=στρέφω.

(β) Τὴν λέξιν ταύτην παράγουσιν ἀπὸ τῆς Κοντάκιον=μικρὸν οἶκον, οἰκίσκον, κονδὸς ἢ κοντὸς, λέξις παρεφθαρμένη σημαίνουσα. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι, ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, χρηγοῦσα εἰς τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν τὴν ἰκανότητα τοῦ συνθέτειν κοντάκια, ἔδωκεν αὐτὸν καὶ ὕμνον συνελημμένον. (Σ. τ. Ε.)

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν πρὸ τῶν Στιχηρῶν προηγούνται Στίχοι ἐκ τοῦ Π. Δ.;

Ἀπ. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν συμφωνίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετὰ τῆς Νέας, καὶ προσέτι καθὼς ἡ ἡὼς προηγείται τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ τὰ μυστήρια τῆς Νέας Διαθήκης προεσημάνθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Προφητῶν.

Ἐρ. Πῶς διαιροῦνται τὰ Στιχηρά, καὶ πότε ψάλλονται;

Ἀ. Τὰ καθ' ἐκάστην ψαλλόμενα Στιχηρά διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις· 1) Στιχηρά εἰς τοὺς αἶνους· τὰ πρῶτα ψάλλονται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἑσπερινοῦ, καὶ ὀνομάζονται οὕτω διότι ψάλλοντες ψαλμὸν «Κύριε ἐκέκραξα», τὰ δεύτερα ψάλλονται περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ, καὶ ὀνομάζονται οὕτω διότι κατὰ πᾶσαν ἑορτὴν ἔχουσι πρὸ ἑαυτῶν στίχους ἰδιαιτέρους ἀρμόζοντας εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἐνῶ ἄλλα Στιχηρά π.χ. τὰ εἰς τὸ «Κύριε ἐκέκραξα», ἔχουσι στίχους κοινούς εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας καὶ τοὺς αὐτοὺς πάντοτε, καὶ τινα δὲ, αἶνον τῆς λειτῆς παντάπασιν δὲν ἔχουσι, τὰ δὲ τρίτα, τουτέστι τὰ εἰς τοὺς αἶνους στιχηρά, ψάλλονται περὶ τὰ τέλη τοῦ ὁρθροῦ, καὶ ὀνομάζονται οὕτω, διότι εἰς τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς στίχους, οἵτινες προηγούνται αὐτῶν, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνεται ἡ λέξις « Αἰνεῖται τὸν Κύριον ».

Ἐρ. Ποῖοι ἱεροὶ ὕμνοι ὀνομάζονται Ἀντίφωνα;

Ἀπ. Ἀντίφωνα ὀνομάζονται ἐκεῖνοι οἱ ἱεροὶ ὕμνοι, ψάλλονται ἐναλλάξ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς χοροὺς, οἱ αὐτοὶ ὕμνοι ὀνομάζονται καὶ Ἀναβαθμοί, ἡ διότι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν λαμβάνεται ἐκ τῶν ψαλμῶν, οἵτινες ὀνομάζονται Ἀναβαθμοί, ἡ διότι παριστῶσι τρόπον τινὰ ἀνάβασιν, «κατὰ βαθμίδας, κατὰ κλίμακας ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν», ἀπὸ τῆς ἀποδημίας εἰς τὴν πατρίδα, ἀπὸ τῆς θλίψεως εἰς τὴν χαρὰν, ἀπὸ τῶν δεινῶν εἰς τὴν μακαρίαν ἀνάπασιν». Τὰ Ἀντίφωνα αὐτὰ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ὁ ὁποῖος εἶδεν ἐν ἀποκαλύψει τοὺς Ἀγγέλους, ἐναλλάξ ἀνυμνοῦντες τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ λέξις Προκείμενον;

Ἀπ. Προκείμενον εἶναι σύντομος στίχος ἐκ τῶν ψαλ-

μῶν, ὅστις ἀναγινώσκεται πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ θείου λόγου.

Ἐρ. Ὅποιαι ἱεραὶ πράξεις συνηθέστερον γίνονται ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας;

Ἀπ. Αἱ συνηθέστεραι ἱεραὶ πράξεις ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας εἰσὶν αἱ ἑξῆς· α. τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, β. ἡ προσκύνησις, γ. ἡ γόνυκλισία, δ. ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς, ε. ἡ στάσις, ς. τὸ θυμίαμα τῶν εἰκόνων, ζ. τὸ ἀνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν, η. αἱ εἵσοδοι καὶ αἱ ἐξοδοὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, θ. ἡ δι' ἐλαίου χρίσις, ι. ἡ ἐπισκίασις διὰ τῶν κηρίων, διὰ τοῦ σταυροῦ, διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τῶν εἰκόνων, ια. ὁ ῥαντισμὸς δι' ἡγιασμένου ὕδατος, ιβ. αἱ λιτανεῖαι.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ ποιῶμεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ;

Ἀπ. Ἵνα ποιῶμεν ὀρθῶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν α. τὴν σύνθεσιν τῶν δακτύλων καὶ β'. τὴν ἐξεικόνισιν αὐτοῦ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ συντίθενται οἱ δάκτυλοι πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ;

Ἀπ. Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ συντίθενται ὁμοῦ οἱ τρεῖς πρῶτοι δάκτυλοι τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς σημεῖον τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι νὰ κλίνωσι πρὸς τὴν παλάμην.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ γίνηται τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ;

Ἀπ. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πρέπει νὰ γίνηται, ὅτι τὰ τέσσαρα πέρατα τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ ἀγιάζωσι καὶ νὰ εὐοπλίζωσι τὸν νοῦν κατὰ παντὸς κακοῦ καὶ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν καὶ εἰς ὅλα αὐτοῦ τὰ κυριώτερα μέρη καὶ τὰς πράξεις· ἦτοι α. τὸ μέτωπον εἰς τὸν νοῦν, β'. τὴν καρδίαν εἰς τὴν θέλησιν, καὶ τρίτον ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας, ἦτοι τὰς χεῖρας, ὡς ὄργανα ὅλης τῆς ὀργανικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐρ. Ὅποιαν δύναμιν ἔχει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν καιρῷ προσευχῆς;

Ἀπ. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν, ὁποῖαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο ἐντυποῦντες εἰς ἑαυτὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐν καιρῷ προσ-

ευχῆς, δεικνύομεν διὰ τούτου ὅτι παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τὸ ὅποῖον εἶναι παντοδύναμον, ἄλλως εἰπεῖν, ἐπικαλούμεθα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὃχι δυνάμει τῶν ἀξιωμασθίων ἢ τῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ δυνάμει τῶν σταυρικῶν παθημάτων τοῦ μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ.

Ἐρ. Διὰ τί ἐπιτάσσεται ἡμῖν ἡ τοῦ σώματος κλίσις ἐπὶ τῆς θείας λατρείας;

Ἀπ. Ὅπως τὸ σῶμα ὑπηρετῇ καὶ δουλεύῃ τῷ Κυρίῳ καὶ προτρέπεται ἡ ψυχὴ διὰ τοῦτο εἰς τὴν λατρείαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἅπας ὁ ἄνθρωπος μαρτυρεῖ, τρόπον τινά, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ ταπεινώσιν καὶ πίστιν, εἰς τὴν γῆν τρόπον τινά, λέγει· Ἐνεκεν τῆς ἁμαρτίας γῆ ἐσμέν καὶ εἰς γῆν πεπτώκαμεν· ἀνιστάμενος δὲ ἐκ τῆς γῆς, ἀποδεικνύει ὅτι διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σωτῆρος, πάλιν ἀνορθώθημεν· αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπε· «Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις».

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σὴναιώσωμεν περὶ τῆς γονυκλισίας καὶ περὶ τῆς πρηνοῦς ἡμῶν πτώσεως;

Ἀπ. Ἡ γονυκλισία εἶναι ταπεινὴ δῆλωσις τῆς βαθυτάτης ἡμῶν ταπεινώσεως καὶ εὐλαβείας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἡ πρηνὴς πτώσις εἶναι σημεῖον τῆς ὀλοσχεροῦς ἡμῶν ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀφάτου ἐνοχῆς ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, καὶ τὰς συγκινητικὰς ἐξομολογήσεις ἐνώπιον τοῦ ἁγιωτάτου αὐτοῦ μεγαλείου, ὅτι ἡμεῖς ἡμεῖθα γῆ καὶ σποδός, καὶ ἀνάξιοι νὰ ὑψώσωμεν τὰ ὄμματα ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἐρ. Ἐχει ἄρα γε ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς;

Ἀπ. Ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς σημαίνει α) τὴν δουλείαν καὶ τὴν ταπεινότητα ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, β) τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐνοχῆς ἡμῶν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑποταγὴν ἡμῶν εἰς αὐτόν, γ) τὴν μετοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν, τὴν ὁποίαν μυστικῶς ἢ φανερώς ἀναγινώσκει κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ὁ ἱερεὺς.

Ἐρ. Διὰ τί ἐπιτάσσεται ἡ στάσις ἐπὶ τῆς θείας λατρείας;

Ἀπ. Ἐπειδὴ ὁ Θεός ἐστίν Ὁν ὑψιστος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου μετὰ φόβου ἵστανται οἱ Ἄγγελοι, καὶ ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν νὰ παραβῶμεν τὴν τιμητικὴν στάσιν ἐνώπιον σεβασμίων προσώπων, διὰ τοῦτο ἡ

Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτάσσει τὰ τέκνα αὐτῆς ἵνα δοξάζωσι καὶ ἱκετεύωσι τὸν Κύριον ἱστάμενοι εὐλαβῶς, καὶ ἐνθυμούμενοι ὅτι εὕρισκονται ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου δεσπότου τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ θυμιάματος τῆς θείας λατρείας;

Ἀπ. Τὸ μὲν θυμιάζειν τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ πράγματα, σημαίνει τὴν πρὸς αὐτὰ εὐλάβειαν ἡμῶν καὶ τιμὴν, τὸ δὲ θυμιάζειν τοὺς ἀνθρώπους σημαίνει τὴν ἀποστολὴν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μυστικῶς εὐφραίνουσης τὰς ψυχὰς ἡμῶν· ἐν γένει τὸ θυμίαμα ἐκ μέρους μὲν ἡμῶν εἶναι ἀπεικόνισμα τῆς ἐνθέρμου ἡμῶν προσευχῆς καὶ δοξολογίας τῆς ἀναπεμπομένης εἰς τὸν Θεόν, ἐκ μέρους δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι σημεῖον τῆς χάριτος αὐτοῦ τῆς ἁγιαζούσης ἡμᾶς.

Ἐρ. Τί σημαίνει τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν;

Ἀπ. Τὸ μὲν ἱερὸν, εἶναι τόπος τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν ὁποῖον πάρεσιν ὁ Κύριος μυστικῶς, αἱ δὲ βασιλικαὶ πύλαι εἶναι ἡ εἴσοδος εἰς τοῦτον τὸν μυστηριώδη οὐρανόν· διὰ τοῦτο τὸ ἄνοιγμα τῶν βασιλικῶν πυλῶν εἶναι τύπος τῶν διασχιζομένων ἐνώπιον ἡμῶν οὐρανῶν καὶ εἰς ἡμᾶς προσέγγις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τὸ ἱερὸν εἶναι τύπος τοῦ σπηλαίου ἐνθα ἐτάφη ὁ Κύριος, αἱ δὲ βασιλικαὶ πύλαι εἶναι εἴσοδος εἰς τοῦτο τὸ Σπήλαιον. Διὰ τοῦτο τὸ ἄνοιγμα τῶν βασιλικῶν πυλῶν σημαίνει τὸ ἄνοιγμα τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου ἐνώπιον ἡμῶν· οἷον, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνῇ, «Μετὰ φόβου Θεοῦ κτλ.», τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν σημαίνει τὸ κλείσιμον τοῦ οὐρανοῦ ἢ τὸ κλείσιμον τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου, τοῦτο πρέπει νὰ νοῶμεν καὶ εἰς τὸ ἄνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμον τοῦ καταπετάσματος ἢ τῆς ἄλλης λεγομένης Ὠραίας πύλης.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ διάφοροι ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἵσοδοι καὶ ἐξοδοι;

Ἀπ. Ἀπασαί αἱ ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἵσοδοι καὶ ἐξοδοι σημαίνουν τὴν πρὸς ἡμᾶς κατάβασιν καὶ τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀνάβασιν τῶν οὐρανοπολιτῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐνίοτε δὲ ἡ ἐξόδος αὕτη ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐμπνέει ὅτι, «Θεός Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν», ἄλλοτε δὲ δεικνύει, «Νῦν

αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσι», καὶ ἐν γένει διαβεβαίωσι ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ συνηντίθησαν, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη κατεφιλήθησαν.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ διὰ χειρὸς μεταδιδόμενη εὐλογία τοῦ ἱερέως;

Ἀπ. Ἡ διὰ χειρὸς μεταδιδόμενη εὐλογία τοῦ ἱερέως εἶναι εὐλογία Θεοῦ· α) ὁ ἱερεὺς ἐν καιρῷ τῆς ἱεροπραξίας φέρει τὸν τύπον τοῦ Σωτῆρος, β) εὐλογῶν ὁ ἱερεὺς ἐπισκιάζει ἡμᾶς διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ὄργανον τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ζωοποιήσεως, καὶ γ) εὐλογεῖ ἡμᾶς ἐν ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἐστὶ τὸ ὡς παρίστησι διὰ τῆς συνθέσεως τῶν δακτύλων τῆς εὐλογούσης χειρὸς.

Ἐρ. Ὡς πρέπει νὰ συντίθενται οἱ δάκτυλοι;

Ἀπ. Ὅλοι οἱ πέντε δάκτυλοι συντίθενται τοιοῦτοτρόπως ὥστε παρίστησι τὰ ἀρχαῖα γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ (ΙΣ ΧΡ), ἐκφράζοντες διὰ τούτου τὸ παντοδύναμον τοῦτο καὶ πάντας ἁγιάζουσιν ὄνομα.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ δι' αἰλίου ἐλαίου χρίσις.

Ἀπ. Τὸ ἐλαῖον εἶναι σημεῖον ἐλαίου, διὰ τοῦτο καὶ ἡ δι' ἡγιασμένου ἐλαίου χρίσις εἶναι τύπος ἐκχύσεως ἐφ' ἡμᾶς τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ χαρᾶς πνευματικῆς, τὰ ὁποῖα ἀποδεχόμεθα ἐπὶ τῶν ἐωρταζομένων Σωτηρίων συμβάντων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ἐπισκίασις διὰ τῶν κηρίων, διὰ τοῦ σταυροῦ, τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων;

Ἀπ. Τὸ μὲν κηρίον διὰ τοῦ ὁποῖου εὐλογεῖ ἡμᾶς ὁ ἱερουργῶν, σημαίνει τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ δι' αὐτοῦ ἐπισκίασις εἶναι σημεῖον τῆς ἐπιλάμψεως τοῦ φωτός τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Σταυρὸς παριστῶσι τὸν τύπον τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος, ἡ δὲ δι' αὐτῶν ἐπισκίασις εἶναι ἀπολογία παρὰ Κυρίου, ἐπίσης καὶ ἡ ἐπισκίασις διὰ τῆς εἰκότος εἶναι εὐλογία διδομένη παρ' ἐκείνου τοῦ προσώπου τὸ ὁποῖον αὐτὴν εἰκονίζει.

Ἐρ. Τί σημαίνει ὁ δι' ἡγιασμένου ὕδατος ῥαντισμός;

Ἀπ. Τὸ μὲν φυσικὸν ὕδωρ καθαρίζει τὰς ὕλικας ἀκαθαρσίας, τὸ δὲ ἡγιασμένον καθαρίζει τὰς πνευματικὰς

ἀκαθαρσίας, καὶ χρησιμεύει ὡς μέσον ὅπως δυνηθῶμεν παρ' αὐτοῦ νὰ λάβωμεν παρὰ Θεοῦ δύναμιν, ἥτις τὴν μὲν ὑγείαν ἐνισχύει, τὰς δὲ ἀσθενείας θεραπεύει, τοὺς δαίμονας διώκει, καὶ πάσας τὰς ἐπηρείας τοῦ ἐχθροῦ ἀποστρέφει.

Ἐρ. Τί εἶναι αἱ λιτανεῖαι, καὶ διατί αὐταὶ ἐκτελοῦνται;

Ἀπ. Αἱ λιτανεῖαι εἶναι αἱ ἱεραὶ περίοδοι μετὰ σταυρῶν καὶ εἰκόνων γενόμεναι ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἐπιτελοῦνται δὲ ἵνα μᾶλλον παρακινῆται τὸ πνεῦμα εἰς τὴν προσοχὴν, τὴν κατάνυξιν, τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν, εἰς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς καθαρισμόν τῶν ἐφθαρμένων ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, πόλεων, κατοίκων, ἀγρῶν, καὶ ἄλλων ἰδιοκτησιῶν ἡμῶν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ πνεῦμα δύναται νὰ συγκινηθῇ, ὅταν βλέπωμεν τοὺς οἴκους ἡμῶν, τοὺς ἀγρούς καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀγαπητὰ εἰς ἡμᾶς ἔχοντα ἀνάγκην, ἢ ἡξιωθέντα τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ἢ καταληφθέντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο αἱ λιτανεῖαι συνήθως γίνονται ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐπισκέπτεται ἡμᾶς ἡ ὀργή, ἢ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἐρ. Τί προσέτι ὑπενθυμίζουσιν ἡμᾶς αἱ λιτανεῖαι;

Ἀπ. Αἱ λιτανεῖαι προσέτι ὑπενθυμίζουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν πορίαν ἡμῶν πρὸς τὴν αἰωνιότητα ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ τροποφόρου σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐν ταῖς λιτανεαῖς προηγεῖται μετὰ τῶν ἑξαπτερύγων.

Ἐρ. Τί σημαίνει τὸ ἀνάπτειν κηρία, καὶ ἐλαῖον ἐνώπιον τῶν εἰκόνων;

Ἀπ. Τὸ μὲν ἐλαῖον εἶναι σημεῖον τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ συντετριμμένης ἡμῶν καρδίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ κηρίον, καθ' ὃ ὕλη ἐξαγωμένη ἐξ ἀναριθμῆτων εὐόσμων ἀνθέων, προσφέρεται τῷ Θεῷ ὡς τελεία προσφορά καὶ θυσία ἐκ μέρους ὅλων ἡμῶν· προσέτι τὰ ἀναμμένα κηρία καὶ τὸ ἐλαῖον εἶναι, α) τύπος τῆς φλεγωμένης ἡμῶν ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τῆς συντριβῆς καρδίας ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, β) τύπος τοῦ φωτισμοῦ τῆς χάριτος τῆς ἐκχεομένης ἐφ' ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, γ) σημεῖον τῆς μεγάλης ἡμῶν εὐλαβείας εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων, εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας, καὶ εἰς ἄλλα ἱερά πράγματα.

Ἐρ. Ὅποιās ἀναμνήσεις διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν περὶ τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν τὰ κηρία καὶ τὸ ἔλαιον ;

Ἀπ. Τὸν βίον καὶ τὴν θείαν λατρείαν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, τὴν ὁποίαν ἐξετέλουν εἰς τὰς ὁπὰς τῆς γῆς καὶ εἰς τὰ σπήλαια τῶν κοιμητηρίων, οὐδὲν ἄλλο φῶς ἔβλεπον εἰμὴ τὸ τῶν λαμπάδων, διὸ καὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς νὰ μιμώμεθα τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως αὐτῶν, τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸν πρὸς τὴν εὐσέβειαν ζῆλον.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ στάσις μετὰ κηρίων ;

Ἀπ. Ἡ μετὰ κηρίων στάσις ἐπὶ τῆς θείας λατρείας σημαίνει, α) τὴν ἀφθονίαν τοῦ πνευματικοῦ φωτός καὶ τῆς χάριτος τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ ἑορταζομένου γεγονότος, β) τὴν ἔξοχον ζέσιν τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον σύγκειται ὑπὸ τῆς ἀφθονίας τῶν ἀποστελλομένων ἡμῖν δώρων τῆς χάριτος, γ) ὑπενθυμίζει τὸ καθῆκον τοῦ ὅτι ὀφείλομεν φωτεινὴν πίστην καὶ φλογερὸν ζῆλον πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῶν προσευχῶν τῶν τελουμένων ἐπὶ τῆς θείας λατρείας ;

Ἀπ. α) ὅτι αἱ προσευχαὶ αὗται ἐν μέρει μὲν ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς· οἷον, οἱ ψαλμοί, ἐν μέρει δὲ συνετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων τῆς Νέας Διαθήκης, οἷον ἀπὸ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, τοῦ Χρυσόστομου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου κλπ., β) ἄλλαι μὲν τῶν προσευχῶν τούτων ἀναγινώσκονται ὑπ' ἀναγνωστῶν, ἄλλαι δὲ ὑπὸ διακόνων, αἱ δὲ σπουδαιότεραι ὑπὸ ἱερέων, καὶ γ) ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς ἄλλα μὲν προφέρονται μυστικῶς, ἄλλα δὲ εἰς ἐπήκοον παντός τοῦ λαοῦ.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν προσευχαὶ τινες προφέρονται μυστικῶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως ;

Ἀπ. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ αἱ ἱεροπραξίαι δὲν εἶναι ἐπίσης ἀνοικτὰ καὶ προσιτὰ, ἡ δὲ μυστικότης αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἱεροπραξία, καθὼς καὶ οἱ ἱκέται ὑπὲρ τῶν ψυχῶν, καὶ οἱ οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον εἰσὶ πλησιέστεροι τῷ Θεῷ.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζονται αἱ ὑπὸ τῶν διακόνων ἀναγινωσκόμεναι προσευχαί ;

Ἀπ. Ἐκτενεῖς καὶ λιταί.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἐκτενὴς προσευχή ;

Ἀπ. Ἡ λέξις ἐκτενὴς σημαίνει α) διαρκὴ καὶ παρατεταμένην αἴτησιν, ἀπαγγελλομένην ἐκτεταμένως, ἡ β' πάντοτε ἐν χρήσει προσευχὴν, ἥτις ὀνομάζεται τὸ ἄθροισμα τινῶν αἰτήσεων, αἵτινες ἀπαγγέλλονται χωριστὰ ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης καὶ ἐπὶ μιᾶς ἐκάστης τῶν ὁποίων ὁ λαὸς ἀποκρίνεται τὸ « Κύριε ἐλέησον » ἢ τὸ « παράσχου Κύριε ».

Ἐρ. Πόσας ἐκτενεῖς μεταχειριζόμεθα ἐπὶ τῆς θείας λατρείας ;

Ἀπ. Τέσσαρας· Μεγάλην, Μικράν, Διπλὴν καὶ ἄλλην τινὰ Αἰτητικὴν.

Ἐρ. Τί ἐστὶ μεγάλη ἐκτενὴς ;

Ἀπ. Μεγάλη ἐκτενὴς εἶναι ἄθροισμα ἑνδεκα αἰτήσεων ἐπὶ μιᾶς ἐκάστης τῶν ὁποίων ὁ λαὸς βοᾷ ἅπαξ, « Κύριε ἐλέησον ».

Ἐρ. Ὅποιās αἰτήσεις περιέχει ἡ μεγάλη ἐκτενὴς ;

Ἀπ. Τὰς ἑφεξῆς, ἀφοῦ ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς παρακαλέσῃ πάντας νὰ προσευχηθῶσι μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν προσευχὴν ἀποδέχεται ὁ Θεός, ἀπαγγέλλει αἰτήσιν περὶ τοῦ πρωτίστου καὶ οὐσιώδους ἀγαθοῦ, α) ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν, ἡτοι ὑπὲρ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰρήνης, τὸν ὁποῖον παρακαλοῦμεν ὅχι μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων διὰ τοῦτο εἰς τὴν δευτέραν δέξιν, β) παρακαλοῦμεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης παντός τοῦ κόσμου, (ἐννοοῦντες ὑπὸ τὴν λέξιν εἰρήνην οὐ μόνον ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν, πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον σωτηρίαν), καὶ ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἐνώσεως πάντων διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, γ) ὑπὲρ τῆς εὐσταθείας τοῦ ναοῦ καὶ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτόν, δ) ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου τῆς χώρας, ε) ὑπὲρ πάσης πόλεως καὶ χώρας, ἰδίως δὲ ὑπὲρ ἐκείνων εἰς τὰς ὁποίας ζῶμεν, ς) ὑπὲρ τῆς ἀφθονίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, καθ' οὓς αὖξει καὶ ὠριμάζει πᾶν ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ζ) ὑπὲρ τῶν ὁδοιπορούντων καὶ πασχόντων ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, καὶ ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, η) ὑπὲρ τοῦ ἀπαλλαγῆναι ἡμᾶς ἀφ' ὧν τῶν δεινῶν καὶ τῶν θλίψεων, θ) ὅπως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀντιληφθῇ ἡμῖν καὶ σῶσις, καὶ κ')

διὰ τῆς τελευταίας αἰτήσεως ἐκφράζομεν ὅλην ἡμῶν τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρεσβειῶν τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ μικρὰ ἐκτενής;

Ἀπ. Ἡ μικρὰ ἐκτενὴς περιέχει α) πρόσκλησιν εἰς τὴν κοινὴν προσευχὴν μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης, β) αἰτησὶν ὅπως ἡ χάρις ἐλεήσῃ ἡμᾶς, καὶ γ) ἀφοσίωσιν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τῇ πρεσβείᾳ τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Ἐρ. Τί ἐστὶ διπλὴ ἐκτενής;

Ἀπ. Διπλὴ ἦτοι ἐναγώνιος ἐκτενὴς εἶναι ἄθροισμα πέντε αἰτήσεων, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὁποίων ὁ χορὸς βοᾷ « Κύριε ἐλέησον » τρίς.

Ἐρ. Ὅποιās αἰτήσεις περιέχει αὕτη;

Ἀπ. Αἱ αἰτήσεις αὗται εἶναι αἱ ἐξῆς· α) ἐν πρώτοις ἡμεῖς ἀποροῦντες πάσης ἀπολογίας ἐκζητοῦμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεος πᾶσιν ἡμῖν γενικῶς, καὶ ἔπειτα μερικῶς, ἐκάστη τάξις τῶν Χριστιανῶν, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καταλήγει εἰς τοὺς νεωτέρους, οἶον, β) τῷ ἐπισκόπῳ τῆς ἐπαρχίας, γ) τῷ κλήρῳ τοῦ ναοῦ ἐν ᾧ προσευχόμεθα, καὶ παντὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δ) πᾶσι τοῖς προαναπαυσαμένοις πατρῶσιν ἡμῶν ἀδελφοῖς τῶν ἐνθάδε δηλ. (ἐν τούτῳ τῷ ναῷ κειμένων) καὶ ἀπανταχοῦ, ε) τοῖς εὐεργετοῦσι τὸν ναόν, τοῖς κοπιῶσι καὶ τοῖς προσευχομένοις ἐν αὐτῷ.

Ἐρ. Τί εἶναι αἰτητικὴ ἐκτενής;

Ἀπ. Αἰτητικὴ ἐκτενὴς εἶναι ἐκείνη ἣτις πλὴν ἄλλων, περιέχει ἕξ τοιαύτας αἰτήσεις, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὁποίων ψάλλουσι τὸ « Παράσχου Κύριε ».

Ἐρ. Ποῖον τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰτήσεων τούτων;

Ἀπ. Αἱ αἰτήσεις αὗται περιεχουσιν ὑψηλὰ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ, καὶ εἶναι αἱ ἐφ' ἐξῆς, α) πρὸ πάντων ζητοῦμεν ἡμέραν ἢ ἑσπέραν ἁγίαν καὶ ἀναμάρτητον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὡς ἀσθενεῖς καὶ ὀλισχεροὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀναμάρτητον ἡμέραν ἢ ἑσπέραν ἐὰν ἄγγελος φύλαξ δὲν συνοδεύῃ ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἐκζητοῦμεν τοιοῦτον ἄγγελον πιστὸν ὁδηγὸν φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· ἀλλ'

ἐπειδὴ καὶ μ' ὅλην τὴν φυλακὴν τοῦ ἀγγέλου δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἑαυτοὺς καθαρὸς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, διὲ τοῦτο, ἵνα ἔχωμεν ἡμέραν ἁγίαν καὶ ἀναμάρτητον· γ) παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον ὅπως συγχωρήσῃ καὶ ἀφίση τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τῆς θείας χάριτος δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἀληθῶς τὰ καλὰ ἔργα διὰ τοῦτο, δ) ἵνα φθάσωμεν ἡμέραν ἀναμάρτητον ζητοῦμεν πᾶν καλὸν καὶ συμφέρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ σωτήριον παντὶ τῷ κόσμῳ· ἀφοῦ δὲ ἐκζητήσωμεν πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀναμάρτητον ἡμέραν, ποιούμεθα μνηΐαν, καὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς, ἡμῶν, εὐχόμενοι ὅπως αὗται ᾧσι καθαραὶ καὶ ἅγιοι· ζητοῦμεν ε) ὅπως ὁ Θεὸς χαρίσῃ το ἡμῖν καὶ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν νὰ διέλθωμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ· μετὰ ταῦτα φυσικῶς παρουσιάζεται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὁ θάνατος, ἀπὸ τῆς ιδιότητος τοῦ ὁποίου τὰ μέγιστα ἐξαρτᾶται ἡ μέλλουσα ἡμῶν αἰώνιος τύχη, διὰ τοῦτο τελευταῖον ς) ζητοῦμεν παρὰ τοῦ Κυρίου τέλος τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνον, ἀνεπαίσχυντον, εἰρηνικόν, καὶ καλὴν ἀπολογίαν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ Βήματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Διὰ τίνας τελειόνουσιν ἅπασαι αἱ ἐκτενές;

Ἀπ. Ἄπασαι αἱ ἐκτενές τελειόνουσιν διὰ δοξολογίας τοῦ τοιαυτοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπαγγέλλει ὁ ἱερεὺς, ἡ δὲ δοξολογία αὕτη δεικνύει ὅτι, αἱ προσευχαὶ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας εἶναι συντεταγμέναι κατὰ τὸν τύπον τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, ἣτις τελειώνει διὰ δοξολογίας καὶ διδάσκει ἡμᾶς ὅπως ἐπικαλούμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, μὴ λησμονῶμεν νὰ ὑμνῶμεν καὶ εὐχαριστῶμεν αὐτόν, καὶ διὰ τῆς ἀναπολήσεως τῆς αἰωνίου αὐτοῦ βασιλείας καὶ τῆς αἰωνίου δυνάμεως, ἐλπίζωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ.

Ἐρ. Τί εἶναι ἡ λιτή;

Ἀπ. Ἡ λιτή εἶναι ἐπιμελής καὶ πρόθυμος παράκλησις ἀπαγγελλομένη μετὰ ἰδιαιτέρου ζήλου τοῦ πνεύματος, εἶναι τρόπον τινὰ ἀναδιπλασιασμός τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς, καὶ σύγκειται εὐχὴ ἐκ συντόμων ἀλλὰ διαρκῶν αἰτήσεων, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὁποίων ὁ λαὸς βοᾷ « Κύριε ἐλέησον »

πολλάκις 30, 40, 50 φορές· ἵνα δὲ περισσότερον παρα-
κινήθῃ τὸ πνεῦμα ἡ λιτή κυρίως ἐκτελεῖται εἰς τὸν νάρθηκα
τῆς ἐκκλησίας.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διδασκαλιῶν;

Ἀπ. Ὅφειλομεν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἀκόλουθα περὶ
τῶν διδασκαλιῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν, α) ὅτι τὰς δι-
δασκαλίας ταύτας προβάλλουσιν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρε-
σβύτεροι, ἐνίοτε δὲ καὶ οἱ διάκονοι, καὶ β) ὅτι δι' αὐτῶν
συνεχέστερον ἐκτίθεται ἡ ἐρμηνεία τῶν ἀναγνωσμάτων
τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου τῆς ἡμέρας, ἐνίοτε δὲ
ἀναγινώσκεται ἡ συντεθειμένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας περι-
γραφή τῆς ἑορτῆς ἢ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας, καὶ ἡ
μὲν πρώτη ἢτοι ἡ περιγραφή τῆς ἑορτῆς, ὀνομάζεται
Συναξάριον (περίληψις), ἡ δὲ β) ἢτοι ἡ βιογραφία τοῦ
ἁγίου, πρόλογος (σύμβολον βιογραφίας), τῷ πάλαι αἱ
διδασκαλῖαι κατεῖχον τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ καιροῦ τῆς
θείας λατρείας, καὶ ἄνευ αὐτῶν οὐδεμία σχεδὸν θεία λα-
τρεία ἐγένετο, τοῦναντίον μάλιστα ἀπηγγέλλοντο ἐν καιρῷ
μῆς θείας λατρείας πολλαὶ διδασκαλῖαι.

Ἐρ. Πῶς διαίρουσιν αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἐκ τῶν ὧν ἐθεωρήσαμεν οὐσιωδῶν μερῶν τῆς
θείας λατρείας συνίστανται αἱ ἐφεξῆς τελεταί· α) αἱ ἐπτὰ
καθημεριναὶ προσευχαί, 1 ὁ ἑσπερινός, 2 τὸ ἀπόδειπνον, 3
τὸ μεσονυχτικόν, 4 ὁ ὄρθρος καὶ ἡ πρώτη ὥρα, 5 ἡ τρίτη
ὥρα, 6 ἡ ἕκτη ὥρα, καὶ 7 ἡ ἑννάτη ὥρα· β) τὰ 7 μυστήρια,
1 τὸ βάπτισμα, 2 τὸ χρίσμα, 3 ἡ λειτουργία, καθ' ἃ μυσ-
τήριον τῆς κοινωνίας, 4 ἡ μετάνοια, 5 ἡ ἱεροσύνη, 6 ὁ
γάμος, καὶ 7 τὸ εὐχέλαιον· γ) αἱ λοιπαὶ κατὰ καιρὸν γι-
νόμεναι τελεταί, π. χ. 1 ἡ παράκλησις, 2 ὁ ἁγιασμός, 3 ὁ
ἐνταφιασμός τῶν νεκρῶν, 4 τὰ μνημόσυνα, 5 ἡ κουρά τῶν
μοναχῶν, καὶ 6 ὁ ἐγκαινισμός τοῦ ναοῦ.

Ἐρ. Δὲν ἔχει ἄρα γε ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κοινὴν ἀρχὴν καὶ κοινὸν τέλος
εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετάς;

Ἀπ. Μάλιστα· ὅλαι σχεδὸν αἱ ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ὀρθο-
δόξου Ἐκκλησίας ἀρχονται οὕτως· ὁ ἱερεὺς καθ' ὃ προϊστά-
μενος τῶν δημοσίων προσευχῶν, ἀρχεται δοξολογῶν τὸν
Θεόν, καὶ λέγων «εὐλογητός ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν
καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὁ ἀναγνώστης

ἐπιβεβαιῶν τὴν δοξολογίαν ταύτην διὰ τῆς λέξεως «ἀμήν»,
ἀρχεται καὶ αὐτός νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν διὰ τῶν λέξεων
«δόξα σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι», καὶ ἔπειτα ἀναγινώσκει
τὴν εὐχὴν «Βασιλεῦ οὐράνιε παράκλητε», καὶ ἔπειτα ἐ-
ξαιτεῖται ἔλεος παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἁγίου καὶ ἰσχυροῦ τοῦ
αἰωνίου «ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός κτλ.» δοξάζει τὸν
Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, «δόξα Πατρὶ καὶ
Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι», ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τῆς ἁγίας
Τριάδος «Παναγία Τριάς ἐλέησον ἡμᾶς», τρίς κράζει
«Κύριε ἐλέησον», καὶ δοξάζει αὖθις τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν λέξεων «δόξα Πατρὶ καὶ
Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι», ἀναγινώσκει τὴν Κυριακὴν
προσευχὴν «Πάτερ ἡμῶν» ἣτις τελειώνει διὰ δοξολογίας
ἀπαγγελιομένης παρὰ τοῦ ἱερουργοῦντος «ὅτι σοῦ ἐστὶν
ἡ βασιλεία», μετὰ ταῦτα ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει δώ-
δεκα φορές «Κύριε ἐλέησον», καὶ ἔπειτα ἀναγινώσκει «δεῦτε
προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν τῷ βασιλεῖ ἡμῶν Θεῷ,
δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ τῷ βασιλεῖ
ἡμῶν Θεῷ, δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ
Χριστῷ τῷ βασιλεῖ ἡμῶν Θεῷ», καὶ ἐπὶ τέλους ἀρχεται
τῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχῶν τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ τοῦ μεσονυ-
κτικοῦ ἢ τῆς ἑννάτης ὥρας κτλ. ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης.

Ἐρ. Διὰ τί εἰς πολλὰς δεήσεις ἀπαγγέλλεται τὸ, Κύριε ἐλέησον, ποτὲ μὲν τρίς,
ποτὲ δὲ δώδεκα, καὶ ἄλλοτε τεσσαράκοντα;

Ἀπ. Τρίς λέγεται τὸ «Κύριε ἐλέησον» ἐν ὀνόματι καὶ
εἰς δόξαν τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, προφέροντες δὲ τὴν
σύντομον ταύτην εὐχὴν δωδεκάκις, ἐξαιτούμεθα παρὰ τοῦ
ἐλεήμονος Θεοῦ χάριν καὶ προστασίαν εἰς ἐκάστην ὥραν
τῆς ἡμέρας καὶ εἰς ἐκάστην ὥραν τῆς νυκτός, διότι ἡ
ἡμέρα καὶ ἡ νύξ συνίσταται ἐκάστη ἐκ δώδεκα ὥρων, ἐκφω-
νοῦντες τὸ «Κύριε ἐλέησον» 40 ἢ καὶ περισσότερον, καὶ ἐν
γένει μεταχειριζόμενοι τὴν εὐχὴν ταύτην οὕτω συνεχῶς καὶ
πολλάκις ἐπὶ τῆς θείας λατρείας, ἀποδεικνύομεν διὰ τούτου
ταπεινῶς ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅτι ἀπορροῦμεν πάσης ἀπολογίας
ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ ζητοῦμεν μόνον ἔλεος, ὅτι
ἡ περὶ ἐλέους αἵτησις εἶναι τόσον ἀναγκαία δι' ἡμᾶς κα-
θὼς ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, διότι ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἁμαρ-

τιῶν ἡμῶν καθ' ἐκάστην ὥραν, ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀνάγκην τοῦ συνεχῶς καὶ πολλάκις ἀναβοᾶν «Κύριε ἐλέησον».

Ἐρ. Πῶς τελειοῦν αἱ τῆς Ἐκκλησίας δεήσεις;

Ἀπ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μεταχειρίζεται τρεῖς ἀπολύσεις εἰς τὰς δεήσεις αὐτῆς· ἡ πρώτη γίνεται οὕτως, ὁ διάκονος λέγει «Σοφία!», ὁ χορὸς εἰς τοῦτο ἀποκρίνεται «εὐλόγησον», ὁ ἱερουργῶν εὐλογεῖ τὸν αἰώνιον Θεὸν διὰ τῶν λέξεων «ὁ ὢν εὐλογητὸς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», ὁ χορὸς ἐπιβεβαιῶν τὴν αἰώνιον δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς λέξεως «ἀμήν», δέεται ὑπὲρ τῆς στερεώσεως πάντων τῶν ἐν τῇ πίστει καὶ αὐτῆς τῆς πίστεως ἀναφωνῶν «στερεώσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν Ὁρθόδοξον πίστιν, καὶ τοὺς ὁρθόδοξους Χριστιανούς εἰς αἰῶνας αἰώνων», μετὰ ταῦτα δέεται ὁ ἱερεὺς τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ «ὑπεραγία Θεοτόκε σώσον ἡμᾶς!», ὁ χορὸς μακαρίζει αὐτὴν διὰ τῶν λέξεων «τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον Σὲ μεγαλύνομεν», ὁ ἱερουργῶν δοξάζει τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Χριστὸν τὸν Θεὸν «δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεὸς ἡ ἐλπίς ἡμῶν δόξα σοι», ὁ χορὸς ἀναβοᾶν δοξάζει τὸν Κύριον «δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν, «Κύριε ἐλέησον» τρεῖς, «εὐλόγησον», ἐπὶ τέλους δὲ ὁ ἱερουργῶν θεόμενος ὑποστηρίζει τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν, ὅτι ὁ Χριστὸς, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ταῖς πρεσβείαις τῆς Μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐλεήσει καὶ σώσει ἡμᾶς.

Ἐρ. Πῶς γίνονται αἱ δύο ἄλλαι ἀπολύσεις;

Ἀπ. Εἰς τὴν δευτέραν ἀπόλυσιν, μετὰ τὴν λέξιν «Σοφία», ὁ ἱερουργῶν ἐπικαλεῖται τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ λέγων «ὑπεραγία Θεοτόκε σώσον ἡμᾶς», καὶ ἔπειτα ἡ ἀπόλυσις γίνεται ὡς ἐδηλώθη ἀνωτέρω· εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀπόλυσιν, καὶ τοῦτο παρὰλείπεται καὶ ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων «δόξα σοι Χριστέ ὁ Θεός», καὶ τελειώνει ὡς εἵπομεν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΕΝ ΜΕΡΕΙ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ.

Ἐρ. Τί εἶναι ὁ ἐσπερινός;

Ἀπ. Ὁ ἐσπερινός εἶναι θεία λατρεία, τελουμένη περὶ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, εἰς εὐγνωμοσύνην τοῦ Θεοῦ τοῦ προνοητοῦ διὰ τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν, καὶ πρὸς ἁγιασμόν τῆς ἐπερχομένης νυκτός. Ὑπενθυμίζει δὲ προσέτι εἰς ἡμᾶς καὶ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ τέλος τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς, καὶ τὸ καθήκον τῆς μετανοίας.

Ἐρ. Πάντοτε εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐσπερινὸς γίνεται;

Ἀπ. Ὁχι, ἄλλοτε μὲν μικρός, ἄλλοτε δὲ μέγας.

Ἐρ. Πῶς ἄρχεται ὁ ἐσπερινός;

Ἀπ. Ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐσπερινοῦ ἀνοίγεται ἡ ὥραία πύλη, ὥσάν νὰ ἀνοίγωνται αἱ πύλαι τῆς αἰωνίου βασιλείας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὥσάν ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνεωγμένων οὐρανῶν, ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὸν Θεόν, ὁ δὲ προϊστάμενος τρεῖς προσκαλεῖ τὸν λαόν νὰ προσκυνήσῃ ἐκεῖνον ὅστις ἀνεκάλυψε τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς θεότητος, τοῦτέστιν νὰ προσκυνήσῃ Χριστὸν τὸν βασιλέα καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ ἄρχεται τῆς ἀναγνώσεως (103 ψαλμοῦ).

Ἐρ. Ποῖον μυστήριον περιέχει ἡ τοιαύτη ἀρχὴ τοῦ ἐσπερινοῦ;

Ἀπ. Περιέχει τὸ μυστήριον τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο καὶ ἀναγινώσκεται ὁ ἀνω βῆθεις ψαλμός, διὰ τοῦ οὗ τοῦ ὡς δι' ὑψηλῶν χρωμάτων ἐξεικονίζεται ἡ θαυμασία εἰκὼν τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου· ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ βλέπομεν πῶς ὁ Κύριος ἐνδύεται τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσεί δέρριν, ποιεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, θεμελιεῖ τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, καὶ δίδει εἰς αὐτὴν ὡς ἱμάτιον τὴν ἄβυσσον.

Ἐρ. Ἐν καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ψαλμῶν τούτων τί ποιεῖ ὁ ἱερεὺς;

Ἀπ. Ἀναγινώσκει ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν εὐχὰς τὰς καλουμένας τοῦ λυχνικοῦ.

Ἐρ. Διὰ τί ἐνομάζονται οὕτως;

Ἀπ. Ὀνομάζονται οὕτω, ἡ διότι ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν ὑπάρχει τεθεσπισμένον νὰ ἀνάπτωσι κηρία, ἡ διότι ἀναγι-

νώσκοντο δύνοντας τοῦ ἡλίου μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου, ἢ διότι παρακαλοῦμεν δι' αὐτῶν τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν, «τοῦ πορεύεσθαι ἐν ἀληθείᾳ».

Ἐρ. Μετὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην ἀρχὴν τοῦ ἑσπερινοῦ τί γίνεται ἔπειτα.

Ἀπ. Ἀναγινώσκεται ἡ Μεγάλη ἐκτενὴς, ἀκολούθως ὅλον τὸ πρῶτον κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου (ἢ οἱ τρεῖς πρῶτοι ψαλμοὶ) καὶ μετ' αὐτῶν τὰ Στιχηρά, καὶ τὸ Κύριε ἐκέκραξα, ἔπειτα γίνεται εἴσοδος, προκείμενον τῆς ἡμέρας, ἀνάγνωσις παροιμιῶν, διπλῇ καὶ αἰτητικῇ ἐκτενὴς, στιχηρά καὶ τὰ ἀπόστιχα, ἡ εὐχὴ Συμεῶν τοῦ Θεοδόχου (Nūn ἀπολύεις, καὶ ἔπειτα ἅγιος ὁ Θεός, ἡ προσευχὴ τοῦ Κυρίου, ἀπολυτίκιον, τροπάριον, καὶ οὕτω διὰ τῆς συνήθους ἀπολύσεως τελειώνει ὁ ἑσπερινός.

Ἐρ. Ἀφοῦ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἑσπερινοῦ σημαίνει τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου εἰς τὴν μακαριότητα τοῦ παραδείσου, τί λοιπὸν σημαίνουν αἱ μετὰ ταῦτα ἱεροπραξίαι;

Ἀπ. Τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἔξωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, τὴν περὶ τῆς σωτηρίας δέησιν αὐτοῦ, καὶ τὴν φανέρωσιν τῆς σωτηρίας διὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο μετὰ τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀρχὴν τοῦ ἑσπερινοῦ: α) ἀπαγγέλλεται ἡ μεγάλη ἐκτενὴς, ἣτις ὅσον μετανοῶμεν παρακινεῖ νὰ ἀναφωνῶμεν συνεχῶς «Κύριε ἐλέησον». β) ἀναγινώσκοντες οἱ ψαλμοὶ, οἱ ἐκδηλοῦντες μετάνοιαν, οἷον «μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, ἀνάστα Κύριε σῶσον με, ὁ θεός μου, τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου! κλπ. » γ) τελευταῖον ὡς ὁ Ἀδὰμ καθίσας ἀπέναντι τοῦ παραδείσου ἔκλαιεν ἐκ βαθέων μετὰ συντετριμένης καρδίας, ἀναφέροντες ἱκετήριον φωνὴν ἐκ τῶν ψαλμῶν «Κύριε ἐκέκραξα πρὸς σὲ εἰσάκουσόν μου, πρόσχες τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου! Κατευθυνθήτω ἡ προσευχὴ μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, θυσία ἑσπερινή, Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου, Ἐὰν ἀνομίαις παρατηρήσης, Κύριε τίς ὑποστήσεται; κλπ. » καὶ τοὺς στίχους τοὺς λαμβανομένους ἐκ τούτων τῶν ψαλμῶν, προστίθενται στιχηρά ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ταῦτα δὲ ὀνομάζονται Στιχηρά εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα.

Ἐρ. Πῶς ταῦτα ψάλλονται;

Ἀπ. α) Ταῦτα ψάλλονται κατὰ τὸν ὀρισμένον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἥχον, β) εἰς μὲν τὰς μεγάλας ἑορτὰς ψάλλονται ἐκ τούτων δέκα, εἰς τὰς μεσαιὰς ὀκτῶ, καὶ εἰς τὰς ἀπλᾶς ἕξ· τὸ δὲ τελευταῖον τροπάριον εἶναι πάντοτε εἰς τιμὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, διὸ καὶ καλεῖται θεοτοκίον· τὸ δὲ ἀναστάσιμον δογματικόν, διότι περιέχει δογματικὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς παρθενίας τῆς Θεοτόκου.

Ἐρ. Διὰ τίνος κυρίως παρίστησιν ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐπὶ τοῦ ἑσπερινοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκτέλουν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας;

Ἀπ. Διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ ἑσπερινοῦ, διὰ τῆς ἀναγνωσκομένης ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης πράξεως εὐχῆς, ἥτοι τοῦ «Φῶς ἱλαρόν», διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ Θεοδόχου Συμεῶν «Nūn ἀπολύεις».

Ἐρ. Πῶς τελεῖται ἡ εἴσοδος ἐπὶ τοῦ ἑσπερινοῦ;

Ἀπ. Ἀνοίγονται αἱ βασιλικαὶ πύλαι, ἀνυμνεῖται ἡ δόξα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Σωτῆρος, ὁ δὲ ἱερεὺς ἐξερχόμενος ἐκ τῆς θύρας τοῦ δεξιοῦ κλίτους πορεύεται πρὸς τὰς βασιλικὰς πύλας, προηγεῖται αὐτοῦ ὁ διάκονος μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, καὶ ἀφοῦ ὁ μὲν ἱερεὺς εὐλογῇ τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων, ὁ δὲ διάκονος ἐκφωνήσῃ «Σοφία ὀρθή!» καὶ ποιήσῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τοῦ θυμιατηρίου, ἀμφοτέροι ἐισέρχονται εἰς τὸ ἱερόν ἢ ὡς εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ εἴσοδος αὕτη, ἐξηγήσον ταύτην λεπτομερέστερον;

Ἀπ. Ἡ εἴσοδος αὕτη σημαίνει τὴν ἐπὶ γῆς Σωτήριον τοῦ Χριστοῦ ἔλευσιν διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπολύτρωσιν, καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς φέρει τὸν τύπον τοῦ Σωτῆρος, ὁ δὲ διάκονος τὸν τύπον τοῦ Προδρόμου αὐτοῦ· ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς αὐτῶν σημαίνει τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ εἰς τὸ ἱερόν εἴσοδος, τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ ἀποδεικνύουσιν οἱ πιστοὶ τὴν κατανόησιν τοῦ μυστηρίου τῆς εἰσόδου ταύτης;

Ἀπ. Οἱ Χριστιανοὶ ἐνοοῦντες διὰ τῆς εἰσόδου ταύτης τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὅθεν καὶ τὸν τύπον τῆς ἡμετέρας, ἀπολυτρώσεως ψάλλουσιν εἰς δόξαν τοῦ Σωτῆρος τὸν ἀκόλουθον ὕμνον, (τὸν ὁποῖον παρατιθέαμεν ἐνταῦθα ἐξηγημέ-

Ἄπ. Ἐὰν μὲν ἦναι ἐσπερινὸς Κυριαχῆς, ψάλλεται τὸ
Ἀναστάσιμον ἀπολυτίκιον καὶ τὸ μεθ' ἑαυτοῦ Θεοτοχίον,

Ἄπ. Ἐπὶ τῆς λιτῆς ἡ Ἐκκλησία δέεται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ εὐλογίας πάσης τῆς κληρονομίας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς χώρας, ὑπὲρ παντός τοῦ κλήρου, ὑπὲρ πάσης ψυχῆς Χριστιανῶν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ ἀποδεχομένης, ὑπὲρ πάσης πόλεως καὶ χώρας, καὶ τῶν οἰκούντων ἐν αὐταῖς, ὑπὲρ τῶν κοιμηθέντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν, ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, συσμοῦ, καταποντισμοῦ, ἐπιδρομῆς ἐχθρῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων. Τὴν δέησιν ταύτην ἐπισφραγίζει ὁ ἱερεὺς δι' εὐχῆς μετὰ κοινῆς κλίσεως τῆς κεφαλῆς, ὅπως ὁ Κύριος ταῖς πρεσβείαις τῶν Ἀγίων καὶ τῆς Θεομήτορος δωρήσῃ-

ται ἡμῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, λυτρώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ἐχθροῦ, εἰρηνεύσῃ τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ πάντας ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ σώσῃ.

Ἐρ. Διὰ ποίαν αἰτίαν ἡ εὐλογία τῶν ἄρτων ἐνοῦται μετὰ τῆς λιτῆς;

Ἀπ. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ μετὰ τὰς ἐσπερινὰς προσευχὰς ἀμέσως ἤρχιζον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁρθροῦ, ἥτις ἦτο μᾶλλον ἐκτεταμένη, διὰ τοῦτο μετὰ τὴν λιτὴν εὐλογοῦντο ἐπὶ τῆς τραπέζης ἄρτοι, σῖτος, οἶνος καὶ ἔλαιον, ἵνα φαγόντες ἐνασχοληθῶσιν οἱ πιστοὶ καὶ προσέτι ἐκζητήσωσι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, πρὸς καρποφορίαν τῆς γῆς. Σήμερον δὲ εὐλογοῦνται οἱ ἄρτοι διὰ τὸν τελευταῖον μόνον σκοπὸν.

Ἐρ. Τίνας ἐνεκεν μετὰ τῆς εὐλογίας τῶν ἄρτων ἀναγινώσκειται ὁ ψαλμὸς «εὐλόγησω τὸν Κύριον ἐν παντί καιρῷ»;

Ἀπ. Διότι ἀνέκαθεν ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐθέσπισε νὰ ἀναγινώσκηται ὁ ψαλμὸς οὗτος, καθ' ἣν ὥραν διανέμονται εἰς τοὺς πιστοὺς οἱ εὐλογημένοι ἄρτοι, διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ ψαλμὸς οὗτος ἀναγινώσκειται ὅταν διανέμηται τὸ ἀντίδωρον ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων. Στίχοι δὲ αὐτοῦ τινες, οἷον « πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττώθησονται παντὸς ἀγαθοῦ » (ψαλ. 305) ἐπὶ τῆς εὐλογίας τῶν ἄρτων· μετὰ ταῦτα ὁ ἱεραργὼν μετέδιδεν εἰς τὸν λαὸν εὐλογίαν καὶ ἐπ' ὀλίγον καιρὸν κατέπαυεν ἡ ἀκολουθία ἡ ἀρχαία αὕτη διάταξις τηρεῖται σήμερον ἐν τοῖς Μοναστηρίοις.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΡΘΡΟΥ.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ὁ ὁρθρος;

Ἀπ. Ὁ ὁρθρος εἶναι ἱερὰ ἀκολουθία δι' ἧς ἀγιαζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας, καὶ ἀποδίδεται εὐχαρίστησις τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα, καὶ διὰ χορηγίαν τοῦ ἐπερχομένου φωτός. Ὁ ὁρθρος ὑπομνησκει τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅθεν καὶ παρακινεῖ ἡμᾶς νὰ εὐχαριστήσωμεν τῷ

Κυρίῳ διὰ τὴν ἐπιδαψίλευσιν τοῦ πνευματικοῦ φωτός τῆς ἀληθείας, προσέτι ὑπενθυμίζει καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὸν κολαφισμόν τοῦ Κυρίου, τὸν ὁποῖον ὑπέστη παρὰ τοῖς Ἀρχιερεῦσι τῶν Ἰουδαίων.

Ἐρ. Πῶσων εἰδῶν ὁ ὁρθρος ὑπάρχουσιν;

Ἀπ. Δύο εἰδῶν ὁρθροὶ ψαλλόμενοι εἰς τὰς καθημερινὰς καὶ ἕτεροι εἰς τὰς ἐορτάς, οἵτινες διακρίνονται τῶν πρώτων κατὰ τὴν διάρκειαν καὶ τὸ πανηγυρικόν.

Ἐρ. Ὅποιον μυστήριον τῆς πίστεως ἐξεικονίζεται διὰ τοῦ ὁρθροῦ;

Ἀπ. Διὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁρθροῦ, καθὼς καὶ τοῦ ἐσπερινοῦ ἐξεικονίζεται τὸ μυστήριον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Πῶς ἄρχεται ὁ ὁρθρος;

Ἀπ. Ὁ ὁρθρος ἄρχεται ἡσυχῶς ἐν τῷ μέσῳ βαθείας ἡρεμίας καὶ σκότους, διότι κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν πρέπει κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν νὰ καίωσιν ὀλίγον εἰς τὴν λύχνην, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς ἡσυχίας ταύτης καὶ τοῦ σκότους ἄρχεται ἡ τρίτη δοξολογία τῶν ἀγγέλων «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» καὶ ἀκολούθως ὁ ἀναγινώσκων ἵνα προετοιμάσῃ, ἑαυτὸν μὲν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, τῶν δὲ ἀκροατῶν τὴν προσοχὴν δις ἀναφωνεῖ «Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελλεῖ τὴν αἰνέσιν σου» μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ἡ κατανόητικὴ ἀνάγνωσις τοῦ ἐξαψάλμου.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ τοιαύτη ἐναρξὶς τοῦ ὁρθροῦ;

Ἀπ. Ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν χαρμόσουν νύκτα τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἣν ἔλαμψε παρόμοιον αὐλὸν φῶς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀντήχησεν ἡ χαρμόσουνος δοξολογία τοῦ ἀγγέλου, τὸ δὲ ἱερὸν σκότος τοῦ ναοῦ συντείνει εἰς τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν συντριβὴν τῆς καρδίας ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἐξαψάλμος;

Ἀπ. Ἐξαψάλμος εἶναι ἄθροισμα ἐξ ἐκλεκτῶν ψαλμῶν, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταλύγουσι τὴν ψυχὴν καὶ διεγείρουσι τὸ πνεῦμα τῆς προσευχῆς, ἐκφράζοντες συνάμα καὶ τὴν συνδιάλεξιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ

τοῦτο καὶ ἀναγινώσκονται μετὰ μεγάλης κατανύξεως καὶ εὐλαβείας καὶ συντριβῆς καρδίας.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐξαψάλμου ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς ἐνώπιον τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ μυστικῶς ἀναγινώσκει εὐχάς;

Ἀπ. Ἵνα σαφέστερον ἀποδείξῃ ὁ ἱερεὺς τὴν σημασίαν τοῦ ἐξαψάλμου, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἴσταται ἐνώπιον τῶν βασιλικῶν πυλῶν, συνενόνοι τὰς μυστικὰς αὐτοῦ εὐχὰς μὲ τὰς δεήσεις τοῦ λαοῦ, ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ βλέπομεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἱερέως τὸν τύπον τοῦ μεσίτου ἡμῶν καὶ σωτῆρος, ὁ ὁποῖος συνομιλῶν μεθ' ἡμῶν διὰ τὴν ἡμετέραν προσευχὴν ταυτοχρόνως μεσιτεύει ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῷ Θεῷ Πατρί.

Ἐρ. Τί γίνεται περαιτέρω ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ὄρθρου;

Ἀπ. Μετὰ τὸν ἐξαψάλμον ἀναγινώσκεται ἡ μεγάλη ἐκτενής, ἔπειτα ψάλλουσιν «θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν» μετὰ τοῦ τροπαρίου τῆς ἡμέρας ἀκολουθῶς ἀναγινώσκονται τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου μεθ' ἃ ψάλλεται ὁ πολυέλαιος (ἐὰν ὑπάρχῃ) μετὰ ταῦτα ὁ κανὼν μεθ' οὗ ἀναπέμπεται αἶνος τῷ Κυρίῳ τελειόνων διὰ τῆς μεγάλης δοξολογίας, ὕστερον ἔπονται δύο ἐκτενεῖς διπλῇ καὶ αἰτητική, καὶ τέλος γίνεται ἀπόλυσις τοῦ ὄρθρου.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς ψαλμωδίας τοῦ (Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν κτλ.)

Ἀπ. Ἡ ψαλμωδία αὕτη τοῦ στίχου «θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» καὶ ἔπειτα τοῦ τροπαρίου, διὰ τοῦ ὁποῖου συντόμως παρίσταται ἡ πανήγυρις τῆς ἡμέρας, ἐκφράζει τὴν μυστικὴν πρὸς ἡμᾶς προσέγγισιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν εὐλαβῆ αὐτοῦ ὑποδοχὴν· ἡ ψαλμωδία τούτων ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν γενομένην ἔλευσιν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ τὴν ἐπομένην, ὅπως κρίνῃ τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ναὸς κατὰ ταύτην τὴν ὥραν φωτίζεται, ἀναπτομένων τῶν λαμπάδων καὶ τῶν κηρίων.

Ἐρ. Τί ἐστὶν καθίσμα;

Ἀπ. Καθίσμα εἶναι μικρὸν τμήμα τοῦ ψαλτηρίου, συνιστάμενον ἐκ τινῶν ψαλμῶν, ὅλοι δὲ 150 ψαλμοὶ εἰσὶ διηρημένοι εἰς εἴκοσι καθίσματα.

Ἐρ. Διατί τὰ τμήματα ταῦτα ὠνομάσθησαν καθίσματα;

Ἀπ. Καθίσματα ὠνομάσθησαν τὰ τμήματα ταῦτα τοῦ ψαλτηρίου, ὅχι διότι ἐπετρέπετο τοῖς πιστοῖς νὰ κάθηνται ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν, ἀλλὰ διότι μεταξὺ αὐτῶν τῶν καθισμάτων, ἀναγινώσκοντο ἢ ἐψάλλοντο τὰ οὕτω καλούμενα τροπάρια, καὶ ἀπηγγέλλοντο διδασκαλίαι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπετρέπετο τοῖς πιστοῖς νὰ κάθηνται.

Ἐρ. Πῶς ἀναγινώσκονται τὰ καθίσματα;

Ἀπ. Τὰ καθίσματα ἀναγινώσκονται μετὰ συντόμων δοξολογιῶν, οἷον τὸ «δόξα Πατρί κλπ.» ἐξ ὧν παρεμβάλλονται τρεῖς εἰς ἕκαστον, γινομένης καὶ μικρᾶς συναπτῆς ἐπὶ τὸ τέλος ἐκάστου καθίσματος, καὶ ἔπειτα ψάλλονται τὰ τροπάρια.

Ἐρ. Τί ἐστὶ πολυέλαιος;

Ἀπ. Πολυέλαιος εἶναι μέρος τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου, ἀρχόμενος διὰ ψαλμωδίας τοῦ ψαλμοῦ «αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου» καὶ παρατεινόμενος μέχρι τοῦ κανόνος, διὰ τοῦτο ὅταν ἐπὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου δὲν ὑπάρχῃ πολυέλαιος, μετὰ τὸ καθίσμα ἄρχεται ὁ κανὼν. Κυρίως ὁ πολυέλαιος συνίσταται ἐκ τῆς ψαλμωδίας τοῦ 134 καὶ 135 ψαλμοῦ.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ λέξις πολυέλαιος;

Ἀπ. Ἡ λέξις πολυέλαιος ἐκ τοῦ πολὺ ἔλαιον, σημαίνει φωταψίαν· ὀνομάζεται οὕτως, διότι κατὰ ταύτην τὴν ὥραν ἀνάπτονται πᾶσαι αἱ πολλαὶ κανδηλαί, ἐξ ὧν προκύπτει μεγάλη φωταψία. Τὸ ἔλαιον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει εἶναι τύπος τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ὅταν καίηται πολὺ ἔλαιον, σημαίνει τὴν ἐφ' ἡμᾶς ἐκχυσιν τῶν πολλῶν ἐλέων τοῦ Θεοῦ, συμφώνως τῇ σημασίᾳ ταύτῃ ψάλλεται κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ ὁ ψαλμὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου δοξάζεται τὸ πολὺ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβάνεται τὸ «ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος Αὐτοῦ.»

Ἐρ. Τί μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν καθισμάτων καὶ τοῦ κανόνος τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς;

Ἀπ. Τὰς μὲν Κυριακὰς ψάλλονται τὰ ἀναστάσιμα τροπάρια, «τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος», εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκ

τοῦ τάφου θαυμασίας ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου, τὰς δὲ ἐορτὰς καθὼς καὶ τὰς Κυριακὰς μετὰ ῥηθέντα τροπάρια ψάλλονται τὰ Ἀντίφωνα, τὰ ἄλλως ὀνομαζόμενα Ἀναβαθμοί, καὶ τὰ ὅποια ἐκφράζουσι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς διψώσης τὸν Κύριον ψυχῆς, μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει περὶ τοῦ ἐορταζομένου ἱεροῦ συμβάντος, ἢ περὶ τοῦ ἐορταζομένου προσώπου.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ ὁρθροῦ ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς, καὶ ἔχει ὁ Διάκονος;

Ἀπ. Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ ὁρθροῦ, ἵνα θρέψῃ πρότερον διὰ τοῦ θείου λόγου ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐπὶ τῆς λειτουργίας μέλλει νὰ θρέψῃ διὰ τοῦ μυστηριώδους ἄρτου, τὸ δὲ νὰ τρέφῃ ὁ ἱερεὺς τοὺς πιστοὺς, πρότερον διὰ τοῦ λόγου, καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ ἄρτου, ἀναλαμβάνει εἰς ἑαυτὸν τὸ καθῆκον τοῦ Χριστοῦ, ὅστις πρότερον μὲν διὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔθρεψε τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν. «τοῦτ' αὐτὸ ἐνετείλατο ὁ Κύριος καὶ τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ» (Ματθ. Κεφ. 8, 19).

Ἐρ. Διατί γίνεται ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Εὐαγγελίου ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ;

Ἀπ. Ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον παρίστησιν Αὐτὸν τὸν Κύριον, καὶ εἰς τὴν μίαν τῶν πτερύγων ἐξώθεν, ἐξεικονίζεται ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, διὰ τοῦτο τὰς Κυριακὰς ὁ ἴδιος ἱερεὺς ἐξέρχεται μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἀσπαθῶσι τοῦτο οἱ πιστοί, κρατεῖ τὸ Εὐαγγέλιον ὥς ὁ Ἄγγελος δεικνύων τὸν Χριστόν, τὸν ὁποῖον καὶ ἐκήρυξε, προσερχόμενοι ἅπαντες προσκυνοῦσιν Αὐτόν, ὥς οἱ μαθηταὶ ἀσπάζονται τοῦτο, καὶ αἱ Μυροφόροι γυναῖκες, ὁ δὲ προϊστάμενος ἀναγινώσκει τὸν ὕμνον «ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι.»

Ἐρ. Τί ἐστὶ κανὼν;

Ἀπ. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην φέρει ἄθροισμα πολλῶν ἱερῶν ὕμνων ἢ στίχων, συναρμολογουμένων εἰς ἓν ὅλον κατὰ τινὰ κανόνα· ὁ κανὼν οὗτος συνίσταται ἐκ τῶν ἐφεξῆς· α) ἅπας ὁ κανὼν σύγκειται ἐξ ἑννέα ᾠδῶν, β) αἱ ᾠδαὶ αὗται διαιροῦνται εἰς τρία μέρη, γ) ἐκάστη ᾠδὴ σύγκειται ἐξ ἑννέα στίχων ἢ τροπαρίων, δ) τὸ μὲν πρῶτον

τροπάριον ὀνομάζεται εἰρμός, ἡ δεσμός καὶ τύπος τῶν ἄλλων, τὸ δὲ τελευταῖον καταβασία, διότι τῷ πάλαι ψάλλοντες τοῦτο ἀμφότεροι οἱ χοροὶ κατήρχοντο ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας. Ε'. ὁ σύνδεσμος τοῦ εἰρμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν τροπαρίων, συνίσταται εἰς τὴν συναρμολογὴν τῶν λοιπῶν τροπαρίων μετ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐννοίαν καὶ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἦχον ζ'. ἡ κυρία ἐννοιαὶ ἐκάστου εἰρμοῦ, σχεδὸν πάντοτε λαμβάνεται ἐκ τῶν ᾠδῶν, λαμβάνεται ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐκ τῶν προδιατυπώσεων καὶ τῶν προφητειῶν, ἐνάγει ἡμᾶς, πρὸς τὰ συμβάντα τῆς Νέας Διαθήκης π. χ. ἡ πρώτη ᾠδὴ λαμβάνεται ἐκ τῆς ᾠδῆς τοῦ Μωϋσέως, τὴν ὁποίαν ἔψαλλε μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἡ ἕκτη ᾠδὴ ἐκ τῆς ᾠδῆς τοῦ Ἰωνᾶ, τὴν ὁποίαν ἔψαλλεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κοίτους ἡ'. πρὸ τῆς ἐννάτης ᾠδῆς Μεγαλύνεται ἡ Θεομήτωρ θ'. ἅπαντα τὰ τροπάρια καὶ οἱ στίχοι τοῦ κανόνος, εἰσὶ συντεταγμένοι κατὰ στίχους καὶ πάντοτε σχεδὸν μετὰ ἀκροστιχίδος.

Ἐρ. Δὲν ὑπάρχει ἄρα γε αἰτία τις ἰδιαιτέρα, καθ' ἣν ὁ κανὼν σύγκειται ἐξ ἑννέα ᾠδῶν;

Απ. Οἱ Κανόνες σύγκεινται ἐξ ἑννέα ᾠδῶν, κατὰ μίμησιν τῆς οὐρανίου δοξολογίας τὴν ὁποίαν ἀσιγήτως ψάλλουσι τὰ ἑννέα τάγματα τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

Ἐρ. Δὲν ὑπάρχει κανὼν ἐξ ὀλιγωτέρων ἀριθμῶν ᾠδῶν;

Ἀπ. Μάλιστα ὑπάρχουσι π. χ. αἱ τρεῖς ᾠδαί, αἵτινες ψάλλονται κατὰ τὴν ἁγίαν τεσσαρακοσὴν καὶ ἄλλοτε, ὅθεν καὶ ὀνομάζονται τριώδιον.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ πλήρης κανὼν διαιρεῖται εἰς τρεῖς στάσεις, καὶ διὰ τίνος διαιροῦνται;

Ἀπ. Ἡ διαίρεσις τῶν κανόνων εἰς τρεῖς στάσεις, ἔχει τὴν βάσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐννοίαν, ὅτι ὁ κανὼν δοξάζει τὸν ἐν τριάδι προσκυνούμενον Κύριον, διακρίνεται δὲ ἡ μία στάσις τῆς ἄλλης α'. διὰ τῶν μικρῶν συναπτῶν β'. διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἢ τῆς ψαλμωδίας ἰδιαιτέρων τινῶν ὕμνων γ'. ἐνίστε δὲ διὰ τῆς ἀναγνώσεως συναξαρίου ἢ προλόγου.

Ἐρ. Ποῖαι ᾠδαὶ ψάλλονται ἢ ἀναγινώσκονται μετὰ τούτων τῶν συναπτῶν;

Ἀπ. Μετὰ τὴν τρίτην ᾠδὴν κάθισμα, μετὰ τὴν ἕκτην

κοντάκιον ἢ οἶκος, μετὰ δὲ τὴν ἐννάτην ἐξαποστιλάριον καὶ φωταγωγικόν.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ μεγαλύνεται ἡ Θεομήτωρ πρὸς τῆς ἐννάτης ᾠδῆς;

Ἀπ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁγδόης ᾠδῆς, ὁ διάκονος ἢ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ «τὴν Θεοτόκον καὶ μητέρα τοῦ φωτός ἐν ὕμνοις τιμόντες μεγαλύνομεν» ὁ δὲ χορὸς ἄρχεται κατὰ στίχους νὰ ἀπαγγέλλῃ τὴν ᾠδὴν τῆς Θεομήτορος, δι' ἧς ἐδόξασεν τὸν Κύριον τὸν μεγαλύναντα αὐτὴν διότι τὴν δόξα-
κῆσε νὰ σαρκωθῇ ἐξ αὐτῆς, μετὰ δὲ ἕκαστον στίχον ψάλλει τὸν ὕμνον «τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξο-
τέραν ἀσυχρίτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον σὲ μεγαλύνομεν.»

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τοῦ μετὰ τοῦ κανόνος αἴνου, καὶ τῆς δοξολογίας τοῦ Κυρίου;

Ἀπ. Ὁ αἶνος οὗτος ἄρχεται διὰ τῆς ψαλμωδίας τῶν τελευταίων ψαλμῶν τοῦ ψαλτηρίου, εὐπρεπῶς ἀνυμνούντων τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου «πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι Αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις Αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν Ἡλὶος καὶ Σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς» εἰς τινὰς δὲ ἐκλεκτοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν τούτων, προστίθενται στιχηρὰ ὀνομαζόμενα αἶνοι.

Ἐρ. Εἰς τί συνίσταται ἡ μεγάλη δοξολογία;

Ἀπ. Ἡ μεγάλη δοξολογία ἄρχεται διὰ τῆς δοξολογίας τῶν Ἀγγέλων, δι' ἧς ἀνύμνησαν ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος τὸν Θεὸν «Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» καὶ εἶναι πλήρης αἴνου καὶ εὐχαριστίας, καὶ τῆς πλέον κατανυκτικῆς δεήσεως, καὶ τελειώνει διὰ τῆς ᾠδῆς τῶν Σεραφὶμ (ἅγιος ὁ Θεὸς ἅγιος ἰσχυρὸς κτλ.)

Ἐρ. Διατί ὀνομάζεται μεγάλη;

Ἀπ. Διότι ὑπάρχει καὶ δοξολογία μικρὰ ἀπαγγελιομένη πρὸ τοῦ ἐξαψάλμου, πρὸς διάκρισιν τῆς ὁποίας καὶ ἄλλη ὀνομάζεται μεγάλη, ἡ μὲν μικρὰ συνίσταται ἐκ μόνων τῶν λόγων τῶν ἀγγέλων, τοὺς ὁποίους ἐψάλλον, ἐπὶ τῆς γεν-
νήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἡ δὲ μεγάλη περιέχει καὶ ἄλλους λόγους πρὸς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου, ἡ μὲν μικρὰ ἀπαγ-

γέλλεται ὑφ' ἐνὸς μόνον, διότι φανερόναι τὸ μυστήριον τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, εἰς ὀλίγους ποιμένας τῆς Βηθλεὲμ, ἡ δὲ μεγάλη ψάλλεται, ὑπὸ πολλῶν ὡς κηρυττόντων τὸ μυστήριον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ τυπικόν τῆς Ἐκκλησίας ἡ μεγάλη αὕτη δοξολογία, τότε μόνον ὀνομάζεται μεγάλη, ὅταν ψάλλεται ὑπὸ πολλῶν, ὅταν δὲ ἀναγινώσκηται ὑφ' ἐνὸς μόνον, ὡς γίνεται εἰς τὰς καθημερινὰς, τότε δὲν ὀνομάζεται με-
γάλη.

Ἐρ. Πῶς τελειώνει ὁ ὄρθρος τῶν ἑορτῶν;

Ἀπ. Ὁ ὄρθρος τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἑορτῶν τελειώνει διὰ πλήρους ἀπολύσεως δηλ. διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ μακαρισμοῦ, τῆς Θεομήτορος, διὰ τῆς δοξολογίας τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἐστὶν ἡ ἐλπίς ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς δεήσεως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τῇ πρεσβείᾳ πάντων τῶν ἁγίων καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Σωτῆρος.

—ο—

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΩΡΩΝ.

Ἐρ. Τί ἐστὶ πρώτη ὥρα;

Ἀπ. Πρώτη ὥρα εἶναι σύντομος ἱερὰ ἀκολουθία, διὰ τῆς ὁποίας ἀγιάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας, καὶ γίνεται ἀνάμνη-
σις τῆς παραδόσεως τοῦ Κυρίου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Πιλάτου.

Ἐρ. Ἐκ τίνων συνίσταται ἡ ἱερὰ αὕτη ἀκολουθία;

Ἀπ. Ἡ ἱερὰ αὕτη ἀκολουθία σύγκειται ἐκ τριῶν ψαλ-
μῶν, τινῶν τροπαρίων τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς προσευχῆς «ὁ ἐν παντὶ καιρῷ.»

Ἐρ. Τί ἐστὶ τρίτη ὥρα ὡς ἱερὰ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἡ τρίτη ὥρα εἶναι σύντομος ἱερὰ ἀκολουθία, ἥτις κυρίως πρέπει νὰ ἀναγινώσκηται, τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέ-
ρας πρὸς ἀνάμνησιν τῆς κρίσεως καὶ ἰτῆς ὑπὸ τοῦ Πιλά-
του καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπὶ τοῖς Ἀποστόλοις, διδάσκει δὲ ἡμᾶς νὰ πληροῦμεθα πνεύματος ἁγίου.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἕκτη ὥρα ὡς ἱερὰ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἐκτη ὥρα εἶναι σύντομος ἱερὰ ἀκολουθία, ἣτις πρέπει νὰ ἀναγινώσκηται τῇ ἕκτη ὥρᾳ τῆς ἡμέρας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σταυρώσεως καὶ τῶν σταυρικῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου, διδάσκει δὲ ἡμᾶς νὰ σταυρόνωμεν τὴν σάρκα, σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἐννάτη ὥρα ὡς ἱερὰ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ἐννάτη ὥρα εἶναι ἱερὰ ἀκολουθία, ἀναγινωσκομένη τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρικοῦ, θανάτου τοῦ Κυρίου, ὑπενθυμίζει δὲ εἰς ἡμᾶς τὸ καθήκον ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀποθάνωμεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἵνα ἀναστηθῶμεν καὶ ζήσωμεν σὺν Αὐτῷ.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐν γένει περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ὥρῶν τούτων;

Ἀπ. Ὅτι ὅλαι αὗται αἱ ὥραι εἶναι συντεθειμέναι κατὰ μίμησιν τῆς πρώτης, τουτέστιν ἐκάστη σύγκειται ἐκ τριῶν ψάλλμῶν τινῶν τροπαρίων τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου καὶ τῆς εὐχῆς «ὁ ἐν παντὶ καιρῷ» δεύτερον ὅτι ἐκάστη ὥρα ἔχει ἴδιον τροπάριον, δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ οὐσία αὐτῆς, καὶ τὰ ὅποια κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς συνήθως ψάλλονται, τὰ τροπάρια ταῦτα εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς.

Ἐρ. Ποῖα εἶναι τὰ τροπάρια ταῦτα;

Ἀπ. Τῆς μὲν πρώτης ὥρας εἶναι «τὸ πρῶτ' εἰσάκουσον, τῆς προσευχῆς μου ὁ βασιλεὺς μου καὶ ὁ Θεός μου» τῆς δὲ τρίτης τὸ ἐφεξῆς «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς Ἀποστόλοις σου καταπέμψας, τοῦτο, ἀγαθὲ, μὴ ἀντανέλης ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐγκαίνισον ἡμῖν τοῖς δεομένοις σου,» τῆς δὲ ἕκτης τὸ ἀκόλουθον «ὁ ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ τῷ σταυρῷ προσηλώσας τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ τολμηθεῖσαν τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, καὶ τῶν πτεσμάτων ἡμῶν τὸ χειρόγραφον διάρρηξον Χριστὲ ὁ Θεός καὶ σῶσον ἡμᾶς» τῆς δὲ ἐννάτης τοῦτο «ὁ ἐν τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ σαρκεῖτο ὁ θάνατος γευσάμενος νέκρωσον τῆς σαρκὸς ἡμῶν, τὸ φρόνημα Χριστὲ ὁ Θεός καὶ σῶσον ἡμᾶς.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀπόδειπνον;

Ἀπ. Ἀπόδειπνον εἶναι ἱερὰ ἀκολουθία προετοιμάζουσα

τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὸν ὕπνον, καὶ εἶναι τρόπον τινὰ δημοσία προσευχή τῶν εἰς ὕπνον προερχομένων. Ὑπενθυμίζει δὲ τὴν εἰς ἄδου κάθοδον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι μικρὸν καὶ μέγα.

Ἐρ. Τί ἐστὶ μεσονυχτικόν;

Ἀπ. Μεσονυχτικόν εἶναι ἱερὰ ἀκολουθία, διὰ τῆς ὁποίας ἀγιάζεται τὸ μέσον τῆς νυκτός, εἰς εὐχαριστίαν τῆς ἀγρύπνου ὑπὲρ ἡμῶν προνοίας τοῦ Θεοῦ. Ὑπενθυμίζει δὲ εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα προδοσίαν τοῦ Κυρίου, καθὼς καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔλευσιν. Εἶναι δὲ ἄλλο τὸ μεσονυχτικόν τῶν καθημερινῶν, ἄλλο τοῦ Σαββάτου, καὶ ἄλλο τῆς Κυριακῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ.

Ἐρ. Τί ἐστὶ λειτουργία.

Ἀπ. Ἡ λέξις λειτουργία σημαίνει δημοσίαν θεῖαν λατρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτελεῖται ἡ προσφορά τοῦ σώματος, καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Πότε γίνεται ἡ λειτουργία.

Ἀπ. Ἡ λειτουργία γίνεται καθ' ἐκάστην, διότι μεταδίδει ἡμῖν τὸν ἐπιούσιον πνευματικὸν ἄρτον, διὰ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, καὶ συνήθως ἡ λειτουργία γίνεται μέχρι μεσημβρίας, διότι περὶ τούτον τὸν καιρὸν, προσηνήχθη ἡ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν θυσία τοῦ Γολγοθᾶ, μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἀπαγορεύεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς λειτουργίας.

Ἐρ. Κατὰ πόσον εἶναι σπουδαία ἡ θεία αὕτη λατρεία;

Ἀπ. Ἡ θεία αὕτη λατρεία συνίστησι τὸ σπουδαιότερον καὶ οὐσιώδες μέρος τῆς χριστιανικῆς θείας λατρείας.

Ἐρ. Τίς συνέστησε τὴν θεῖαν ταύτην λατρείαν;

Ἀπ. Πρώτην φορὰν ἐξετέλεσεν ταύτην ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἀφ' οὗ προηγουμένως ζωηρῶς

ἐξεικώνεισε δι' αὐτῆς τὰ σωτήρια αὐτοῦ πάθη, καὶ κοινωνήσας τοὺς ἀποστόλους, ταυτοχρόνως ἔδωκεν αὐτοῖς ἐντολήν νὰ ἐκτελῶσι πάντοτε τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς κοινωνίας.

Ἐρ. Τί προσέφερον δ' Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, διὰ τοῦ μυστηρίου τούτου ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου;

Ἀπ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῆς μυστηριώδους ταύτης ἱεροπραξίας, προσέφερον εἰς θυσίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

Ἐρ. Τί προσφέρομεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Θεὸν ἐκτελοῦντες τὴν ἱεροπραξίαν ταύτην;

Ἀπ. Καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῆς λειτουργίας προσφέρομεν τῷ Θεῷ, τὴν αὐτὴν μεγάλην θυσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, εἰς δόξαν καὶ ἐξιλέωσιν καὶ εὐχαριστίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξακολουθοῦμεν τρόπον τινὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσίαν.

Ἐρ. Τί παρίστην ἡ λειτουργία ὑπὸ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς τῆς ἱεροπραξίας.

Ἀπ. Ὑπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἱεροπραξίας παρίστην ἡ λειτουργία εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τοιοῦτον ὅποιον προεῖπον οἱ Προφῆται. Πῶς ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ δόγματα τὰ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως περιεχόμενα

Ἐρ. Πόσον εἰδὼν λειτουργίαι ὑπάρχουσιν.

Ἀπ. Ἡ λειτουργία κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς εἶναι μία, αἱ δὲ διάφοροι αὐτῆς ὀνομασίαι προήλθον ὥς ἐκ τῶν προσώπων τὰ ὅποια μετέδωκαν ταύτην εἰς ἡμᾶς ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῶν περιεχομένων αὐτῆς.

Ἐρ. Ποῖαι εἶναι αἱ ὀνομασίαι αὗται τῆς λειτουργίας.

Ἀπ. Αἱ ἐφεξῆς λειτουργία τῶν Ἀποστόλων, λειτουργία Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἡ τῶν Προηγιασμένων.

Ἐρ. Ποία εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τούτων;

Ἀπ. Ἡ Ἀποστολική, ἥτις ἀναγινώσκετο κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένη.

Ἐρ. Τί δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων δώρων;

Ἀπ. Ὅτι αἱ λειτουργίαι αὗται, ἔχουν ἐπίσης τὴν ἀρχὴν

αὐτῶν παρὰ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' ἀποδίδεται εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Διάλογον, ἵσως διότι εἰσῆγαγεν εἰς αὐτὴν εὐχὰς τινάς, καὶ πρῶτος ἐξέθετο αὐτὴν ἐγγράφως. Προηγιασμένη δὲ ὀνομάζεται, διότι δὲν ἐκτελεῖται ἐπ' αὐτῇ τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, ἀλλὰ μεταλαμβάνουσιν οἱ χριστιανοὶ προηγιασμένων δώρων.

Ἐρ. Ποία τῶν λειτουργιῶν τούτων ἀπαιτεῖ τὴν ἀνήκουσαν ἐρμηνείαν.

Ἀπ. Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν πάντοτε σχεδὸν ἐκτελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ἐξαιρουμένων τινῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους καὶ διακρίνεται τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Βασιλείου, κατὰ τὴν συντομίαν μόνον τῶν εὐχῶν, διὰ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐρμηνεύσωμεν μόνην τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ προσέτι τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ὥς μᾶλλον διακρινομένην ἐκείνων.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τοῦ τόπου ἔνθα τελεῖται ἡ λειτουργία;

Ἀπ. Ἡ λειτουργία ἀφεύκτως πρέπει νὰ ἐκτελεῖται ἐν τῷ ναῷ, τοῦ ὁποίου ἡ τράπεζα ἢ τοῦλάχιστον τὸ ἀντὶ τῆς τραπέζης ἀντιμίνσιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τελεῖται τὸ μυστήριον, πρέπει νὰ ᾔηται ἐγκαινισμένον ὑπὸ Ἀρχιερέως.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἡ τράπεζα αὕτη ὀνομάζεται θρόνος;

Ἀπ. Διότι ἐπ' αὐτῆς μυστικῶς πάρεστιν ὡς βασιλεὺς ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Ἐρ. Ποία ἡ κυρία τάξις τῆς λειτουργίας ταύτης;

Ἀπ. Ἡ ἐφεξῆς α) ἐτοιμάζεται ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου, β) προετοιμάζονται οἱ πιστοὶ εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου, καὶ γ) τελευταῖον ἐκτελεῖται τὸ μυστήριον καὶ μεταλαμβάνουσιν οἱ πιστοί.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΚΟΜΙΔΗΣ.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζεται τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς λειτουργίας, εἰς τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἡ ὕλη τοῦ μυστηρίου.

Ἀπ. Προσκομιδῇ.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ὀνομάζεται οὕτω τὸ πρῶτον μέρος τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Ὄνομάζεται οὕτω ὡς ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, οἵτινες προσέφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄρτον καὶ οἶνον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου, ὅθεν καὶ ὁ ἄρτος οὗτος ὀνομάζεται προσφορά.

Ἐρ. Εἰς τί συνίσταται ἡ Προσκομιδὴ ἐκ μέρους τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Ὁ ἱερεὺς ποιούμενος μνείαν τῆς γεννήσεως καὶ τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξάγει ἐκ τῆς προσφορᾶς τὴν ἀναγκαίαν, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου μερίδα, καθὼς καὶ τὸ ἀναγκαῖον μέρος τοῦ οἴνου μεμιγμένον μεθ' ὕδατος, ἐπιχέει εἰς ἱερὸν σκεῦος καὶ συγχρόνως μνημονεύει ἀπάσης τῆς ἐκκλησίας, δοξάζει τοὺς ἁγίους, δέεται ὑπὲρ ζώντων καὶ τεθνεώτων, καὶ ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων ἐν τῷ ναῷ, ἐπὶ τέλους καλύπτει τὰ ἅγια δῶρα διὰ καλυμμάτων εὐδοιαζόντων, θυμιᾷ ταῦτα, καὶ ποιεῖ τὴν τεταγμένην ἀπόλυσιν.

Ἐρ. Ὅποιος πρέπει νὰ ᾔῃ ὁ ἄρτος πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου;

Ἀπ. Τοιοῦτος, ὅποιον ἀπαιτεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρτου, καὶ ἡ ἀγιότης τοῦ μυστηρίου, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτέστιν ἄρτος ἐνζυμος, καθαρὸς καὶ σίτινος.

Ἐρ. Εἰπέ σαφέστερον διατί πρέπει νὰ ᾔῃ ἐνζυμος καὶ σίτινος;

Ἀπ. Πρέπει νὰ ᾔῃ ἐνζυμος α) διότι τοῦτο μόνον τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου ὀνομάζεται ἄρτος (ἀπὸ τοῦ αἴρω=σηκόνω, φουσκόνω, ὀξίζω), β) διότι ὁ Ἀζυμος ὀνομάζεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ ἄρτος κακώσεως, καὶ δια τῆς ξηρασίας αὐτοῦ ἐκφράζει τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου κατάστασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μὴ ἔχουσα δύναμιν νὰ χορηγῇ ζωὴν, ὁ δὲ ἐνζυμος ἄρτος παρίστησι τὸ ὑπὸ τὴν χάριν πλήρωμα τῆς ζωῆς, γ) διότι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος μετεχειρίσθη ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δεῖπνου ἄρτον ἐνζυμον, ὅποιον μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ ᾔῃ σίτινος, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος παραβάλλει ἑαυτὸν πρὸς κόκκον σίτου, διότι ὁ σίτινος ἄρτος εἶναι ὁ καλύτερος, ἢ δὲ ἀγιότης καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θείου μυστηρίου τοιοῦτον ἄρτον ἀπαιτεῖ.

Ἐρ. Ὅποιον πρέπει νὰ ᾔῃ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ἄρτου τούτου ἢ τῆς προσφορᾶς.

Ἀπ. Κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας, τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῆς προσφορᾶς, πρέπει νὰ ᾔῃ στρογγύλον καὶ δυμερές, καὶ νὰ ἐξεικονίζῃ ἐπ' αὐτοῦ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς «Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ».

Ἐρ. Τί σημαίνουναι πάντα ταῦτα;

Ἀπ. Πρέπει νὰ ᾔῃ δυμερὴς ἡ προσφορά, ἵνα παριστάνῃ τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, τὴν θεῖαν δηλαδή καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ὁ σταυρὸς τίθεται ἐπ' αὐτῆς, ἵνα σημάνῃ τὴν ἱερὰν αὐτῆς χρῆσιν, ἢ δὲ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπιγραφὴ σημαίνει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶ νικητὴς.

Ἐρ. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας πόσοι ἄρτοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν λειτουργίαν;

Ἀπ. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας κυρίως διὰ τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας ἀπαιτεῖται εἰς ἄρτος, ὁ ἅγιος ἄμνος.

Ἐρ. Πρὸς τί χρησιμεύουσιν αἱ λοιπαὶ προσφοραὶ;

Ἀπ. Πρὸς ἐξαγωγήν ἐξ αὐτῶν μερίδων, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς Θεομήτορος, καὶ τῶν ἁγίων, καὶ εἰς δῶρον τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἡ ἐκκλησία ἐθέσπισεν, ὅπως ἐξάγωνται μερίδες καὶ ἐκ τῶν ἄλλων προσφερομένων ἄρτων, μνημονευομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ προσφέροντος, καὶ ὑπὲρ οὗ προσφέρονται, καὶ τίθενται περίξ τοῦ ἁμνοῦ, ἵνα καὶ αὗται παρουσιάζωνται τῷ Θεῷ, καὶ ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας ὡς δῶρον καὶ ὡς σημεῖον ἀγάπης, καὶ εὐλαβείας, διὰ τοῦτο μετὰ τὴν μετάληψιν αἱ μερίδες αὗται τίθενται εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον, ἀπαγγελλομένων τῶν λέξεων τούτων «Ἀπόνιψον, Κύριε, τὰς ἁμαρτίας τῶν μνημονευθέντων ἐνθάδε τῷ τιμίῳ σου αἵματι».

Ἐρ. Τί σημαίνει ὅτι μεταχειρίζεται ἡ Ἐκκλησία ἕνα ἄρτον διὰ τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας;

Ἀπ. Τοῦτο σημαίνει, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀποστόλου, «ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν πνεῦμα ἢ πολλοὶ ἐσμέν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.»

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζεται ἡ μερὶς τοῦ ἄρτου ἡ λαμβανομένη ἐκ τῆς προσφορᾶς διὰ τὸ μυστήριον τῆς ἀγίας κοινωνίας;

Ἀπ. Ὀνομάζεται Ἀμνός.

Ἐρ. Διὰ τί ὀνομάζεται ἀμνός.

Ἀπ. Διότι παρίστησι τὸν τύπον τοῦ πάσχοντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ παρίστανεν Αὐτόν, ὁ Ἀμνός τοῦ Πάσχα.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀμνός τοῦ Πάσχα.

Ἀπ. Ἀμνός τὸν ὁποῖον οἱ Ἰσραηλῖται κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, σφάζοντες ἔτρωγον εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαριστίας, ὁ οἶνος μιγνύεται μεθ' ὕδατος, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸ τῆς μεταλήψεως μεθ' ὕδατος ζέοντος;

Ἀπ. Διότι ἅπαντα ἡ ἱεροπραξία αὕτη εἶναι τεταγμένη κατὰ τὸν τύπον τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκ τῆς λογχεφθῆσης πλευρᾶς ἔρυσεν αἷμα, καὶ ὕδωρ, ἐνχέεται δὲ ζέον ὕδωρ, πρὸ τῆς μεταλήψεως, ἵνα προξενίσῃ εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν τὴν αἰσθησιν ὅτι μεταλαμβάνομεν αὐτὸ τὸ ἀληθεῖν αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἔρυσεν ἐκ τῆς πλευρᾶς Αὐτοῦ.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ κάλυψις τῶν ἁγίων δώρων δι' εὐδιαζόντων θυμιάματος καλυμμάτων καὶ τὸ θυμίαμα αὐτῶν.

Ἀπ. Τοῦτο σημαίνει τὴν εὐλαβὴ φύλαξιν τῶν ἁγίων δώρων καὶ ὑπενθυμίζει τὰ μεγάλα δῶρα, τὰ ὁποῖα προσέφερον οἱ μάγοι ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἔτι δὲ καὶ τὰ μύρα τῶν ἁγίων Μυροφόρων, καὶ τὰ ἀρώματα τοῦ Νικοδήμου ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Ποίαν λοιπὸν μυστηριώδη σημασίαν ἔχει ἡ Προσκομιδὴ;

Ἀπ. Ἡ Προσκομιδὴ παρίστησι καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Βηθλεὲμ, καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ, τὸν θάνατον, καὶ τὸν ἐνταφισμόν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐξεικονίζονται δι' αὐτῆς τὰ δύο ἄκρα ἔρια τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου.

Ἀπ. Διότι ἐγεννήθη κυρίως, ἀνεκλίθη ἐν φάτνῃ ὡς ἀμνός προορισμένος εἰς σφαγὴν, καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ ὡς νεκρὸς ἐν τῷ τάφῳ, ὅποτε οἱ μάγοι οἱ προσενεγκόντες αὐτῷ ἐπὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ χρυσὸν καὶ λίθον καὶ σμύρναν, προδιετύπουν διὰ τούτου βασιλέα καὶ θεόν, καὶ προορισμένον εἰς θάνατον διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΟΥΜΕΝΩΝ.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζεται τὸ μέρος ἐκαῖνο τῆς λειτουργίας, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ πιστοὶ ἐτοιμάζονται πρὸς τὸ μυστήριον;

Ἀπ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον αὐτὸ λειτουργίαν τῶν Κατηχομένων, διότι ἐπετρέπετο καὶ εἰς τοὺς Κατηχομένους τοὔτέστιν εἰς τοὺς ἐτοιμαζομένους πρὸς τὸ βάπτισμα νὰ ἀκροάζωνται τὸ μέρος τοῦτο τῆς λειτουργίας, καθὼς ἐπετρέπετο καὶ εἰς τοὺς μετανοοῦντας, πλὴν μὴ προσερχομένους εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου.

Ἐρ. Πῶς ἄρχεται τὸ μέρος τοῦτο τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Διὰ τῆς εὐλογίας, ἥτοι δοξολογίας τῆς βασιλείας τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος «εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κτλ. »

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἄλλαι μὲν ἱεραὶ ἀκολουθεῖσι οἶον «ὁ ἐσπερινὸς» ἄρχονται διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ἄλλαι δὲ οἶον «ὁ ὕμνος» διὰ τῆς δοξολογίας τῆς ἀγίας Τριάδος ἐν γενεῇ, καὶ ἄλλαι οἶον «ἡ λειτουργία» διὰ τῆς εὐλογίας τῆς βασιλείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Ἀπ. Αἱ ἀρχόμεναι ἀκολουθεῖαι διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἄρχονται οὕτως, εἰς δὴλωσιν τρόπον τινὰ τῆς φυσικῆς θεογνωσίας, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ὁδηγούμενος ὑπὸ νόμου τοῦ λογικοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀγίας Τριάδος, αἱ δὲ ἀρχόμεναι, διὰ τῆς δοξολογίας τῆς ὁμοουσίου Τριάδος ἄνευ τῆς ἐκφράσεως τῶν προσώπων, ὑπενθυμίζουσι τὴν θεογνωσίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὅποτε ὁ ἄνθρωπος εἶχε μὲν ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως γνῶσιν περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ πάντα ἐναργῆ, αἱ δὲ ἀρχόμεναι διὰ τῆς εὐλογίας τῆς βασιλείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δεικνύουσι τὴν ἀκριβῆ καὶ ἐναργῆ γνῶσιν τῆς ἀγίας Τριάδος ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως, τὴν ὁποίαν ἔφερεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐρ. Τί ἀναπολαῖ εἰς τὸν νοῦν τῶν πιστῶν ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομένων.

Ἀπ. Ὅλας τὰς πράξεις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσεν ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ πάθους.

Ἐρ. Ἐκ τίνων σύγκειται τὸ μέρος τοῦτο τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Ἐκ δεήσεων, ὕμνων, καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν βιβλίων τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν.

Ἐρ. Πῶς ἐνομάζονται αἱ ἀναγινωσκόμεναι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Ἐκτενεῖς.

Ἐρ. Ὅποιοι ἐκτενεῖς ἀναγινώσκονται;

Ἀπ. Αἱ ἐφεξῆς τρεῖς ἡ Μεγάλῃ, ἡ Μικρᾷ, καὶ ἡ Διπλῇ.

Ἐρ. Ὅποιοι ὕμνοι ψάλλονται ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν Κατηχομένων;

Ἀπ. Οἱ ἐφεξῆς α) τὰ ἀντίφωνα μεταξὺ μικρᾶς καὶ μεγάλης ἐκτενοῦς β') «ὁ μονογενὴς υἱὸς» πρὸ τῆς μικρᾶς εἰσόδου καὶ γ') «ἅγιος ὁ Θεὸς» μετὰ τὴν μικρὰν εἴσοδον.

Ἐρ. Ὅποῖον τὸ περιεχόμενον τοῦ ὕμνου «ὁ μονογενὴς Υἱὸς».

Ἀπ. Ὁ ὕμνος οὗτος ἐμπεριέχει ὁμολογίαν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶν ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ὅτι ἡ ἁγία Παρθένος Μαρία πάντοτε διέμενε καὶ διαμένει Παρθένος· ὁ ὕμνος οὗτος ὡς ὑπάρχει σήμερον, ἐλήφθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ πρὸς ἐπίκρισιν τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου καὶ Νεστορίου.

Ἐρ. Ποῖον τὸ περιεχόμενον τοῦ ὕμνου «δεῦτε προσκυνήσωμεν» τοῦ ψαλλομένου ἐπὶ τῆς μικρᾶς εἰσόδου.

Ἀπ. Ὁ ὕμνος οὗτος προσκαλεῖ τοὺς χριστιανοὺς πνευματικῶς νὰ ἀπαντήσωσι τὸν Κύριον ἐρχόμενον ἀοράτως ἐπὶ τῆς μικρᾶς εἰσόδου, εὐλαβῶς ζητήσωμεν παρ' αὐτοῦ χάριν σωτηρίας.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ προετοιμάζει ἡμεῖς ἡ Ἐκκλησία νὰ ψάλλωμεν τὸν τρισάγιον ὕμνον.

Ἀπ. Εἰπὼν ὁ διάκονος μυστικῶς εἰς τὸν ἱεουργοῦντα, «εὐλόγησον δέσποτα τὸν καιρὸν τοῦ τρισαγίου» λαβὼν παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει «τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» ὁ δὲ ἱεουργῶν εὐλογήσας τὸν διάκονον, δοξάζει τὸν ἐν τριάδι Θεὸν ἀναφωνῶν «ὅτι Ἄγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ.» τὰς δὲ τελευταίας λέξεις παραχωρεῖ εἰς τὸν διάκονον· «καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων.»

Ἐρ. Πόθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ τρισάγιος (x) ὕμνος;

Ἀπ. Τὸν ὕμνον τοῦτον παρέλαβεν ἡ Ἐκκλησία κατὰ

(x) Ὁ ὕμνος οὗτος ἐνίοτε μὲν ἀντικαθίσταται, ὑπὲρ τοῦ «ἔσσι εἰς Χριστὸν ἐλθ-

θεῖαν ἀποκάλυψιν, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ β'. καὶ τοῦ Πατριάρχου Πρόκλου, ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει σεισμοῦ, φανερόν γενόμενον, ἀνηρπάγει εἰς τὸν οὐρανὸν παιδίον τι, καὶ ἤκουσαν τοὺς Ἀγγέλους ψάλλοντας «ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος» ἀφοῦ δὲ μεταταῦτα ἐψάλλον τὸν ὕμνον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἀμέσως κατέπαυσεν ὁ σεισμός, ἔκτοτε πανταχοῦ ἐθεσπίσθη νὰ ψάλλωσι τὸν ἀγγελικὸν τοῦτον ὕμνον, δι' οὗ δοξάζεται ἡ ἀγιότης καὶ παντοδυναμία, καὶ ἡ αἰωνιώτης τοῦ τριαδικοῦ θεοῦ, εἰς τὴν δοξολογίαν ταύτην προσέθεσεν ἡ Ἐκκλησία τὴν δέησιν «ἐλέησον ἡμᾶς.»

Ἐρ. Ποῖα κυρίως σπουδαιότητα ἱεροπραξία γίνεται ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν Κατηχομένων;

Ἀπ. Ἡ μικρὰ εἴσοδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς λαμπάδος, ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ Μικρὰ εἴσοδος;

Ἀπ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς μικρᾶς συναπτῆς, οἱ χοροὶ ψάλλουσιν, τοὺς καλουμένους ἐν τῷ τυπικῷ μακαρισμοὺς, καὶ ἄλλα τροπάρια, περὶ τὰ τέλη τῶν ὁποίων ἀνοίγονται αἱ βασιλικαὶ πύλαι, ὁ δὲ ἱερεὺς δίδει εἰς τὸν διάκονον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀκολουθῶν αὐτόν, ἐξέρχονται ἀμφότεροι ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διὰ τῆς βορείου θύρας, καὶ εἰσέρχονται εἰς αὐτό, διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, προηγεῖται τοῦ Εὐαγγελίου ἀναμμένη λαμπάς, πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἱερόν, ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὴν εἴσοδον ταύτην, ὁ δὲ διάκονος ὑψῶν τὸ Εὐαγγέλιον ἐκφωνεῖ «σοφία ὀρθή.»

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ εἴσοδος αὕτη;

Ἀπ. Ἡ μικρὰ εἴσοδος σημαίνει τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, ἡ δὲ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου λαμπάς, τὸ φῶς καὶ τὸ ζωοποιὸν τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, καθὼς καὶ τὸν Πρόδρομον Ἰω-

πτίσθητε Χριστὸν ἐνεδύσαθε ἀλληλοῦτα.» Ἐνίοτε δὲ ὑπὲρ τοῦ «τὸν Σταυρὸν σου προσκυνῶμεν Δέσποτα, καὶ τὴν ἀγίαν σου Ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν» καὶ ὁ μὲν πρῶτος ψάλλεται κατ'ἐκείνας τὰς ἡμέρας, καθὼς τῷ πάλαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐθαπτίζοντο πολλοί, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τῇ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, κατὰ τὴν ἐσπέρην τῆς ὑψώσεως τοῦ Τιμίου καὶ ζωοποιῦ σταυροῦ.

άννην τὸν ἐτοιμάζοντα τὴν ὁδὸν Κυρίου, καὶ γενόμενον
λύχνον καὶ φωτίζοντα. (Ἰωάννην 35.)

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ ἀπαγγελλόμεναι ἐπὶ τῆς εἰσόδου ταύτης λέξεις « σοφία
ὁρθή; »

Ἀπ. Αἱ λέξεις αὗται τόσον ἐπὶ τῆς εἰσόδου ταύτης, ὅσον
καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἐμπνέουσιν εἰς τοὺς χριστιανούς·
ἀ. ὅπως εὐρίσκωνται εἰς ὁρθήν, τοῦτέστιν εὐλαβῇ κατάστα-
σιν ψυχικὴν τε καὶ σωματικὴν καὶ β'. ὅπως ὑπὸ τοὺς ἱεροὺς
ὕμνους καὶ τὰς ἱεροπραξίας, ὑπονοοῦσι τὴν σοφίαν τοῦ
Θεοῦ.

Ἐρ. Ἐξήγησον τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τῆς εἰσόδου ταύτης;

Ἀπ. Αἱ μὲν βασιλικαὶ πύλαι ἀνοίγονται, εἰς σημεῖον
τοῦ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἤνοιξεν ἡμῖν τὰς πύλας τῆς οὐ-
ρανίου βασιλείας. Οἱ δὲ Μακαρισμοὶ ἀναγινώσκονται, ὅ-
πως διδάξωσιν ἡμᾶς, ὁποίας ἀρετὰς ὀφείλομεν νὰ ἀπο-
κτήσωμεν, ἵνα ἀπέλθωμεν εἰς τὴν ἀνεωχθεῖσαν ἡμῖν μα-
καριότητα, εὐλογεῖ δὲ ὁ ἱεουργῶν τὴν εἴσοδον σταυροει-
δῶς, ἵνα σημάνῃ ὅ,τι ἡ εἴσοδος αὕτη τῶν ἀγίων ἠνεώχθη
διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ, ἀνυψῶν ὁ διάκονος τὸ Εὐαγγέλιον
ἵνα δηλώσῃ τὴν νίκην καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ εὐαγγελικοῦ
κηρύγματος, κατὰ πάντων τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας.

Ἐρ. Πῶς προετοιμάζει ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία, πρὸς ἀκρόασιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ
Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου;

Ἀπ. Διὰ τῶν λέξεων, Πρόσχωμεν, Εἰρήνη πάσι, Σοφία
πρόσχωμεν.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις αὗται;

Ἀπ. Ἡ λέξις πρόσχωμεν σημαίνει προσέξωμεν, ἢ συν-
τείνωμεν τὴν προσοχήν, αἱ δὲ λέξεις «εἰρήνη πάσι» διδά-
σκουσιν ἡμᾶς νὰ ἱστάμεθα καὶ ἀκροαζώμεθα τὸν λόγον
τοῦ Θεοῦ, μετὰ βαθείας εἰρήνης ἐσωτερικῆς τε καὶ ἐξωτε-
ρικῆς, καὶ μεταδίδουσιν ἡμῖν τὴν σωτήριον εἰρήνην, τὴν
ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοὺς Ἀποστόλους,
μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν, εἰπὼν αὐτοῖς «εἰρήνη ἡμῖν»
διὰ τοῦτο οἱ ἴδιοι ἀποκρίνονται εἰς τὰς λέξεις ταύτας «τῷ
πνεύματί σου» δεόμενοι τοῦ Κυρίου, καὶ εὐχόμενοι τὴν
αὐτὴν εἰρήνην καὶ εἰς τὸν ἱεουργοῦντα.

Ἐρ. Πῶς ὀφείλομεν νὰ ἀκούσωμεν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ
Εὐαγγελίου;

Ἀ. Τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου ὀφείλομεν νὰ ἀκού-
σωμεν μετὰ τοιαύτης προσοχῆς, ὥς νὰ ἀκούωμεν αὐτοὺς
τοὺς Ἀποστόλους, διὰ τῶν ὁποίων διδάσκει ἡμᾶς τὸ Πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον, τὴν δὲ ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου μετὰ τοι-
αύτης προσοχῆς, μεθ' ἧς ἤκουεν τὸν Κύριον ἢ Μαρία, κα-
θημένη πλησίον τῶν ποδῶν, ἀφίσασα ὅλας τὰς βιωτικὰς
μερίμνας· δι' ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἀναγνώσεις ὀφείλομεν νὰ
εὐχαριστῶμεν τῷ Κυρίῳ, ὅθεν καὶ ψάλλεται μετὰ μὲν τὸν
Ἀπόστολον «ἀλληλούϊα αἰνεῖτε τὸν Κύριον» μετὰ δὲ τὸ
Εὐαγγέλιον «δόξα σοι Κύριε δόξα σοι.»

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου καίει ἐνώπιον αὐτοῦ
λαμπάς;

Ἀπ. Εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι οἱ πιστοὶ δέχονται παρὰ τοῦ
Εὐαγγελίου σωτήριον φωτισμόν, καὶ ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς
Χριστὸς εἶναι φῶς ἀληθεῖνόν φωτίζον πάντα ἄνθρωπον.

Ἐρ. Πῶς τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομένων;

Ἀπ. Δι' ἐκτενοῦς ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων, διὰ τῆς ὁ-
ποίας δέεται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου, ὅπως κατηχήσῃ αὐ-
τοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγ-
γέλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐνώσῃ αὐτοὺς, μετὰ τῆς ἀγίας
αὐτοῦ Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν πιστῶν ἐξισο-
θῶσι νὰ δοξάζωσι τὸν Κύριον. Μετὰ ταῦτα οἱ Κατηχο-
μενοὶ διατάσσονται νὰ ἐξέλθωσιν τοῦ ναοῦ διὰ τῶν ἐφεξῆς
λέξεων «ὅσοι Κατηχοῦμενοι προέλθετε.»

Ἐρ. Κατὰ πόσον εἶναι διδακτικὴ δι' ἡμᾶς ἡ ἐκ τοῦ ναοῦ ἐξαγωγή τῶν Κατη-
χομένων;

Ἀπ. Παρακινεῖ ἡμᾶς νὰ ἐρωτήσωμεν ἑαυτοὺς ἐσωτερι-
κῶς, ἂν ἤμεθα ἄξιοι νὰ παρασταθῶμεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν
τοῦ ὑψηλοτάτου μυστηρίου, καὶ διδάσκει ἡμᾶς νὰ ἀποφεύ-
γωμεν τοὺς κακοὺς καὶ ἀπίστους ἀνθρώπους, ὑπενθυμίζει
εἰς ἡμᾶς τὸν φοβερόν ἀποχωρισμόν τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τῶν
κακῶν, τὸν γεννησόμενον ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ Βήματος τοῦ
Χριστοῦ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Ἐρ. Εἰς τί συνίσταται ἡ λειτουργία τῶν Πιστῶν;

Ἀπ. Ἡ λειτουργία τῶν Πιστῶν συνίσταται, εἰς τὴν προσφορὰν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, καὶ εἰς τὴν ἐκζήτησιν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ.

Ἐρ. Τί αὕτη ὑπαινίσσεται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις;

Ἀπ. Παρουσιάζει εἰς τὸν νοῦν τῶν Πιστῶν, τὸν μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Κυρίου, τὸ πάθος αὐτοῦ, τὸν θάνατον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔλευσιν.

Ἐρ. Διατί ὀνομάζεται λειτουργία τῶν Πιστῶν;

Ἀπ. Διότι μόνον οἱ Πιστοὶ, τοῦτέστιν οἱ δεξάμενοι τὸ βάπτισμα, καὶ μείναντες Πιστοὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου.

Ἐρ. Πῶς ἄρχεται ἡ λειτουργία τῶν Πιστῶν;

Ἀπ. Διὰ δύο συντόμων ἐκτενῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἄρχεται οὕτως· «ὅσοι Πιστοὶ ἔτι καὶ ἔτι τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.»

Ἐρ. Ποῖα τὰ ἐξωτερικὰ μέρη τῆς λειτουργίας ταύτης;

Ἀπ. Τὰ ἐφεξῆς· α'. ἡ μεταφορὰ τῶν τιμίων δώρων, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου· β'. ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μυστηρίου, καὶ ἡ προσφορὰ τῶν ἁγίων δώρων εἰς θυσίαν· γ'. ἡ τελεία προετοιμασία τῶν Πιστῶν, πρὸς μετάληψιν καὶ αὐτὴ ἡ μετάληψις· δ'. ἡ εὐχαρίστησις διὰ τὴν μετάληψιν καὶ ε'. ἡ εὐλογία πρὸς ἐξέλευσιν ἐκ τοῦ ναοῦ.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ προπαρασκευάζει ἡ ἁγία Ἐκκλησία τὴν μεταφορὰν τῶν ἁγίων δώρων ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν;

Ἀπ. Διὰ τῆς ψαλμωδεῖας τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, ὀνομασθέντος οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν Χερουβίμ, τὰ ὁποῖα ἀκαταπαύστως δοξολογοῦσι τὸν Κύριον ἐν οὐρανοῖς, ψαλλομένου τοῦ ὕμνου τούτου, ὁ ἱεουργῶν μυστικῶς ἀναγινώσκει εὐχὴν, διὰ τῆς ὁποίας προετοιμάζεται εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν τιμίων δώρων, καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου.

Ἐρ. Ἐξήγησον τὸν Χερουβικὸν ὕμνον;

Ἀπ. Ἡμεῖς μυστικῶς ἤδη εἰκονίζοντες τὰ χερουβίμ, καὶ μετ' αὐτῶν ἰδόντες τὸν τρισάγιον ὕμνον, τῇ ζωοποιῷ τριάδι, ὡς ἀποβάλλωμεν πᾶσαν τὴν βιωτικὴν μέριμναν, ὅπως ἀξίως ἀποδεξώμεθα τὸν βασιλέα πάσης τῆς κτίσεως (μεταφερόμενον ἐν τοῖς ἁγίοις δώροις,) καὶ ὑποδεχθῶμεν διὰ τῆς κοινωνίας τὸν ὁποῖον ἀοράτως παρακολουθοῦσι τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων ἀλληλουῖα.

Ἐρ. Εἰς τί κυρίως συνίσταται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος;

Ἀπ. Ὁ χερουβικὸς ὕμνος συνίσταται εἰς μόνην τὴν λέξιν ἀλληλουῖα, ἣτις σημαίνει αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅλαι δὲ αἱ λοιπαὶ λέξεις διδάσκουσιν ἡμᾶς, μετὰ ποίας εὐλαθείας ὀφείλομεν νὰ ἀπαντίσωμεν καὶ ὑποδεχθῶμεν, ἐν τοῖς ἁγίοις δώροις τὸν βασιλέα τῆς δόξης, τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ μεγάλη εἴσοδος;

Ἀπ. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, καὶ κυρίως πρὸ τῶν λέξεων «ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι» ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος προσέρχονται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἵνα εὐλαβῶς ἄρῳσι τὰ δῶρα, καὶ καιομένου θυμιάματος, δέχεται παρὰ τοῦ ἱερέως, πρῶτον μὲν τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον τίθησιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ ἱερεὺς λαμβάνει εἰς χεῖρας τὸ ἅγιον ποτήριον, οἱ δὲ ἄλλοι τὰ ὄργανα τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, οἷον τὸν σταυρόν, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον κτλ. καὶ ἐξερχόμενοι πάντες ἐκ τῆς βορείου θύρας, δέονται ἀπαγγέλλοντες τὴν φωνὴν τοῦ μετανοήσαντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ληστοῦ, ὑπὲρ πάντων τῶν Ὁρθοδόξων χριστιανῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἱεροσύνης, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ εἰσέλθωσι διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν εἰς τὸ ἱερόν, ὁ ἱερεὺς λαβὼν τίθησι τὸν ἅγιον δίσκον καὶ τὸ ποτήριον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καλύπτει ταῦτα διὰ μόνου τοῦ ἀέρος μετὰ θυμιάματος, καὶ ἐν τούτοις κλείονται αἱ βασιλικαὶ πύλαι.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ μεγάλη εἴσοδος;

Ἀπ. Ἡ μεγάλη εἴσοδος σημαίνει καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ἐκούσιον πάθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου λεγεῶνες ἀγγέλων ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ ὑπερασπισθῶσιν αὐτόν, καὶ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος, ὁπότε μετὰ τῆς

ψυχῆς κατήλθεν εἰς τὸν ἄδην νικητῆς, καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἔλευσιν, ὁπότε θέλει ἔλθει, ἵνα κρίνῃ ζώντας τε καὶ νεκρούς ἐν δόξῃ, εἰς δῆλωσιν τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος παριστῶσι τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Νικόδημον, τὰ δὲ ἅγια δῶρα, τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου, τὰ καλύμματα, τὰ ἐντάφια σπάργανα καὶ τὴν σινδόνα, τὸ θυμίαμα, τὰ ἀρώματα, δι' ὧν ἠλείφθη τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ἡ κάλυψις τῶν βασιλικῶν πυλῶν μετὰ τὴν εἰσοδὸν, διὰ τοῦ καταπετάσματος τὴν καθόδον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην, τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν ἴσον τὸ κλείσιμον τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ φυλακὴν.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ ἴστανται οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰσοδού;

Ἀπ. Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ὀφείλουσιν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἴστανται, ἔχοντες τὰς κεφαλὰς κεκλιμένας, εἰς σημεῖον τῆς βαθείας αὐτῶν εὐλαθείας, πρὸς τὰ μεταφερόμενα τίμια δῶρα, καὶ ἐσωτερικῶς νὰ λέγωσι τὴν δέησιν τοῦ μετανόησαντος ληστοῦ «Μνήσθητί μου Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.»

Ἐρ. Πῶς προετοιμάζει ἡμεῖς ἐντελῶς ἡ ἁγία Ἐκκλησία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου;

Ἀπ. Προσερχόμενοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου, ὀφείλομεν κατὰ τὴν ὁδηγίαν τῆς Ἐκκλησίας α) δημοσίᾳ νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ὀρθὴν ἡμῶν πίστιν καὶ β) νὰ δοξάσωμεν καὶ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον.

Ἐρ. Διὰ τίνος παρακινεῖ ἡμεῖς ἡ ἁγία Ἐκκλησία, ἵνα ἀξίως ὁμολογήσωμεν τὴν πίστιν ἡμῶν;

Ἀπ. Διὰ τῶν λέξεων: «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμολογίᾳ ὁμολογήσωμεν» καὶ διὰ τῶν λέξεων: «τὰς θύρας τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.»

Ἐρ. Τί διδάσκει ἡ πρώτη ἐκφώνησις;

Ἀπ. Ὅπως ὁμολογήσωμεν τὸν Θεόν, καὶ προσέλθωμεν εἰς τὰ ἅγια μυστήρια, μετὰ ταιαύτης πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, ἡ ὁποία νὰ χορηγῇ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς μίαν καρδίαν καὶ μίαν ψυχὴν, «ἵνα ἐν ὁμολογίᾳ ὁμολογήσωμεν» τοῦτέστι Πατέρα Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον» τὸν ὁποῖον ὕμνον, ἀμέσως κατ' ἐκεῖ-

νην τὴν ὥραν φάλλει ὁ χορὸς· τῷ πάλαι οἱ χριστιανοὶ παρίστανον τοῦτο, δι' ἀμοιβαίου ἀσπασμοῦ, οἱ μὲν ἄνδρες ἀλλήλους ἀσπαζόμενοι, αἱ δὲ γυναῖκες ἀλλήλας, μετὰ ταῦτα κατεβλήθη ἡ συνήθεια αὕτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐκπληροῦται σήμερον ὑπὸ μόνων τῶν λειτουργῶν ἐν τῷ ἱερῷ, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἐμπνέεται διὰ τούτου, ἐσωτερικὸν ἀμοιβαῖον αἶσθημα χριστιανικῆς ἀγάπης, ἄνευ ἐξωτερικοῦ φιλήματος.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ δευτέρα ἐκφώνησις;

Ἀπ. Διδάσκει ἡμεῖς, ὅπως προσερχόμενοι εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἡμῶν, καὶ πρὸς δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔπειτα εἰς αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας, φυλάττωμεν τὰς θύρας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦτέστι τὰς αἰσθήσεις καὶ ἰδίως τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας καὶ μετὰ προσοχῆς ἀκούομεν τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, τῷ πάλαι διὰ τῶν λέξεων τούτων, διεδάττετο νὰ φυλάττωσι τὰς πύλας τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τῶν μὴ κωλυομένων νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον διατάττεται ὅπου τοιοῦτοι εὐρίσκονται, πρὸς τοῦτοις ἡ ἐκφώνησις αὕτη στρέφει τὴν προσοχὴν ἡμῶν, καὶ πρὸς τὰς βασιλικὰς πύλας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἀνοίγεται τὸ καταπέτασμα, καὶ ἔρχονται νὰ ἐκτελῶνται αἱ σπουδαίόταται ἱεροπραξίαι.

Ἐρ. Τίνος ἐνεκεν αἴρεται κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τὸ καταπέτασμα, καὶ σείεται ἄνωθεν τῶν ἁγίων δώρων ὁ ἀήρ.

Ἀπ. Αἴρεται μὲν τὸ καταπέτασμα, εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι οἱ πιστοὶ ὀφείλουσι νὰ ἀπαγγείλωσι τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, τρόπον τινὰ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν συνθήκην τῆς ἀληθεινῆς πίστεως ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ προσεγγίζωσιν εἰς τὸν θρόνον τῆς χάριτος, εἰσδίδωσιν εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Αἴρεται δὲ ὁ ἀήρ ὑπὸ τῶν ἁγίων δώρων, εἰς σημεῖον τῆς ἀποκυλίσεως τοῦ λίθου ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνήματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ· σείεται δὲ ὁ ἀήρ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σεισμοῦ, τοῦ γενομένου ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἀνοίξεως τοῦ τάφου, καὶ τῆς φυγῆς τῆς φυλακῆς, καθὼς καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου

Πνεύματος, διότι ἐπὶ τῆς καθόδου αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς (ἐγένετο κρότος, ὥσπερ φερομένης βιαίως πνοῆς) ἡ δὲ τοιαύτη κάθοδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναμνῆται καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὥραν πρὸς τὸν ἁγιασμόν τῶν δώρων.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἀναγινώσκεται τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου.

Ἀπ. Ἵνα μαρτυρίσωμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Πίστεως ἡμῶν, διότι ἄνευ Πίστεως οὐδεὶς πρέπει νὰ προσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, οὐδὲ νὰ παρευρίσκηται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Ἐρ. Διὰ τίνων λόγων, προτρέπει ἡμᾶς ἡ ἁγία Ἐκκλησία, εἰς δοξολογίαν καὶ εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ;

Ἀπ. Διὰ τῶν ἐφεξῆς: «Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν Ἀναφοράν, ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν» ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.»

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ ἐκφωνήσεις αὗται;

Ἀπ. Ἡ μὲν πρώτη προτρέπει ἡμᾶς νὰ προσφέρωμεν τῷ Θεῷ αἶνον μετ' εὐλαβοῦς προσοχῆς, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγνόητι πνεύματος ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ μετὰ τοῦ πλησίου, διὰ τοῦτο καὶ ἀποκρινόμεθα εἰς ταύτην «Ἐλεον εἰρήνης ἔλεον πρὸς τὸν πλησίον, ὡς καρπὸς ἀγάπης, καὶ εἰρήνης μετ' αὐτοῦ.» Θυσίαν αἰνέσεως. (Τοῦτ' ἔστι προσφερόμεν.) Ἡ δὲ δευτέρα διδάσκει ἡμᾶς ἐπὶ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ, νὰ ὑπόσωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν ἀπὸ τῶν γηίνων φροντίδων καὶ τῶν παθῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ ρεμβασμοῦ τοῦ νοός, πρὸς τὰ πνευματικά καὶ οὐράνια· ὅθεν καὶ ἀποκρινόμεθα εἰς ταύτην «Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον» (τούτέστι τὰς καρδίας.) Ἡ δὲ τελευταία προτρέπει ἡμᾶς νὰ δοξάσωμεν καὶ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον, δι' ὅλας αὐτοῦ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς συναισθανόμενοι τὸ ἱερότατον τοῦτο καθῆκον, φάλλομεν «Ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστί.»

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ ἐκτελεῖται αὕτη ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ δοξολογία τοῦ Κυρίου;

Ἀπ. Αὕτη ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ δοξολογία τοῦ Κυρίου ἐκτελεῖται α) διὰ τοῦ ἄνω ῥηθέντος ὕμνου «Ἄξιον καὶ δίκαιον

ἐστί.» β') καὶ κυρίως διὰ τῆς μυστικῆς εὐχῆς τοῦ ἱερέως, τὴν ὁποίαν κατὰ ταύτην τὴν ὥραν ἀναγινώσκει· γ') διὰ τοῦ ἐπινικίου ὕμνου τῶν Σεραφίμ «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ» καὶ δ') διὰ τοῦ ὕμνου «Σὲ ὑμνοῦμεν.»

Ἐρ. Τί σημαίνουν οἱ ἀπαγγελλόμενοι ὑπὸ τοῦ ἱερέως, πρὸ τοῦ ὕμνου τῶν Σεραφίμ λόγοι «Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα κεκραγότα, καὶ λέγοντα.»

Ἀπ. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι συνέχεια τοῦ τέλους τῆς μυστικῆς εὐχαριστηρίου δεήσεως τοῦ ἱερέως, καὶ πρέπει νὰ ἐννοῶνται μετὰ τῶν προηγουμένων λέξεων τῆς εὐχῆς ταύτης «σοὶ Κύριε παρεστήκεσαν ἄγγελοι, καὶ Χερουβὶμ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα κτλ» οἱ λόγοι οὗτοι προτρέπουσι καὶ ἡμᾶς εἰς παρομοίαν ἀγγελικὴν δοξολογίαν τοῦ Κυρίου, τούτέστιν ὅλαις ταῖς δυνάμεσι τῆς φύσεως ἡμῶν καὶ ἀκαταπαύστως δοξολογοῦμεν τὸν Κύριον.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὕμνου τούτου;

Ἀπ. Ὁ ὕμνος οὗτος σύγκειται ἐκ λέξεων ἀγγελικῶν καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ ἀγγελικαὶ μὲν λέξεις εἰσὶν αἱ ἀκόλουθοι «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου» τὸν ὕμνον ἤκουσεν ἐν ὁράμασιν ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος· ἀνθρώπιναι δὲ αἱ ἐξῆς «ὥσσανά ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» τοὺς λόγους τούτους ἔφαλλον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ὁ Κύριος ἐν θριάμβῳ εἰσῆρχετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ δὲ ἁγία Ἐκκλησία ἤννοσε τὸν Ἀγγελικὸν τοῦτον ὕμνον μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας, οἱ Ἀγγελοι ἐννόνονται μετὰ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου, λαμβανόμενος δὲ ὅλος ὁ ὕμνος, περιέχει τὴν ἐξῆς ἔννοιαν «Ἄγιος, καὶ Ὑπεράγιος, εἶσαι ὁ Τριαδικὸς Θεός, ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων τῶν οὐρανίων στρατευμάτων, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι πλήρης τῆς δόξης σου, δὸς ἡμῖν σωτηρίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός.

Ἐρ. Πότε τελεῖται τὸ μυστήριον τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου;

Ἀπ. Ὅποτε μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν λόγων, τῶν ῥηθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῆς συστάσεως τοῦ

μυστηρίου, «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» Πίστε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστὶ τὸ Αἷμά μου» καὶ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα» ὁ ἱεουργῶν ἐπικαλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ εὐλογεῖ τὰ ἅγια δῶρα.

Ἐρ. Κατὰ πόσον εἶναι σπουδαία ἡ ἱεροπραξία αὕτη;

Ἀπ. Εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη, καὶ ἱεροτάτη πράξις, ὅλης τῆς λειτουργίας.

Ἐρ. Διὰ τί εἶναι τόσο σπουδαιοτάτη;

Ἀπ. Διότι ἐπ' αὐτῆς τῆς πράξεως ὁ ἄρτος καὶ οἶνος μεταβάλλονται καὶ μετουσιῶνται εἰς τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸ ἀληθινὸν αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ νοῶμεν τὴν λέξιν μετουσίωσις;

Ἀπ. Ἡ ἐκθεσις τῆς πίστεως τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν, διδάσκει, ὅτι διὰ τῆς λέξεως μετουσίωσις, οὐδόλως ἐξηγεῖται ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιῶνται εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, διότι τοῦτο οὐδεὶς δύναται νὰ κατανοήσῃ πλὴν τοῦ Θεοῦ, δείκνυται δὲ νόμον, ὅτι ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς, ὁ μὲν ἄρτος γίνεται αὐτὸ τὸ ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ οἶνος αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ αὐτὰ γράφει καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων μυστηρίων τοῦ Κυρίου «σῶμα ἐστὶν ἀληθές, ἡννομένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἁγίου Παρθένου σῶμα, οὐχ' ὅτι τὸ ἀναληφθὲν σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτός ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μετουσιῶνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Θεοῦ εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητῆς πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοὶ ἀκοῦσαι ὅτι διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ὁ Κύριος σάρκα ὑπενδύσατο, καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκωμεν ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀληθὴς ἐστὶ καὶ ἐναργής καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀναγορεύεται (βιβ. 4 Κεφ. 10.)

Ἐρ. Τί ἐφαίλομεν νὰ ἐνθυμιώμεν ἐπὶ τῶν ἐκφωνήσεων «Λάβετε φάγετε, Πίστε ἐξ αὐτοῦ πάντες.»

Ἀπ. Τὸν μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ μετὰ τὸν Ἀποστόλων, καὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἐπὶ τῆς λειτουργίας

διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ παντοδυνάμου λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς πανσθενοῦς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἐπίσης μεταβάλλονται εἰς τὸ ἀληθινὸν Σῶμα καὶ εἰς τὸ ἀληθινὸν Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς μετεβλήθησαν εἰς τοῦ μυστικοῦ Δείπνου ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων. Τὴν πίστιν ἡμῶν εἰς τοῦτο ἐκφράζομεν διὰ τῆς λέξεως «ἀμὴν» τὴν ὁποίαν ἀπαγγέλλομεν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ τέλος ἐκάστης τῶν ἐκφωνήσεων τούτων.

Ἐρ. Πότε γίνεται ἡ προσφορὰ τῶν δώρων τούτων.

Ἀπ. Συγχρόνως μετὰ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ἁγίων δώρων, ὁπότε ὁ ἱεουργῶν ἐκφωνεῖ «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα» προσφέρονται ταῦτα θυσία τῇ Θεῷ, ὑπὲρ τοῦ ἄνω καὶ κάτω κόσμου.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα.»

Ἀπ. Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουν «Πάτερ οὐράνιε, σὰ εἰσὶ τὰ δῶρα, καὶ προσφέρονταί σοι παρὰ τῶν σῶν πιστῶν, εἰς θυσίαν ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ δι' ὅλας σου τὰς εὐεργεσίας.

Ἐρ. Ὑπὲρ τίνος κυρίως προσφέρονται.

Ἀπ. Τὰ ἅγια δῶρα προσφέρονται α) εἰς εὐχαριστήριον θυσία, ὑπὲρ πάντων τῶν ἁγίων, ὡς μεσήτου ἡμῶν, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς Παναγίας, καὶ Ἀχράντου Θεοτόκου καθ' ὃ πρωτίτης μεσητρίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦτο τὴν ὥραν ταύτην, ὁ μὲν ἱερεὺς μετὰ θυμιάματος ἐκφωνεῖ «ἐξαιρέτως» ὁ ἐστὶν ἰδίως προσφέρωμεν εὐχαριστήριον θυσίαν, ὑπὲρ τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ὁ δὲ χορὸς μακαρίζει τὴν ἀειμακάριστον Θεοτόκον, διὰ τοῦ ὕμνου «ἄξιον ἐστὶν ὡς ἀληθῶς μακαρίζειν σὲ τὴν Θεοτόκον κτλ.» β) τὰ ἅγια δῶρα προσφέρονται τῷ Θεῷ ὡς ἐξιλαστικὴ θυσία, ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν πάντων τῶν ἐν πίστει καὶ μετανοίᾳ κοιμηθέντων, διὰ τοῦτο καὶ μυστικῶς τότε μνημονεύονται γ) τὰ ἅγια δῶρα προσφέρονται εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῆς εὐδοκείας καὶ τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ζώντων χριστιανῶν, οἵτινες ἐπίσης κατὰ τὴν ὥραν ταύτην μνημονεύονται, ἰδίως δὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας πάσης ἐπισκοπῆς ὁ-

θοδόξων, τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας, καὶ παντός τοῦ κλήρου, διό καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ « Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν κτλ. » ὁ δὲ διάκονος δέεται, ὅπως ὁ Κύριος μνησθῇ πάντων τῶν μνημονευομένων, τότε ἐφ' ἐκάστου τῶν χριστιανῶν, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ζώντων τε καὶ τεθνεώτων, ἐκφωνῶν « καὶ ὃν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει, καὶ πάντων καὶ πασῶν. »

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἡ Ἐκκλησία ἐθέσπισεν, ὅπως διὰ τοιαύτης τάξεως προετοιμάζῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου, καὶ νὰ ἐκτελῇ οὕτω αὐτὸ τὸ μυστήριον;

Ἀπ. Διότι ἡ τάξις αὕτη συνεστήθη, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου τούτου, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Δύνασαι νὰ ἀποδείξῃς τοῦτο σαφέστερον.

Ἀπ. Μάλιστα· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου παρήγγειλε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· « Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους » (Ἰωάν. Κεφ. 15, 17), συνωδᾷ τούτοις, καὶ ἡ Ἐκκλησία παραγγέλλει « Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ». Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ « Πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε » (Ἰωάν. Κεφ. 14, 10) καὶ ἡμεῖς τῇ ὁδηγίᾳ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ Συμβόλου τὴν πίστιν ἡμῶν, εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ « εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν » (Ἰωάν. Κεφ. 27) ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐντέλλεται ὑμῖν « Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν Ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν ». Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασεν. Μαθ. Κεφ. 22 23) ἐπίσης καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία παρακινεῖ ἡμᾶς, ἵνα εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ ἐκφωνοῦντες « εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου ἀπήγγειλεν. « Λάβετε, φάγετε τοῦτο ἐστὶ τὸ Σῶμά μου, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ Αἷμά μου » ἐπίσης καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐντέλλεται ἵνα ἐκφωνῶνται οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ θείου μυστη-

ρίου. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὸν μυστικὸν Δείπνον, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὑψώθη ὡς θυσία εἰς τὸν Σταυρόν, καὶ τὰ ἅγια δῶρα, μετὰ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνησεν ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, ὑψοῦνται ὡς θυσία ὑπὲρ πάντα, καὶ διὰ πάντα, ὅποτε καθὼς ὁ Κύριος, ἐπὶ τῆς στερεώσεως Αὐτοῦ, ἤρθη ἀπὸ τῆς γῆς καὶ προσηλώθη εἰς τὸν Σταυρόν, οὕτω καὶ ὁ ἱεουργῶν αἶρει τὰ ἅγια δῶρα ἀπὸ τῆς τραπέζης, ἥτις παρίστησι κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τὸν Γολγοθᾶ, καὶ ὑψώνει ταῦτα φέρων τὰς χεῖρας αὐτοῦ σταυροειδῶς. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὸν μυστικὸν Δείπνον ἐδεήθη ὑπὲρ πάντων τῶν πιστῶν, εἰπὼν, « Πάτερ ἅγιε τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου » (Ἰωάν. 17, 11), καὶ ἔπειτα προσέφερεν ἑαυτὸν ἐξιλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ πάντων, οὕτω καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία προσφέρουσα εἰς θυσίαν τὰ ἅγια δῶρα, δέεται ὑπὲρ πάντων, ζώντων τε καὶ τεθνεώτων.

Ἐρ. Διὰ τίνος ἐπὶ τέλος ἡ ἁγία Ἐκκλησία προετοιμάζει τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν μετέληψιν;

Ἀπ. Τελειωτικῶς προετοιμάζει α) δι' ἐκτενοῦς ὑπὲρ τῶν ἁγίων δώρων, β) διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, μετὰ τῆς παρακλήσεως, γ) διὰ τῆς ἐκφωνήσεως « τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις » καὶ διὰ τῆς ψαλμωδίας τοῦ « εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς ἀμήν. »

Ἐρ. Ὅποια ἐκτενὴς ἀναγινώσκεται ὑπὲρ τῶν ἁγιασμένων δώρων;

Ἀπ. Ἡ ἐκτενὴς αὕτη εἶναι ἡ συνήθης αἰτητικὴ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς προστίθεται μόνον μία ἰδιαιτέρα αἴτησις, ὑπὲρ τῶν ἁγίων δώρων.

Ἐρ. Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς αἰτήσεως ταύτης;

Ἀπ. Τὸ ἀκόλουθον, ὅπως ὁ Κύριος ἰλέως ἀποδέξῃται τὴν μυστικὴν θυσίαν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πρὸς ἁγιασμόν ἡμῶν καὶ σωτηρίαν.

Ἐρ. Διὰ ποίας ἐκφωνήσεως ὁδηγεῖ ἡμεῖς ἡ ἁγία Ἐκκλησία, πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Διὰ τῆς ἀκολουθίας, « Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς Δέσποτα, μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως, τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι Σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα, καὶ λέγειν, δηλ. « Πάτερ ἡμῶν κλπ. »

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ἐκφώνησις αὕτη;

Ἀπ. Ἡ ἐκφώνησις αὕτη σημαίνει τοῦτο «Κύριε, φοβούμεθα τὴν ἀναξιότητα ἡμῶν, καὶ δὲν τολμῶμεν νὰ Σὲ ὀνομάσωμεν Πατέρα ἡμῶν, ἀλλ' ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐπλαγχνίαν Σου παρακαλοῦμεν Σε, ἀξίωσον ἡμᾶς ἀκατακρίτως νὰ Σὲ ὀνομάζωμεν Πατέρα ἡμῶν, καὶ νὰ Σὲ παρακαλῶμεν διὰ τῆς εὐχῆς τὴν ὁποίαν ἐδώρησατο ἡμῖν ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐρ. Ποῖαι λέξεις κυρίως τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, ἀναφέρονται εἰς τὴν προσημασίαν τῶν πιστῶν πρὸς τὴν ἁγίαν μετάληψιν;

Ἀπ. Αἱ ἀκόλουθοι, «Πάτερ ἡμῶν, — τὸν ἄρτον ἡμῶν, τὸν ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν», διότι ἴδιον τῶν τέκνων εἶναι, νὰ ζητῶσι παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ ἡμεῖς πεινοῦντες τὸν πνευματικὸν ἄρτον, ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὡς εἰς Πατέρα ἡμῶν, τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπιούσιος ἄρτος τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ ταῦτα κεῖνται ἤδη ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, καὶ ἡμεῖς ἀτενίζοντες εἰς ταῦτα, βοῶμεν πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα, δὸς καὶ ἀξίωσον ἡμᾶς τῆς πνευματικῆς ταύτης καὶ οὐρανίου τροφῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ἀποθνήσκουσιν ἐκ τῆς πείνης, ὅτι εἶναι ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ἐπιουσίου τούτου ἄρτου, ἀπομακρύνουσιν ἡμᾶς αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπιγινώσκοντες ταῦτα, καταφεύγομεν εἰς τὴν εὐπλαγχνίαν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, «ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν» καὶ οὕτω ποιήσεις ἡμᾶς ἀξίους τοῦ ἐπιουσίου πνευματικοῦ ἄρτου, προσέτι διὰ τῶν λέξεων τούτων ἔτι ἅπαξ προτρεπόμεθα εἰς τὴν συγχώρησιν ἀλλήλων.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ἐκφώνησις «Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις»;

Ἀπ. Σημαίνει ὅτι τὰ προκείμενα ἐπὶ τῆς Τραπέζης δῶρα εἰσὶν ἅγια, διότι εἶναι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν μετάληψιν αὐτῶν πρέπει νὰ προσέρχωνται μόνον οἱ Ἅγιοι.

Ἐρ. Τί ποιεῖ ἐπὶ τῆς ἐκφωνήσεως ταύτης ὁ ἱεροεργῶν;

Ἀπ. Ὁ ἱεροεργῶν ὑψώνει τὸν ἅγιον Ἀμνόν, καὶ ἔπειτα

μελίζει αὐτόν, ἀπαγγέλλων τὰς λέξεις, «μελίζεται καὶ διαμερίζεται ὁ ἁμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος, καὶ μηδέποτε δαπανόμενος.»

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ὑψωσις αὕτη τοῦ ἁγίου Ἀμνοῦ;

Ἀπ. Ἡ ὑψωσις αὕτη τοῦ ἁγίου Ἀμνοῦ σημαίνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι εἰς Βασιλεὺς καὶ Κύριος κεφαλὴ καὶ Σωτὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὑψωθείς διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψώσεως ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψη, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «μελίζεται καὶ διαμερίζεται ὁ ἁμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος ὁ πάντοτε αἰσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανόμενος»;

Ἀπ. Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός χθὲς καὶ σήμερον εἶναι ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· μολονότι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις τῶν ναῶν μελίζεται καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκκενοῦται, ἀλλ' αὐτός οὐδέποτε διαιρεῖται οὐδὲ δαπανᾶται, δι' αὐτὸ καὶ οἱ μεταλαμβάνοντες τοῦ ἁγίου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος αὐτοῦ, δέχονται ἐν ἑαυτοῖς ὅλον τὸν Χριστόν, οὐχὶ μέρος αὐτοῦ, καθὼς εἰς ἐκάστην ῥανίδα ὕδατος ἀπεικονίζεται ὁλόκληρος ὁ ἥλιος, καὶ μένει ἄνευ ἐλαττώσεως, οὕτω καὶ ὁ Χριστός ὁ Κύριος εἰς ἐκάστην μερίδα τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος εὐρίσκεται ὅλος, μὴ μελιζόμενος μηδὲ διαιρούμενος, ὁ δὲ μελισμός καὶ ἡ διαίρεσις γίνεται κατὰ μίμησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ Δείπνου λαθὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασεν.

Ἐρ. Τί διδάσκει ὁ ὕμνος «Εἷς ἅγιος εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς»;

Ἀπ. Ὁ ὕμνος οὗτος εἶναι ἀπάντησις εἰς τὰς λέξεις «τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις» καὶ δίδει τὴν ἀκόλουθον παρηγορητικὴν διδασκαλίαν «οὐδεὶς ἐκ τῶν μὴ ἁγίων ἀνθρώπων πλὴν μόνου τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δύναται διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων νὰ φθάσῃ τὴν ἀγαθότητα, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἂν καὶ ἡμεῖς ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' ἐπειδὴ διψῶμεν τὸν ἁγιασμόν, τολμῶμεν, χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος, νὰ προσέλθωμεν εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ

Σώματος καὶ Αἵματος αὐτοῦ, ἐλπίζοντες νὰ λάβωμεν παρ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ ἁγιασμόν καὶ σωτηρίαν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ διάκονος ζώνεται κατὰ τὴν ὥραν ταύτην σταυροειδῶς τὸ ὠράριον;

Ἀπ. α) Ὅπως ἀνεμποδίστως ὑπηρετήσῃ ἐπὶ τῆς ἁγίας κοινωνίας, β) ὅπως παραστήσῃ δι' αὐτοῦ τὴν εὐλάβειαν τῶν Σεραφίμ, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦντα τῷ Κυρίῳ καλύπτουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν διὰ τῶν πτερύγων, γ) ἵνα ὑπενθυμίσῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ἅπαντες καὶ ἰδίως οἱ ἐτοιμαζόμενοι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου, ὀφείλουσι νὰ ἐνδυσθῶσι πανταχόθεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, ἢ μᾶλλον αὐτὸν τὸν Χριστόν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ κοινωνοῦντες προσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον, ἔχοντες τὰς χεῖρας σταυροειδῶς συντεθειμένας ἐπὶ τοῦ στήθους.

Ἐρ. Τίνες πρῶτοι προσέρχονται εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου;

Ἀπ. Πρῶτοι κοινωνοῦσι τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ ἱερουργοῦντες ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὑποδηρημένου ἤδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ὥραν ψάλλεται πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν ἑκλεκτός τις στίχος ὀνομαζόμενος Κοινωνικόν.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ μετάληψις αὕτη τῶν ἱεουργούντων ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ.

Ἀπ. Τὸν μυστικὸν Δεῖπνον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν Ἀποστόλων, τὸ πάθος αὐτοῦ, τὸν θάνατον καὶ τὸν ἐνταφιασμόν, ἢ γλυκεῖα ψαλμωδία τοῦ κοινωνικοῦ, πρέπει νὰ ὑπενθυμίζῃ εἰς ἡμᾶς τὴν μακαρίαν ἑνωσιν ἡμῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ.

Ἐρ. Δὲν πρέπει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ;

Ἀπ. Ἡ πανηγυρικὴ ἀνάμνησις τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐξεικονίζεται διὰ τῆς μετὰ ταῦτα ἱεροπραξίας, ὅτε ἀνοίγονται αἱ βασιλικαὶ πύλαι, οἱ δὲ πιστοὶ προσκαλοῦνται εἰς τὴν μετάληψιν τοῦ μυστηρίου, ἀλλ' οἱ ἱεουργοῦντες μέχρι τῆς ἀνοίξεως τῶν βασιλικῶν πυλῶν ὁπότε κοινωνοῦσι, πληροῦνται οὐρανοῦ ἤδη χαρᾶς τῆς ἀνα-

στάσεως τοῦ Κυρίου, διότι εὐρισκόμενοι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν τῷ ἱερῷ ὡς ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Κυρίου παριστῶσι τοὺς ἀγγέλους, οἵτινες πρὸ τῶν Ἀποστόλων εἶδον τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ μετὰ τὴν ἀνοίξιν τοῦ τάφου εὐηγγελίσαντο αὐτὴν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὰς Μυροφόρους, εὐτὼ καὶ οἱ ἱεουργοῦντες ἐκκληθέντες ἐν τῷ ἱερῷ διὰ τοῦ φωτός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὴν ἀνοίξιν τῶν βασιλικῶν μεταδίδουσι τὴν χαρὰν ταύτην εἰς τὸν λαόν, ὡς ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Πῶς προσκαλοῦνται οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ εἰς τὴν μετάληψιν;

Ἀπ. Ἐκ τῶν ἀνεωγμένων βασιλικῶν πυλῶν ἐκφανίζονται τὰ ἁγία δῶρα, ἐκφωνοῦντος τοῦ ἱεουργοῦντος «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε», τοῦτέστι πρὸς τὴν μετάληψιν.

Ἐρ. Διὰ ποίων λέξεων ἀπαντῶσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην.

Ἀπ. Διὰ τῶν λέξεων, «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν.»

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις αὗται.

Ἀπ. Διὰ τῶν λέξεων τούτων εὐφροσύνως ἀπαντῶμεν, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας εὐχαριστοῦμεν, καὶ εὐπρεπῶς δοξάζομεν τὸν Κύριον, ὅτι ἔρχεται νὰ ἁγιάσῃ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, διὰ τῆς ἱερᾶς κοινωνίας.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ἐμφάνησις αὕτη τῶν ἁγίων Λώρων, ἀνεωγμένων τῶν βασιλικῶν πυλῶν;

Ἀπ. Τὴν ἐμφάνησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε»;

Ἀπ. Ὅπως προσερχώμεθα εἰς τὴν μετάληψιν τῶν ἁγίων Λώρων μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ ἀγάπης πρὸς ἀλλήλους, ἐνθυμούμενοι ὅτι «ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν» διὰ τοῦτο καὶ πρέπει νὰ ἐτοιμασθῶμεν, ὅπως ἀξίως προσέλθωμεν.

Ἐρ. Εἰς τί συνίσταται ἡ προετοιμασία αὕτη;

Ἀπ. Ἐν γένει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κανόνος, καὶ τοῦ ἀκαθίστου τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς θεομήτορος, τοῦ κανόνος τοῦ φύλακος ἀγγέλου, καὶ τῶν εὐχῶν τῆς με-

ταλήψεως, πρὸ δὲ πάντων ὁ μέλλων νὰ κοινωνήσῃ ὀφείλει νὰ ἀκούσῃ τὸν ἑσπερινόν, τὸν ὀρθρον, καὶ νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ὥρας.

Ἐρ. Πῶς κοινωνοῦσιν οἱ πιστοί ;

Ἀπ. Μετὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς Ἐκκλησίας « Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε » οἱ πιστοὶ εὐλαβῶς προσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον Ποτήριον, ἔχοντες τὰς χεῖρας σταυροειδῶς συντεθειμένας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἀπαγγέλλοντες καθ' ἑαυτοὺς τὴν εὐχὴν ταύτην « Πιστεύω Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, — καὶ ἔπειτα τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ » ἔπειτα προσκυνοῦσι τὸν Κύριον μέχρι ἐδάφους, δέχονται διὰ χειρὸς τοῦ ἱερέως ἐκ τῆς Λαβίδος ἡννομένον τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, μετ' εὐλαβείας ἀσπάζονται τὸ ἄκρον τοῦ ἁγίου Ποτηρίου, ὡς αὐτὴν τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ἧς ἔρευσεν τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ λαβόντες ἀντίδωρον ἀπομακρύνονται εὐχαριστοῦντες τὸν Κύριον· μεταλαμβάνοντων δὲ αὐτῶν ὁ χορὸς ψάλλει « Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ κτλ. » ἢ Σῶμα Χριστοῦ μεταλάβετε πηγῆς ἀθανάτου γεύσασθε. »

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ μετὰ ταῦτα μεταδιδομένη εἰς τὸν λαόν εὐλογία ἐκφωνουμένων τῶν λόγων « Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. »

Ἀπ. Τὴν εὐλογίαν ταύτην πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα ὡς εὐλογίαν τοῦ ἀναλαμβανομένου εἰς οὐρανὸν Κυρίου, ὁπότε (ἄρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ) ἠυλόγησε τοὺς Ἀποστόλους, ὡς ἀπαρχὴν ὅλων τῶν χριστιανῶν.

Ἐρ. Τί ἀποκρίνονται εἰς τοῦτο οἱ χριστιανοί.

Ἀπ. Οἱ χριστιανοὶ δεχόμενοι τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου, ἐκ χειρὸς τοῦ ἱερέως, εὐχαριστοῦσιν αὐτὸν δι' εὐχαριστηρίου ὕμνου, ἀπαριθμοῦντες ἐν συντόμῳ τὰς ὁσας ἔλαβον παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίας « εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὗρομεν Πίστιν ἀληθὴ ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες. αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν. »

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ μετὰ ταῦτα αὐτὴ ἐμφάνησις εἰς τὸν λαόν τῶν ἁγίων δώρων μεθ' ἧν κρύπτονται πλέον.

Ἀπ. Τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ προηγουμένη τούτου σιωπηλὴ ἐμφάνησις τοῦ διακόνου μετὰ τοῦ ἁγίου δισακαρίου εἰς τὸν λαόν διδάσκει, ὅτι ὁ

φείλομεν πάντοτε νὰ ἀτενίζωμεν εἰς τὸν Κύριον μετὰ σταθερᾶς ἐλπίδος, καὶ βεβαίας πίστεως ἐνθυμούμενοι, ὅτι ἐλεύσεται ταχέως ἵνα ἀποδώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. (Ἀποκαλ. Κεφ. 6'. σελ. 12.)

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ ἀπαγγελλόμεναι ἐπὶ τῆς ἐμφανήσεως ταύτης λόγοι « Πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ; »

Ἀπ. Σημαίνουν ὅτι ὁ ἀναληφθεὶς Χριστὸς, πάντοτε μένει μεθ' ἡμῶν ἀοράτως, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ὑμνῆται καὶ νὰ προσκυνῆται, ὅθεν καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει πρὸ τούτου μυστικῶς τὰ ἀκόλουθα « εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν » δηλ. εἴη.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον μετὰ τὴν μετάληψιν τῶν ἁγίων μυστηρίων;

Ἀπ. α) διὰ τοῦ ὕμνου « πληρωθήτω τῷ στόματί μου αἰνέσεώς σου Κύριε, β) διὰ τῆς συντόμου εὐχαριστηρίου ἐκτενοῦς, ἣτις ἀναγινώσκεται μετὰ τὸν ὕμνον τοῦτον καὶ γ) δι' ἰδιαιτέρων εὐχαριστηρίων εὐχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγινώσκονται μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ μετὰ ταῦτα ἀπαγγελλόμεναι ὑπὸ τοῦ ἱερέως λέξεις « ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν » καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς ταύτας « ἐν ὀνόματι Κυρίου. »

Ἀπ. Τὰς λέξεις ταύτας τοῦ ἱερέως πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν, ὡς ἴδιον τῆς ἐκκλησίας, τοῦ νὰ τραπῶμεν ἀπὸ τῶν προσευχῶν, εἰς τὰς βιωτικὰς ἐργασίας φυλάττοντες τὴν αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην, καὶ ἀγάπην, μεθ' ἣν προσεκλήθημεν ἐν τῷ ναῷ, ἡ δὲ ἀπάντησις τοῦ λαοῦ σημαίνει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἐν οἴκοις καὶ εἰς τὰς βιωτικὰς αὐτῶν ἐργασίας ἐπιθυμοῦσι, καὶ ὑπόσχονται νὰ ἐνθυμῶνται τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος πάντοτε νὰ ἔχωσι αὐτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ οὕτω νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

Ἐρ. Πῶς ὀνομάζεται ἡ μετὰ ταῦτα ἀναγινωσκόμενη ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχή ;

Ἀπ. Ὁπισθάμβωνος.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὀνομάζεται οὕτως.

Ἀπ. Διότι πρὸς καλητέραν ἀκρόασιν ἀναγινώσκεται ὁπισθεν τοῦ ἁμβωνος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον ὁ ἀπολύων ἱερεὺς εἰς τὸν κόσμον, συνοδεύει αὐτὸν δι' εὐλογίας καὶ εὐχῆς.

Ἐρ. Τί τὸ κυρίως περιεχόμενον τῆς εὐχῆς ταύτης;

Ἀπ. Δι' αὐτῆς παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον, ὅπως σῶσῃ καὶ εὐλογῇ πάντας τοὺς πιστοὺς, δοξάσῃ τοὺς οἰκοδομοῦντας καὶ κοσμοῦντας τὸν ναόν, καὶ μὴ ἐγκαταλείπῃ πάντας τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' Αὐτόν, ἵνα χαρίσῃ εἰρήνην, καὶ εὐημερίαν τῷ κόσμῳ, ταῖς Ἐκκλησίαις, τοῖς Βασιλεῦσιν ἡμῶν, τῷ Κλήρῳ, τῷ Στρατῷ, καὶ παντὶ τῷ Λαῷ· διότι πᾶν δῶρημα ἀγαθὸν κατέρχεται ἄνωθεν παρὰ τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Τί δυνάμεθα προσέτι νὰ σημειώσωμεν περὶ τῶν ἱεροπραξιῶν τῶν τελουμένων ἐπὶ τῆς λειτουργίας μετὰ τὴν μετάληψιν;

Ἀπ. Ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐθεσπίσθησαν συμφώνως μετὰ περιστάτικα τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως τοῦ Κυρίου, ἐχάρησαν οἱ Μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον (Ματθ. Κεφ. 8 σελ. 17. Λουκ. Κεφ. 9 σελ. 41 Ἰωάν. Κεφ. 28) παρομοίως καὶ ἡμεῖς ὅταν ἐκφέρωνται τὰ ἅγια Δῶρα πρὸς μετάληψιν, μετὰ χαρᾶς ἀπαιτοῦμεν ταῦτα, προσκυνοῦντες δι' αὐτῶν τὸν Κύριον καὶ ψάλλομεν «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.»

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναλαμβάνόμενος εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὑλόγησε τοὺς Ἀποστόλους· παρομοίως καὶ ὁ ἱερουργὼν ἐτοιμαζόμενος εἰς τὸ νὰ ἐξεικονίῃ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου εὐλογεῖ τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐκφωνεῖ «Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου». Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸ τῆς ἀναλύσεως αὐτοῦ εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ «ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»· παρομοίως καὶ ὁ ἱερουργὼν παριστῶν τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἐκφωνεῖ «πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἔσται μεθ' ἡμῶν, καὶ ἔσται εὐλογούμενος.

Οἱ Μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἰδόντες αὐτὸν ἀναλαμβάνόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, προσεκύνησαν αὐτόν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ ἦσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν· παρομοίως καὶ ἡμεῖς προσκυνοῦντες τὰ ἐμφανιζόμενα ἅγια Δῶρα μεταφερόμενα εἰς τὸ θυσιαστήριον, δοξολογοῦμεν τὸν Κύ-

ριον, ὑμνοῦντες μετὰ χαρᾶς πνευματικῆς «πληρωθήτω τὸ στόματι μου αἰνέσεώς σου Κύριε.»

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ Μαθηταὶ Αὐτοῦ μετὰ τὸ τέλος τοῦ μυστικοῦ Δείπνου ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλεῶν (Ματθ. Κεφ. 6 σελ. 1.) ἐπίσης καὶ ἡμεῖς παρασκευαζόμενοι νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς λειτουργίας, ἀναπέμπομεν εὐχαριστήριον ὕμνον τῷ Κυρίῳ τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς νὰ μεταλάβωμεν τῆς θείας εὐχαριστίας, ἵνα παρευρεθῶμεν ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου δι' ἰδιαιτέρας εὐχαριστηρίου ἐκτενοῦς.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὸ τέλος τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, εἶπε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ «ἐγέρθητε ἄγωμεν ἐντεῦθεν»· ἐπίσης καὶ ὁ ἱερουργὼν λέγει ἡμῖν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου «ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν».

Ἐρ. Πῶς τελειώνει ἡ λειτουργία.

Ἀπ. Ἀφοῦ ἅπαξ οἱ Χριστιανοί, δοξολογήσουσι τὸν Κύριον, καὶ εὐχρηθῶσιν αἰωνίαν δοξολογίαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ βοῶντες «εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος» ἔτι ἅπαξ ὁ ἱερεὺς μεταδίδει εὐλογίαν εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν λέγων «εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς, τῇ αὐτοῦ θείᾳ χάριτι καὶ φιλάνθρωπίᾳ, πάντοτε, νῦν, καὶ αἰεὶ», καὶ ἐπὶ τέλους δοξάζει τὸν Κύριον καὶ δέεται, ὅπως διὰ πρεσβειῶν τῆς Μητρὸς Αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν Ἀγίων σῶσῃ πάντας τοὺς εὐρισκομένους ἐν τῷ ναῷ, καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

Ἀπ. Βλέποντες τὸ κλείσιμον τῶν βασιλικῶν πυλῶν ὡς τελευταίαν πρᾶξιν τῆς λειτουργίας, ὀφείλομεν νὰ ἀναμνησθῶμεν τὸ κλείσιμον τῶν πυλῶν τῆς οὐρανίου βασιλείας, εἰς τοὺς ἀμετανοήτους ἁμαρτωλοὺς, μετὰ τὸ τέλος τῆς παγκοσμίου κρίσεως.

Ἐρ. Ποίαν ὀφείλειαν λαμβάνει ὁ κοινωνῶν τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου.

Ἀπ. Ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στενοτάτῳ τῷ τρόπῳ, καὶ γίνεται δι' αὐτοῦ μέτοχος τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ἐρ. Συνεχῶς πρέπει ἄρα γε νὰ μεταλαμβάνωμεν τῶν ἁγίων μυστηρίων.

Ἀπ. Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ μετελάμβανον καθ' ἑκάστην Κυριακὴν, ἀλλ' ἐκ τῶν σημερινῶν Χριστιανῶν ὀλίγοι ἔχουσι τοιαύτην βίου καθαρότητα, ὥστε νὰ ᾔναι πάντοτε ἔτοιμοι νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ τόσον μέγα μυστήριον, ἡ Ἐκκλησία διὰ φιλοστοργου μητρικῆς φωνῆς, παραγγέλλει τοὺς ζηλοῦντας νὰ ἔχωσιν εὐλαβῆ βίον, ὅπως ἐξομολογῶνται ἐνώπιον πνευματικοῦ πατρὸς καὶ κοινωνῶσι τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ τετράκις τοῦ ἔτους καὶ καθ' ἑκάστον μῆνα, ὅλους δὲ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ μετέχουσι τῆς θείας λειτουργίας οἱ ἀκροαζόμενοι μόνον αὐτὴν καὶ μὴ προσερχόμενοι εἰς τὰ ἅγια μυστήρια;

Ἀπ. Οἱ τοιοῦτοι μετέχουσι τῆς θείας λειτουργίας καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν λοιπῶν μυστηρίων, διὰ τῆς προσοχῆς, τῆς πίστεως καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς παντοτεινῆς ἀναμνήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ῥητῶς διέταξεν νὰ ποιῶμεν τοῦτο εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ.

Ἐρ. Πάντοτε θέλει διαρκέσει ἡ χρῆσις τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερᾶς μεταλήψεως, ἐν τῇ ἀληθεινῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ;

Ἀπ. Ἐξάπαντος θέλει διαρκέσει μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος «ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλεται ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ».

Ἐρ. Τί διανέμεται εἰς τοὺς πιστοὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Ἀντίδωρον.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἀντίδωρον;

Ἀπ. Οὕτως ὀνομάζονται διαμελισμένα καὶ διανεμόμενα εἰς τὸν λαὸν τεμάχια τοῦ ἱεροῦ ἄρτου, ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ὁποίου ἐπὶ τῆς προσκομιδῆς ἐξήχθη ἡ μερίς εἰς σῶμα Χριστοῦ.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν διανέμεται;

Ἀπ. Ὅπως καὶ οἱ μὴ προσελθόντες εἰς τὴν μετάληψιν μὴ μένουσιν ἀνευ παρηγορίας καὶ πνευματικοῦ χορτασμοῦ ἐκ τῶν ψιγίων τῶν μεινάντων ἐπὶ τῆς μυστηριώδους τραπεζῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

Ἐρ. Ὑπάρχουσιν ἰδιαίτερα τινὰ περὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Αἱ ἰδιαίτεροι πράξεις, διὰ τῶν ὁποίων μετὰ περισσοτέρας σαφηνείας ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ἐξεικονίζονται μυστήρια τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως, εἰσὶν αἱ ἀκόλουθοι α) ὁ Ἀρχιερεὺς ἐνδύόμενος ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ ἐκδυθεὶς ἐπὶ παρουσία τοῦ λαοῦ τὰ συνήθη αὐτοῦ ἐνδύματα ἐνδύεται τὰ ἱερά· β) εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας ἔρχονται οἱ ἱερεῖς καὶ ἵστανται περὶ αὐτοῦ· γ) τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας ποιεῖ ὁ ἱερεὺς, ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς μένει σιωπῶν μέχρι τῆς εἰσόδου· δ) αἱ βασιλειαὶ πύλαι ἀπ' ἀρχῆς τῆς λειτουργίας μένουσιν ἀνοικταί· ε) τὴν μικρὰν εἴσοδον ποιεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς συνοδευόμενος ὑφ' ὅλων τῶν ἱεουργούντων· ζ) ἐπὶ τῆς εἰσόδου ταύτης εὐλογεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς διὰ δικηρίου καὶ τρικηρίου, θυμιά τὸ θυσιαστήριον, τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ς) ὁ τρισάγιος ὕμνος ψάλλεται καὶ εἰς τὸ ἱερόν καὶ εἰς τοὺς χερούς· η) ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται εἰς ὑπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ οὐχὶ τετράκις, ὡς γίνεται ἐπὶ τῆς λειτουργίας ἱερέως, ἀλλ' ἐπτάκις· θ) ψαλλομένου τοῦ ὕμνου τούτου ὁ Ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ τὸν λαὸν διὰ τοῦ δικηροτρικηρίου· ι) μετὰ τὸ τέλος τοῦ τρισαγίου ὕμνου ὁ Ἀρχιερεὺς ἀνέρχεται εἰς τὴν ἄνω καθέδραν καὶ ἐκδύεται τὸ ὠμοφόριον· ια) ἐπὶ τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου νύπτεται τὰς χεῖρας, πρὸ τῆς μεγάλης εἰσόδου ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ἔχων τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἱστάμενον λαόν· ιβ) ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰσόδου δὲν μεταφέρει τὰ ἅγια Δῶρα, ἀλλὰ μόνον ὑποδέχεται ταῦτα εἰς τὰς βασιλειαὶς πύλας, καὶ δέεται ὑπὲρ πάσης τῆς ἐκκλησίας· ιγ) ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως κλίνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν τράπεζαν ὑπὸ τὸν σείόμενον ἐπὶ τῶν ἁγίων δώρων ἀέρα.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐνδύεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ παρρησίᾳ παντὸς τοῦ λαοῦ;

Ἀπ. Ἵνα σαφέστερον ἐξεικονίσῃ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐνανθρώπιον· ὁ Ἀρχιερεὺς ἵσταται πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ ἐνδύόμενος, καθὼς καὶ

ὁ Χριστὸς ἦλθεν πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, καὶ ἐν τῇ σκοτεινῇ δύσει· ὁ Ἀρχιερεὺς ἔρχεται φέρων τὴν συνήθη αὐτοῦ ἐνδυμασίαν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον ἐν εἰδει συνήθους ἀνθρώπου καὶ ἦτο ἄγνωστος εἰς πολλούς· ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκδύεται τὴν συνήθη αὐτοῦ ἐνδυμασίαν, ἵνα ἐξεικονίσῃ τὴν ἄκραν τοῦ Σωτῆρος καίνωσιν ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτοῦ· ὁ Ἀρχιερεὺς ἐνδύεται τὰ ἱερὰ ἄμφια ἐνώπιον πάντων, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς φανείς εἰς τὸν κόσμον «ἠύξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι καὶ προέκυπτε σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις» ἐνδυομένου δὲ τοῦ Ἀρχιερέως ὑπηρετοῦσιν οἱ Διάκονοι, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ὑπηρετήσαν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι.

Ἐρ. Τί σημαίνουν οἱ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λειτουργίας περικυκλοῦσιν τὸν Ἀρχιερέα οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Διάκονοι;

Ἀπ. Ἡ συνάθροισις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἀρχιερέως σημαίνει ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς περιεκυκλώθη εἰς τὴν γῆν ὑπὸ Ἀγγέλων καὶ Ἀποστόλων, καὶ τῶν ὁποίων οἱ μὲν πρῶτοι ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, οἱ δὲ τελευταῖοι ἀπεσάλησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας γίνεται ὑπὸ τῶν ἱερέων, ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς μένει σιωπῶν μέχρι τῆς μικρᾶς εἰσόδου;

Ἀπ. Διότι καὶ πρὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προηγήθη ὁ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, καὶ ἄλλοι Προφῆται καὶ ἡτοίμασαν τὴν ὁδὸν Κυρίου.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν αἱ βασιλικαὶ πύλαι ἀπ' ἀρχῆς τῆς λειτουργίας μένουσιν ἀνοικταί;

Ἀπ. Διότι πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆν, ὁ οὐρανὸς ἠνεώχθη δι' ἡμᾶς, οἱ δὲ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. (Ἰωάν. Κεφ. 51.)

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκτελεῖ μετὰ τοιαύτης μεγαλοπρεπειᾶς τὴν μικρὰν εἴσοδον συνοδευόμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἱεουργούντων;

Ἀπ. Ἵνα ἔτι σαφέστερον παραστήσῃ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν ἔνδοξον αὐτοῦ εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, τὸν Ἀρχιερέα περικυκλοῦσιν οἱ ἱεουργοῦντες, διότι καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκήρυτε

συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων καὶ παρακολουθούμενος ὑπ' ἀγγέλων· εἰσερχόμενος ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὸ ἱερὸν εὐλογεῖ διὰ τοῦ δικηρίου καὶ τρικηρίου, διότι καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναλαμβάνόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ὑψώθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ οὐρανοῦ ἀποστέλλει ἡμῖν τὰς εὐλογίας αὐτοῦ· εἰσερχόμενος ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὸ ἱερὸν θυμιᾷ τὴν τράπεζαν, τὰς εἰκόνας, καὶ τὸν λαὸν πληρῶν τὰ πάντα θυμιάματος, διότι ὁ Κύριος ἡμῶν ὑψωθείς ὑπὲρ ἅνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. (Ἐφεσ. σελ. 15.) ἐξαπέστειλεν ἡμῖν Πνεῦμα ἅγιον, τὰ πάντα ἁγιάζον καὶ ζωοποιόν.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ὁ τρισάγιος ὕμνος ψάλλεται καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς.

Ἀπ. Ὁ τρισάγιος ὕμνος ψάλλεται καὶ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ εἰς τοὺς χοροὺς εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι ὁ τριαδικὸς Θεὸς ἀνυμνεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ Χριστῷ συνιστῶσι μίαν ἐκκλησίαν.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ὁ ὕμνος οὗτος ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ψάλλεται ἐπτάκις;

Ἀπ. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἐπτάκις ἀπαγγέλλεται ὁ ὕμνος οὗτος, ἀλλὰ τρίς λέγεται μυστικῶς ἐν τῷ ἱερῷ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ψάλλεται εἰς ὑπήκοον παντός τοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ εἰς τοὺς χοροὺς, διότι ὁ Ἀρχιερεὺς εἶναι πλησιέστερος τύπος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, οἱ δὲ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ ἠνώθησαν, διὰ τοῦτο καὶ δι' ἐνός ὕμνου ἀνυμνοῦσι τὸν Θεόν, καὶ δι' αὐτοῦ μόνον ἀποκαλύφθη ἀπ' ἀρχῆς ἡ ἀλήθεια αὕτη.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ τοῦ Ἀρχιερέως εὐλογία διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ διὰ τοῦ δικηρίου; (α)

Ἀπ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ δῶρα καὶ τὰς εὐλογίας ἐδώρησατο ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῶν σταυρικῶν αὐ-

(α) Ὁ Ἀρχιερεὺς λέγων τὸ «Κύριε ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ» ὀφείλει νὰ κρατῇ τὸ δικηρίον εἰς τὴν δεξιάν καὶ Σταυρὸν εἰς τὴν ἀριστεράν, ἵνα σημάνη ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἀπαιτεῖ ἡ πράξις.

τοῦ παθημάτων καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάληψιν ἐφορᾷ ἡμᾶς καὶ βλέπει, καὶ ἐπισκέπτεται τὴν ἄμπελον αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, τὸ δικήριον, παρίστησι τὴν διπλὴν φύσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ σταυρὸς τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὸν θάνατον.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἀφοῦ ὁ Ἀρχιερεὺς ἀναβαῖ εἰς τὴν ἄνω καθέδραν ἐκδύεται τὸ ὠμοφόριον;

Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰσελθὼν ὡς μέγας Ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἀχειροποίητα ἅγια τῶν ἁγίων προσήγαγε τὸ πρόβατον αὐτοῦ δηλαδὴ τὸν πεπλανημένον ἄνθρωπον, (τὸν ὁποῖον παρίστησι τὸ ὠμοφόριον) καὶ εἰς διαθήκην υἱοθεσίας παρέδωκε τῷ Πατρὶ αὐτοῦ.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπὶ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου νίπτεται τὰς χεῖρας ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ;

Ἀπ. Ἵνα σημάνῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἱεουργῶν καὶ οἱ χριστιανοὶ πάντες μετέχοντες τῆς λειτουργίας, διὰ τῆς παρουσίας ὀφείλουσιν ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ᾔναι καθαροὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, τῷ πάλαι ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ἅπαντες μεταλάμβανον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνίπτοντο κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τὰς χεῖρας, διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἡτοιμάζετο διὰ τὸν Ἀρχιερέα, καὶ τὸ ὁποῖον ὑψολόγει διὰ μυστικῆς εὐχῆς πρὸς ἁγιασμόν τῶν παρευστώτων.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰσόδου δὲν μεταφέρει τὰ ἅγια Δῶρα, ἀλλὰ μόνον ὑποδέχεται ταῦτα.

Ἀπ. Ἐπειδὴ ὁ Ἀρχιερεὺς κατὰ ταύτην τὴν ὥραν φέρει τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, ἐρχόμενον εἰς τὴν σταύρωσιν, διὰ τοῦτο καθὼς ὁ πάσχων Χριστὸς ἦτο ἐν ταπεινώσει οὕτω καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκδύεται τὴν Μίτραν καὶ τὸ ὠμοφόριον τὰ μεγαλήτερα κοσμήματα τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, καὶ δέεται ὑπὲρ πάσης τῆς ἐκκλησίας καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ παντός τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ κλίσις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως πρὸς τὴν τράπεζαν καὶ ὁ σεισμός τοῦ ἁέρος ἐπὶ τῶν ἁγίων δώρων, ὅταν ἀναγινώσκηται τὸ σύμβολον τῆς πίστεως;

Ἀπ. Διὰ τῆς κλίσεως ταύτης ὁ Ἀρχιερεὺς δεικνύει ὅτι ὑποτάσσει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὴν ὁμολογουμένην πίστιν καὶ συνθάπτεται τῷ Χριστῷ, ἵνα ἀναστηθῇ μετ'

αὐτοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἄνθρωπος σειόμενος ἐπὶ τῶν ἁγίων δώρων μετὰ τὸ τέλος τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως μεταφέρεται ὑπὲρ ἄνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡς συνταφέντος ἤδη τῷ Χριστῷ.

Ἐρ. Δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα γε ἑτερά τινα ἀξιοσημεῖωτα ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Μάλιστα ὑπάρχουσιν· ὁ Ἀρχιερεὺς ὡς πλήρης μὲν διανομεὺς τῶν δωρεῶν τῆς χάριτος, εὐλογεῖ καὶ δέεται διὰ τῶν δύο χειρῶν, ὡς ὑπέρτατος δὲ φωτιστῆς τῶν πιστῶν, εὐλογεῖ διὰ κηρίων, ὡς δὲ Ποιμενάρχης ἔχει θρόνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ ἄνω καθέδραν ἐν τῷ ἱερῷ, πρὸς τούτοις προηγείται αὐτοῦ ποιμαντικὴ ράβδος καὶ λαμπὰς καὶ ἵσταται ἐπὶ ἀετῶν, λειτουργῶν ἐνδύεται ἰδιαίτερα ἱερὰ ἄμφια οἷον Σάκκον, Ὤμοφόριον, Μίτραν, Μανδύαν μετὰ πόλων καὶ πηγῶν, περὶ τῆς σημασίας τῶν ὁποίων ἴδε (βιβλ. 2. μέρ. 3.)

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ ΔΩΡΩΝ.

Ἐρ. Τί ἐστὶν ἡ θεία λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων;

Ἀπ. Ἡ θεία λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων εἶναι θεία λατρεία, ἐπὶ τῆς ὁποίας δίδεται πρὸς μετάληψιν προηγιασμένος καὶ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ βεβαμμένος ἄμνος δηλ. τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Πότε προηγιάζονται τὰ Δῶρα ταῦτα;

Ἀπ. Εἰς προηγουμένην πλήρη λειτουργίαν καθ' ἣν ἁγιαζονται τόσοι ἄμνοι, ὅσας φοραῖς κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ γείνη λειτουργία τῶν προηγιασμένων τὴν ἀκόλουθον ἐβδομάδα.

Ἐρ. Πότε ἐθεσπίσθη ἡ λειτουργία αὕτης;

Ἀπ. Ἡ σύστασις τῆς λειτουργίας ταύτης ἀποδίδεται εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ κατέγραψεν αὐτὴν καὶ ἀπετελείωσεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ μέγας ὁ ἐπικαλούμενος Διάλογος ἀκμάσας κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται ἡ λειτουργία αὕτη;

Ἀπ. Τελεῖται συνήθως κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευὴν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ὁπότε ἡ ἐκκλησία ἐθεώρησεν ἀνάρμοστον νὰ ἐκτελῇ πλήρη λειτουργίαν, καθ' ὃ καιρὸς μετανοίας.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκτελῇται πλήρης λειτουργία ἐν καιρῷ τῆς νηστείας;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν διότι ἡ λειτουργία αὕτη τελεῖται πανηγυρικῶς, καὶ δεύτερον ὅτι τῷ πάλαι μετ' αὐτὴν ἐγίνετο ἡ κοινὴ τράπεζα, ἐπομένως ἀμφοτέρω ταῦτα ἐν ἡμέραις νηστείας καὶ λύπης εἰσὶν ἀνάρμοστα.

Ἐρ. Ἐκ τίνων συνίσταται ἡ λειτουργία αὕτη;

Ἀπ. Ἡ λειτουργία αὕτη σύγκειται ἐκ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ ἐξ ἐκείνων τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ἐκτενῶν τῶν ψαλλομένων ἐπὶ τῆς πλήρους λειτουργίας, ἐν αἷς δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν Δώρων, καὶ πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ ἀναγινώσκονται αἱ ὧραι, αἵτινες διαφέρουσι κατὰ τινὰς τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν ἄλλαις ἡμέραις.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ;

Ἀπ. Διότι παλαιόθεν ἦτο τεθεσπισμένον νὰ ἐκτελῶσιν αὐτὴν περὶ τὸ ἑσπέρας, ὡς ἀπαιτοῦσι τοῦτο αἱ ἡμέραι τῆς νηστείας καὶ τῆς μετανοίας.

Ἐρ. Τί ἰδιαιτέρον παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὧρῶν τούτων;

Ἀπ. Πρῶτον ἐφ' ἐκάστης ὥρας ἀναγινώσκεται ἐν κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου μετὰ τῶν συνήθων δοξολογιῶν, δεύτερον τὸ οὐσιῶδες τροπάριον ἐκάστης ὥρας ψάλλεται μετὰ γονυκλισίας· τρίτον πρὸ τοῦ τέλους ἐκάστης ὥρας γίνονται μετάνοιαι μετὰ τῆς εὐχῆς Ἐφραίμ τοῦ Σύρου· τέταρτον τῇ ἕκτῃ ὥρᾳ ἀναγινώσκεται μία παροιμία ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· πέμπτον μετὰ τὴν ἐννάτην ὥραν ψάλλεται κατανυκτικῶς ἡ προσευχὴ τοῦ μετανοήσαντος Ἀηστοῦ, τελευταῖον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τινῶν εὐχῶν καὶ τροπαρίων, περαιοῦνται αἱ ὧραι διὰ τῆς εὐχῆς Ἐφραίμ τοῦ Σύρου μετὰ μετανοιῶν καὶ τελείας ἀπολύσεως.

Ἐρ. Ὅποια δεήσεις Ἐφραίμ τοῦ Σύρου λέγονται καὶ τίνι τρόπῳ;

Ἀπ. Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς, «ὁ ἐν παντὶ

καιρῷ» εἶπη τὸ «δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν» ποιούμεν μετανοίας τρεῖς, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων λέγομεν καὶ μίαν τῶν δεήσεων Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, αἵτινες εἰσὶν αἱ ἐφεξῆς «Κύριε καὶ Δέσποτα τῆς ζωῆς μου πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φυλαρχίας, ἀργολογίας, μή μοι δώσης πνεῦμα δὲ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης χάρισαί μοι τῷ σῷ δούλῳ ναὶ Κύριε Βασιλεῦ δώρησαί μοι τοῦ ὁρᾶν τὰ ἐμὰ πτέσματα, καὶ μὴ κατακρίνειν τὸν ἀδελφόν μου, ὅτι εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν» μετὰ ταῦτα ποιούμεν δώδεκα μετανοίας μικρὰς λέγοντες καθ' ἑαυτοὺς τὸ «ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ,» καὶ πάλιν μίαν μεγάλην μετάνοιαν μεθ' ὅλης τῆς εὐχῆς Ἐφραίμ τοῦ Σύρου.

Ἐρ. Τί προσέτι δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς εὐχῆς Ἐφραίμ τοῦ Σύρου;

Ἀπ. Ὅτι ἡ εὐχὴ αὕτη ἀναγινώσκεται καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, πλὴν τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν τριῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Πῶς ψάλλεται ἡ προσευχὴ τοῦ μετανοήσαντος Ἀηστοῦ;

Ἀπ. Ἡ προσευχὴ αὕτη εἶναι ἡ ἀκόλουθος «ἐν τῇ βασιλείᾳ σου μνήσθητι ἡμῶν Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» ἥτις ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις, καὶ μεταξὺ αὐτῆς, κατὰ στίχους παρεμβάλλονται οἱ Μακαρισμοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἵνα διδάξωσι τοὺς προσευχομένους, ὁποίους ἀγῶνας ἀρετῆς πρέπει νὰ συνενόνωσι μετὰ τῆς ἐνθέρμου προσευχῆς, ὅπως ἀπέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ζητοῦσιν, εἰς ἐπισφράγησιν δὲ τῆς δεήσεως ταύτης παρακαλοῦσι τὸν Κύριον διὰ τῆς πλέον συγκινητικῆς φωνῆς ἐξερχομένης τρόπον τινὰ ἐκ τοῦ βάθους δακρυρροούσης καρδίας ἀπαγγέλλοντες ταῦτα «μνήσθητι ἡμῶν Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, μνήσθητι ἡμῶν Δέσποτα, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Ἐρ. Ἐχει τινα ἰδιαιτέρα ὁ ἑσπερινὸς ψαλλόμενος ἐπὶ τῶν προηγιασμένων Δώρων, καὶ τί σημαίνουν ταῦτα;

Ἀπ. Περιέχει τὰ ἐφεξῆς δύο ἰδιαιτέρα α) μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρώτης παροιμίας, λαβὼν ὁ ἱερεὺς τὸ θυμιατὸν καὶ τὸν ἱστάμενον πρὸ τῶν ἁγίων Δώρων λύχνον,

εὐλογεῖ σταυροειδῶς τὸν λαὸν ἐκ τῶν ἀνεωγμένων βασιλικῶν πυλῶν λέγων «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι» καὶ β) μετὰ τὴν δευτέραν παροιμίαν ψάλλεται τὸ «κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου».

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ εὐλογία διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ θυμιατοῦ;

Ἀπ. Τὸ ὁρατὸν τοῦτο φῶς καὶ πλήρες εὐωδείας ἐνέπνεεν ποτὲ εἰς τοὺς Κατηχουμένους, ὅτι ἐγγίζει ὁ πνευματικὸς φωτισμός, τὸν ὁποῖον μέλλουσι νὰ λάβωσι ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνωσιν εὐοδεῖα Χριστοῦ, σήμερον δὲ ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅτι πρέπει νὰ γίνωσι φῶς ἐν Κυρίῳ καὶ εὐοδεῖα Χριστοῦ ἀναπληρεῖ ἐν μέρει καὶ τὸ φῶς τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποῖου στεροῦνται ἐν ταῖς θλιβεραῖς ταύταις ἡμέραις, καὶ προδιατυπεῖ θεῖον φῶς, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον θέλουσι προσκυνῆσαι ἐν τοῖς προηγιασμένοις Δώροις.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐπὶ τῆς εὐλογίας ταύτης πίπτουσιν οἱ πιστοὶ πρηνεῖς;

Ἀπ. Διότι τὸ φῶς τοῦτο καὶ ἡ εὐωδεῖα ἐξέρχονται ἐκ τοῦ πνεύματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἥτοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅστις μυστικῶς πάρεστιν ἐν τοῖς προηγιασμένοις Δώροις, ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ ὑλικοῦ τούτου φωτός προσκυνούμεν τὸν ἴδιον Χριστὸν, τὸ φῶς τὸ ἀληθεῖν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον.

Ἐρ. Τί διδάσκει ἡμᾶς ἡ στάσις τοῦ ἱερέως ἐνώπιον τῆς ἁγίας τραπέζης μετὰ θυμιάματος ψαλλομένου τοῦ «Κατευθυνθήτω».

Ἀπ. Ὅτι πρέπει πάντοτε δσάκις αἶρομεν τὰς χεῖρας ἡμῶν εἰς τὸν Θεόν, αἱ προσευχαὶ ἡμῶν νὰ ᾧσι καθαφαὶ καὶ εὐπρόσδεκται τῷ Θεῷ, καὶ ἀναβαίνωσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν οὐρανὸν καθὼς τὸ ἀπερχόμενον ὡς νεφέλη θυμίαμα.

Ἐρ. Πῶς ἄρχεται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων καὶ ποῖα πρόσθετα ἔχει;

Ἀπ. Ἀρχεται μὲν διὰ τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς ἐνίοτε δὲ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ γίνεται εἰς ἑορτασίμους ἡμέρας· περιέχει δὲ τὰ ἐφεξῆς πρόσθετα α) ἐκτενὴν ὑπὲρ τῶν προετοιμαζομένων πρὸς τὸ φῶτισμα, ἧτις ἀναγινώσκεται μετὰ τὸ ἥμισυ τῆς τεσσαρακοστῆς· β) ἀντὶ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου ψάλλεται ἄλλος ὕμνος γ) ἡ μεγάλη εἴσοδος διακρίνεται τῆς συνήθους καὶ εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς δ) μετὰ τὴν ἀνοιξιν

τῶν βασιλικῶν πυλῶν πρὸς μετάληψιν ψάλλεται ἰδιαίτερος ὕμνος ε) περὶ τὰ τέλη τῆς λειτουργίας ἀναγινώσκεται ἄλλη ὁπισθάμβωνος εὐχή.

Ἐρ. Ποῖον τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς ἐκτενοῦς ὑπὲρ τῶν ἐτοιμαζομένων πρὸς τὸ φῶτισμα;

Ἀπ. Διὰ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης ἡ ἐκκλησία δέεται, ὅπως φωτίσῃ αὐτοὺς ὁ Κύριος διὰ τοῦ φωτισμοῦ τῆς γνώσεως καὶ τῆς εὐσεβείας, ἀναγεννήσῃ αὐτοὺς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, δωρήσῃται αὐτοῖς τελειότητα πίστεως, καὶ συγκαταριθμῆσῃ τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ καὶ ἐκλεκτῇ ποιμνῇ, διότι ὁ Κύριος εἶναι φωτισμός ἡμῶν.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν διωρίσθῃ νὰ ἀναγινώσκηται ἡ εὐχή μετὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τῆς νηστείας;

Ἀπ. Διότι κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν πολλοὶ κατηχούμενοι ἡτοιμάζοντο νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ βάπτισμα δηλαδὴ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, καὶ ἰδίως τὸ μέγα Σάββατον, οἱ τοιοῦτοι μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν λοιπῶν Κατηχουμένων, ἔμενον εἰς τὸν ναὸν μετὰ τῶν πιστῶν, ἵνα ἀκούσωσι τὰς ἀναφερομένας εἰς αὐτοὺς εὐχὰς, καὶ ἔπειτα ἅπαντες ἐξήρχοντο τοῦ ναοῦ.

Ἐρ. Ὁποῖος ὕμνος ψάλλεται ἐπὶ τῶν προηγιασμένων ἀντὶ τοῦ Χερουβικοῦ;

Ἀπ. Ὁ ἀκόλουθος «Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν, ἰδοὺ γὰρ εἰσπορεύεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης· ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται, πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν, ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα ἀλληλούϊα.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ψάλλεται ὁ ὕμνος οὗτος ἐπὶ τῆς προηγιασμένης;

Ἀπ. Ἐπειδὴ καὶ καλῆτερον ἀρμόζει εἰς τὴν μεγάλην εἴσοδον τῆς λειτουργίας ταύτης, μεταφέροντες μετουσιωμένα ἤδη τὰ Δῶρα δηλαδὴ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ οὐχὶ πρὸς ἁγιασμόν, ἀλλὰ πρὸς διαμελισμόν καὶ μετάληψιν.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς εἰσόδου ταύτης;

Ἀπ. Ἡ εἴσοδος αὕτη εἶναι ἀνάλογος τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐπερχομένου, ἀφοῦ ὁ χορὸς τελειώσει τὴν ψαλμωδίαν τῶν λέξεων «ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται» φανεῖσα ἡ λαμπὰς ἐκ τῆς βορείου πύλης τοῦ ἱεροῦ, ἀναγγέλλει τὴν δορυφορίαν ταύτην τοῦ βασιλέως τῆς δό-

ξης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως, προηγεῖται αὐτοῦ ὁ διάκονος ἐπιστρονίων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ θυμιάματος, ὅλοι οἱ πιστοὶ πίπτουσι πρηνεῖς, εὐσεβοῦντες ἐνώπιον τοῦ μεγάλου μυστηρίου, ὡς ποτὲ ἔπεσεν ὁ Ἡσαίας ἐνώπιον τῆς ἀπροσίτου δοξης τοῦ καθημένου ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, εἰς δὲ τὸν λαὸν ἐπικρατεῖ εὐλαβῆς σιωπὴ διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ θυμιατοῦ, κατα τὴν μυστηριώδη ταύτην στιγμήν ἀκουσίως αἰσθάνεται ἕκαστος, ὅτι αἰοῦράναι δυνάμεις σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσι, τόσον μεγαλοπρεπεῖς εἶναι αἱ στιγμαὶ τῆς μεγάλης ταύτης εἰσόδου, ἀφοῦ δὲ ἡ μυστικὴ οὐσία ἐτοιμαζομένη νὰ σφαγιασθῇ, δοθῇ εἰς βρῶσιν τῶν πιστῶν, τότε ὁ χορὸς ψάλλει, «πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν,» δηλ. πρὸς τὴν μετάληψιν, «ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα.»

Ἐρ. Ὅποιος ὕμνος ψάλλεται ἀνεφγμένων τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ὁπότε αἱ πιστοὶ προσκαλοῦνται εἰς τὴν μετάληψιν;

Ἀπ. Ὁ ἀκόλουθος: «Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντός ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. Ἄρτον Οὐράνιον καὶ Ποτήριον ζωῆς, γεύσασθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. Ἀλληλουῖα.» Ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, ὁπότε ἐκοινωνοῦν πολλοὶ, ἔψαλλεν ὅλον τὸν 33 ψαλμόν, ἀλλ' ἔπειτα ἀφοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινωνούντων ἐλαττώμετο, ἐθεσπίσθη νὰ ψάλληται εἰς μόνος στίχος ἐκ τοῦ ὅλου ψαλμοῦ, ἀναπληρούμενος διὰ τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἐρ. Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστομῶν εὐχῆς ἐπὶ τῆς προηγουμένης λειτουργίας;

Ἀπ. Διὰ τῆς εὐχῆς ταύτης, ἥτις ἰδίως ἀρμόζει εἰς τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης νηστείας, οὕτω παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον, «Δέσποτα Παντοκράτωρ, ὁ ἀναγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὰς πανσέπτους ταύτας ἡμέρας, πρὸς ἀγιασμόν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, πρὸς ἐγκράτειαν παθῶν, πρὸς ἐλπίδα ἀναστάσεως· δός ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, τὸν δρόμον τῆς νηστείας τελέσαι, τὴν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τὰς κεφαλὰς τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν συνθλάσαι, νικητὰς τε τῆς ἀμαρτίας ἀναφανῆναι, καὶ ἀκατακρίτως προσκυνῆσαι τὴν ἁγίαν Ἀνάστασιν,» δηλ. κατὰ τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Ἐρ. Πῶς τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων;

Ἀπ. Τελειώνει καθὼς καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, διὰ τῆς εὐλογίας δηλ. τοῦ λαοῦ, διὰ τῆς εὐλογίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τῇ πρεσβείᾳ τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς;

Ἀπ. Ἡ ἀκολουθία τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας, πλὴν τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν, διακρίνεται τῆς ἀκολουθίας τῶν ἄλλων ἡμερῶν, προστίθεται δηλονότι εἰς τὸ μηνιαῖον τὸ Τριώδιον, ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ψαλτηρίου αὐξάνει, αἱ μεγάλαι μετάνοιαι γίνονται εἰς πᾶσαν ἀκολουθίαν κλπ.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον ὑπάρχει ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς σχετικῶς πρὸς τὴν λειτουργίαν;

Ἀπ. α) Πλήρης λειτουργία εἰς τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας, ἐξαιρουμένων τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν, καθὼς καὶ ὀλίγων ἑορτασίμων ἡμερῶν δὲν γίνεται· β') τὰς Τετράδας καὶ τὰς Παρασκευὰς καὶ εἰς τινὰς ἄλλας περιστάσεις γίνεται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων· γ') καθ' ἃς ἡμέρας δὲν γίνεται λειτουργία ἀναγινώσκονται αἱ ὥραι, τὰ τυπικὰ καὶ ὁ ἑσπερινός.

Ἐρ. Ὅποια ἀκολουθία ψάλλεται ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς, καθ' ἣν ὥραν τὰς ἄλλας ἡμέρας ψάλλεται ὁ ἑσπερινός;

Ἀπ. Τὸ μέγα Ἀπόδειπνον.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τοῦτο τὸ ἀπόδειπνον;

Ἀπ. α) Ὅτι εἰς τέσσαρας πρώτας ἡμέρας τῆς πρώτης ἐβδομάδος ψάλλεται ἐν αὐτῷ ὁ μέγας κανὼν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης, διηρημένος διὰ τοῦτο εἰς τέσσαρα μέρη· β) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀποδείπνου ψάλλεται μετὰ ἐκλεκτῶν στίχων τὸ: «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»· ἐπίσης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀποδείπνου παρακαλοῦμεν τὴν Παναγίαν Θεοτόκον, καθὼς καὶ πάντας τοὺς ἁγίους νὰ μεσητεύσωσιν ὑπὲρ ἡμῶν, βοῶντες, «Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε πρέ-

σβευε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, πᾶσαι αἱ οὐράνιαι δυνάμεις τῶν ἁγίων Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων προσεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν κλπ.» γ) περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀποδείπνου ψάλλονται κατανυκτικῶς αἱ δεήσεις: «Κύριε τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν γενεοῦ, ἄλλον γὰρ ἐκτός Σοῦ βοηθὸν ἐν θλίψεσιν οὐκ ἔχομεν, Κύριε τῶν δυνάμεων ἐλέησον ἡμᾶς», ἡ δέησις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται μεθ' ἑνα ἕκαστον στίχον τοῦ 150ου ψαλμοῦ. δ) περὶ τὰ τέλη τοῦ ἀποδείπνου, οἱ προσευχόμενοι κλίνουν τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ ἱερεὺς στρεφόμενος πρὸς αὐτοὺς, ἀναγινώσκει εὐχὴν, ὅπως ὁ Κύριος ταῖς προσευχαῖς τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων σκεπάσῃ ἡμᾶς διὰ τῆς σκέπης τῶν πτερύγων αὐτοῦ, ἀποδιώξῃ ἀφ' ἡμῶν πάντα ἐχθρόν, καὶ πάντας ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ σώσῃ, καὶ ἐπομένως οἱ ἐν τῷ ναῷ λαμβάνουσι συγχώρησιν παρὰ τοῦ ἱερέως ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον ὑπάρχει ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ὄρθρου τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς;

Ἀπ. α) Ἀντὶ τοῦ Θεοῦ Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν » ψάλλεται τὸ «ἀλληλούϊα» ἀντὶ δὲ τροπαρίου ὁ ἐξῆς τριαδικὸς ὕμνος, «ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, εἰ Κύριος, διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς». β) ἀντὶ δύο καθισμάτων ἀναναγινώσκονται τρία, μετὰ τῶν συνήθων δοξολογιῶν. γ) πλήρους κανόνος ψάλλεται τριώδιον. δ) διπλῇ ἐκτενῆς ἐπὶ τοῦ ὄρθρου καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ἑσπερινοῦ δὲν ἀναγινώσκεται.

— 0 —

ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΟΤΕΡΟΙ ΤΩΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΩΝ.

Ἐρ. Ποιοὶ εἶναι οἱ ἐπίσημοι τῶν ὑμνογράφων;

Ἀπ. Οἱ ἐφεξῆς.

α) Ἀνατόλιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, συγγραφεὺς πολλῶν Στιχηρῶν.

β) Ῥωμανὸς ὁ μελωδός, διάκονος τῆς ἐν Ἐδέσσει ἐκκλησίας, συγγραφεὺς πολλῶν Κοντακίων.

γ) Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, συντάκτης πολλῶν τροπῶν.

δ) Στέφανος ὁ Σαββαΐτης, ὁ ἐπικληθεὶς ποιητὴς κανόνων.

ε) Ἰωσήφ ὁ ὑμνογράφος, εἰς τὰ μηνιαῖα εὐρίσκονται 48 κανόνες μετ' ἐπιγραφῆς Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου, καὶ 134 κανόνες ὑπὸ τὴν σημείωσιν ἀπλῶς Ἰωσήφ (ἴσως νὰ ᾔναι οὗτοι Ἰωσήφ τοῦ Στουδίτου).

ς) Ἰωάννης ὁ Δαμασκινός ὁ ἐπισκληθεὶς διὰ τὴν γλυκεῖαν αὐτοῦ γλῶσσαν, Χρυσήλατος Σάλπιγξ.

ζ) Κοσμάς ὁ Μαΐουμᾶς, συντάκτης πλείστων ἱερῶν ὕμνων.

η) Ἰωσήφ καὶ Θεόδωρος οἱ Στουδίται, ἱεροὶ συγγραφεῖς πολλῶν ὕμνων. Μεταξὺ τῶν ὑμνογράφων συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ εὐσεβὴς χήρα καὶ μοναχὴ Κασσιανή, ἥτις συνέγραψε τοὺς ἐξ πρώτους εἰρμούς τοῦ κανόνος τοῦ μεγάλου Σαββάτου, καὶ τὸ ἐπίσημον δοξαστικὸν τῶν Ἀποστόλων τοῦ ὄρθρου τῆς μεγάλης Τρίτης «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή» καί τις Θεογνωσία, ἥτις συνέγραψε τὸν κανόνα εἰς τὸν ἅγιον Ἰωαννίκιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Α ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ.

Ἐρ. Τί γίνεται ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος;

Ἀπ. α) τελεῖται ὁ ἐξορκισμὸς ἐπὶ τοῦ βαπτιζομένου, ἔπειτα ἡ καταβύθισις αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἡ κρίσις αὐτοῦ διὰ τοῦ μύρου, τοιοῦτοτρόπως τὰ δύο πρῶτα μυστήρια γίνονται ταυτοχρόνως, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ὁ ἐξορκισμός;

Ἀπ. Ὁ ἐξορκισμὸς γίνεται ὡς ἀκολούθως, προσάγεται ὁ νεοβαπτιζόμενος ἀνεὺ ἐπανωφορέματος καὶ ζώνης, καὶ ἵσταται εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ ἔχων τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς ἀνατολὰς, ἔπειτα ὁ ἱερεὺς ἐμφυσᾷ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, εὐλογεῖ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τὸ μέτωπον αὐτοῦ, τὸ στόμα καὶ τὰ στήθη, καὶ θέτων ἐπ' αὐτοῦ

τὰς χεῖρας ἀναγινώσκει τὰς εὐχὰς τοῦ ἐξορκισμοῦ, ἐπὶ τέλους στρέψας αὐτὸν πρὸς τὴν δύσιν ὑποχρεοῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸν διάβολον, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ στραφεῖς πρὸς ἀνατολὰς συντάσσει αὐτὸν τῷ Χριστῷ.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ ἐξορκιζόμενος ἐκδύεται τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν ζώνην;

Ἀπ. Τὸ μὲν ἔνδυμα ἐκδύεται εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι ὡς ἐστερημένος διὰ τῆς ἁμαρτίας τὴν θεοφάντον στολὴν, καὶ ἐνδεδυμένος τὴν αἰσχύνην, ἐκδύεται ἤδη ὅλον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τὴν δὲ ζώνην εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι λύει πάντα δεσμὸν ἁμαρτίας μετὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνδυθῇ τὸν Χριστόν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ ἐξορκιζόμενος ἵσταται εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς Ἀνατολὰς;

Ἀπ. Ἵνα σημάνη ὅτι προσέρχεται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας, ἔξω τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία, καὶ σπεύδει πρὸς τὸ φῶς, τὴν ἀπολεσθεῖσαν δηλ. μακαριότητα, ζητῶν τὸν Χριστόν, ὅστις εἶναι ἡ ἀνατολὴ τούτέστιν τὸ φῶς, ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή.

Ἐρ. Τί σημαίνει τὸ ἐμφύσιμα εἰς τὸ πρόσωπον;

Ἀπ. Καθὼς τὸ ἐμφύσιμα τοῦ Θεοῦ ἐζωοποίησε τὸν Ἀδὰμ, τὸ δὲ ἐμφύσιμα τοῦ Χριστοῦ ἐπλήρωσε τοὺς Ἀποστόλους Πνεύματος ἁγίου, οὕτω καὶ τὸ ἐμφύσιμα τοῦ ἱεροουργοῦντος, ὅστις φέρει τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, ἀποδιώκει ἀπὸ τοῦ ἐξορκιζομένου πᾶσαν ἀκαθαρσίαν, καὶ προετοιμάζει αὐτὸν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν καινὴν κτίσιν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ ἱερεὺς ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, τοῦ στόματος καὶ τοῦ στήθους;

Ἀπ. Ἵνα ἁγιασθῇ αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς τοῦ βαπτιζομένου δηλ. τὸν νοῦν, τὴν καρδίαν, καὶ τὸν λόγον.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν γίνεται ἐπ' αὐτοῦ ἡ χειροθεσίᾳ.

Ἀπ. Εἰς σημεῖον τῆς μεταδόσεως εἰς αὐτὸν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀνακαινίσεως.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ ἀποκατάρτιμος τὸν Σατανὰν στρέφεται πρὸς δυσμὰς;

Ἀπ. Ὡς οὗτοι πικρίστησι τὸ βασιλεῖον τοῦ σκότους, τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν πνευματικὸν θάνατον, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρνούμενος τὸν Σατανὰν σαφῶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν, διὰ τῆς στροφῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν δύσιν, τίνα καὶ τί ἀρνεῖται.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἡ ἄρνησις τοῦ διαβόλου γίνεται διὰ τοῦ ἐμφυσίματος καὶ τῆς ἐμπύσεως αὐτοῦ;

Ἀπ. Ἵνα πιστοποιήσῃ ὁ ἐξορκιζόμενος, ὅτι δὲν ἀρνεῖται αὐτὸν μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ πραγματικῶς, διότι ὅχι μόνον ἀρνεῖται αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κηρύττει κατ' αὐτοῦ πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ πράττων ταῦτα ὑψώνει τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄνω.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ συντασσόμενος τῷ Χριστῷ στρέφεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔχει τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄνω;

Ἀπ. Ἵνα ἀποδείξῃ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σωτηρίας, τὴν δειλίαν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ταπείνωσιν.

Ἐρ. Πῶς γίνεται τὸ βάπτισμα;

Ἀπ. Πρῶτον ἀναγινώσκειται ἐκτενὴς καὶ εὐχή, δι' ᾧν ἐξαιτεῖται ἡ χάρις πρὸς τὸν ἁγιασμόν τοῦ ὕδατος, ὁ ἱερουργὼν ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐχῆς ταύτης τρίς ἐμφυσᾷ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς αὐτοῦ τρίς ποιεῖ ἐν αὐτῷ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔπειτα τρίς πάλιν ἐξεικονίζει εἰς τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ δι' ἁγίου ἐλαίου, καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐλαίου χρίεται τοῦ βαπτιζομένου τὸ μέτωπον, αἱ μασχάλαι, τὰ στήθη, τὰ ὠτία, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, τελευταῖον ὁ βαπτιζόμενος τρίς βυθίζεται εἰς τὸ ἁγιασμένον ὕδωρ, ἀπαγγελλομένων τῶν λόγων: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κλπ.» καὶ ἐνδύεται λευκὸν ἔνδυμα, τιθεμένου ἐπ' αὐτοῦ καὶ σταυροῦ.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐμφυσᾷ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ὕδωρ;

Ἀπ. Τὸ ἐμφύσημα εἰς τὸ ὕδωρ, ἐξεικονίζει τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ κτίσει τοῦ κόσμου ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων, καὶ ἐζωογονεῖ τὰ κτίσματα, εἶναι σημεῖον τοῦ ἁγιασμοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς χάριτος· τὸ δὲ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὕδατι, εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐκτελέσεως παντὸς μυστηρίου.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐξεικονίζει ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ ὕδατι τὸν σταυρὸν διὰ τοῦ ἁγίου ἐλαίου;

Ἀπ. Εἰς τύπον τοῦ θείου ἐλέους, τὸ ὁποῖον ἀποκαθίστησι τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτίσματος πηγὴν ἁγιασμοῦ

καὶ σωτηρίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ, διὰ τῆς ὁποίας θεραπεύεται χάριτι Θεοῦ, ἀπὸ τῶν πληγῶν τῆς ἁμαρτίας, συμφιλιῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν υἰοθεσίαν καὶ τὸν ἁγιασμόν.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ χρίσις τοῦ βαπτιζομένου δι' ἁγίου ἐλαίου πρὸ τῆς καταβύθσεως αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ;

Ἀπ. Ἡ χρίσις αὕτη σημαίνει, α) ὅτι ὁ βαπτιζόμενος ὡς κλάδος ἀγρίας ἐλαίας, ἐμβολίζεται εἰς τὴν ἀγαθὴν ἐλαίαν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα φέρῃ ἐν αὐτῷ καρποὺς καλοὺς· β) ὅτι ὁ ἐτοιμαζόμενος ἵνα ἐν τῷ βαπτίσματι ἀποθάνῃ διὰ τὴν σαρκικὴν ζωὴν καὶ ἀναγεννηθῇ διὰ τὴν πνευματικὴν, προετοιμάζεται διὰ τοῦ ἐλαίου τούτου εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας, ἵνα μάχῃται μετὰ τοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱεουργῶν χρίων αὐτὸν λέγει, « χρίεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, (ἐπὶ τοῦ στήθους) εἰς ἰασιν ψυχῆς τε καὶ σώματος, (εἰς τὰ ὠτία) εἰς ἀκοὴν πίστεως, (εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας) τοῦ πορεύεσθαι αὐτὸν τοῖς ἰχνεσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. »

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος γίνονται ἀνάδοχοι;

Ἀπ. Ἐπὶ μὲν τοῦ βαπτίσματος τῶν βρεφῶν οἱ Ἀνάδοχοι ὁμολογοῦσιν ἀντ' αὐτῶν τὴν εἰς Χριστόν πίστιν καὶ ὑπόσχονται ὅτι τὸ βαπτιζόμενον θέλει ζῆσαι χριστιανικὸν βίον, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ βαπτισθῇ, ἐπὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος ἀνηλίκων ἐγγυῶνται ὅτι οἱ βαπτιζόμενοι θέλουσι μείνει στερεοὶ, καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν, καὶ ὑπόσχονται νὰ ὁδηγήσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν Χριστιανικὴν ζωὴν· ὅθεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ὑπόσχονται νὰ ἔχωσι τοὺς βαπτιζομένους ὑπὸ τὴν φροντίδα αὐτῶν, καὶ διδάσκωσι, καὶ φυλάττωσι, καὶ στερεῶσιν, αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ εὐσέβειαν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν γίνεται ἡ τρίτη καταβύθσις εἰς τὸ ὕδωρ;

Ἀπ. Εἰς δόξαν τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, καὶ εἰς τύπον τῆς τριημέρου ταφῆς τοῦ Κυρίου· διότι ἡμεῖς συνθαπτόμεθα αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι· Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων περὶ τοῦ βαπτίσματος λέγει· « Σωτήριον τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, καὶ τάφος ἡμῖν ἐγένετο ἡ μήτηρ ».

Ἐρ. Τί σημαίνει τὸ λευκὸν ἔνδυμα, τὸ ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ βαπτιζομένου;

Ἀπ. Τὸν χεῖτῶνα τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὁποῖον ἐνδύεται εἰς τύπον τοῦ θείου φωτός καὶ τῆς ἀγγελικῆς καθαρότητος, ὡς λέγει Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔνδυμα τοῦτο διδάσκει τὸν νεοβαπτισθέντα νὰ φυλάττῃ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐλούσθη διὰ τοῦ βαπτίσματος.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν τίθεται ἐπὶ τοῦ βαπτισθέντος ὁ σταυρός;

Ἀπ. Ἵνα ὁρατῶς παραστήσῃ καὶ πάντοτε ἐνθυμῇται τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι πρέπει νὰ φέρῃ τὸν σταυρὸν Αὐτοῦ καὶ ἀκολουθῇ τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ, καὶ ἵνα προσέτι χρησιμεύσῃ ὡς βοηθητικὸν ὄπλον πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας.

— ο —

Β'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΥΡΟΥ.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ χρίσις διὰ τοῦ ἁγίου Μύρου;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν ἀναγινώσκεται ἡ εὐχὴ, ἵνα ἀξιωθῇ ὁ νεοβαπτισθεὶς τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔπειτα δὲ χρίεται διὰ τοῦ ἁγίου Μύρου εἰς πολλὰ μέρη, ἀπαγγελλομένων τῶν λόγων· « Σπράγῃς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου » μετὰ ταῦτα τρεῖς περιέρχεται μετὰ τοῦ ἱερέως τὴν κολυμβήθραν, ψαλλομένου τοῦ ὕμνου, « ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλληλούϊα· ἐπὶ τέλους ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὰ ὁποῖα ἐξηγοῦσι τὴν δύναμιν τοῦ Βαπτίσματος, λούονται τὰ χρισθέντα μέρη τοῦ σώματος καὶ περιτέμνονται αἱ τρίχες τοῦ νεοβαπτισθέντος.

Ἐρ. Τί ἐστὶ μύρον;

Ἀπ. Τὸ μύρον εἶναι ἔλαιον συνιστάμενον ἐκ πολλῶν εὐδωμάτων ἀρωμάτων καὶ ἡγιασμένων ὑπὸ Ἀρχιερέων, διότι εὖτοι εἶναι διάδοχοι τῆς Ἀποστολικῆς ἐξουσίας, καὶ διότι πρότερον μόνοι οἱ Ἀπόστολοι κατεβίβαζον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τοὺς πιστοὺς.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν μετὰ τὸ βάπτισμα γίνεται ἡ διὰ μύρου χρίσις;

Ἀπ. Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης περὶ τούτου λέγει· καθὼς ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Σωτῆρος, Πνεύματος κατάβασις ἐγένετο, ἵνα φανερωθῇ ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος ἐν

τῷ σαρκωθέντι, οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν ἡ χρίσις τοῦ μύρου μετὰ τὸ βάπτισμα, ἵνα καὶ ἡμεῖς λάβωμεν τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, διότι ἐρρέθη ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος τούτου πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἐν γενεῇ ἡ χρίσις τῶν δικόρων μελῶν τοῦ σώματος;

Ἀπ. Ὅπως ὀπλισάμενοι τὴν δικαιοσύνην σιῶμεν κατὰ πασῶν τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου· διότι καθὼς Χριστὸς ὁ Κύριος μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξελθὼν ἐνίκησε τὸν ἐχθρόν, οὕτω καὶ ἡμεῖς μετὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα καὶ τὴν μυστηριώδη χρίσιν, ἐνδυσάμενοι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀφείλομεν νὰ ἀντισταθῶμεν γενναίως κατὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ νικῶμεν αὐτὴν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι ἡμᾶς Χριστῷ.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ κύκλω τῆς Κολυμβήθρας πορεία;

Ἀπ. Καθὼς ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς μετὰ τὸν καταποντισμὸν τοῦ Φαραὼ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, συνέστησεν ὠδὴν καὶ χορὸν εἰς τὰς ὄχθας αὐτῆς, οὕτω καὶ ὁ νεοβαπτιζόμενος βυθισθεὶς εἰς τὰ ὕδατα τοῦ βαπτίσματος τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, πνευματικῶς εὐφραίνεται καὶ πανηγυρίζει περιερχόμενος κύκλῳ τῆς κολυμβήθρας ἡ δὲ τριττὴ κυκλοφορία εἶναι ἀρράβων τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ καθὼς ὁ κύκλος μήτε ἀρχὴν ἔχει μήτε τέλος, εἶναι κύκλος τῆς αἰωνιότητος, οὕτω καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ βαπτιζομένου περι τὴν κολυμβήθραν σημαίνει τὴν αἰωνιότητα καὶ τὸ ἀψευδὲς τῶν ὑποσχέσεων τοῦ βαπτιζομένου, διὰ τῶν ὁποίων ἐνόνεται μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε»;

Ἀπ. Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουν ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, αὐτοὶ ἐνεδύθησαν τὸν Χριστὸν, τὸ δὲ νὰ ἐνδυθῇ τις τὸν Χριστὸν σημαίνει τὸ νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀκακίαν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν πραότητα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν γενεῇ νὰ ἐνδυθῇ ἐν ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ ζῇ ἐν ἑαυτῷ ὁ Χριστός.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν οἱ ἀνάδοχοι καὶ οἱ βαπτιζόμενοι ἵστανται κρατοῦντες λαμπάδας;

Ἀπ. Ἡ ἀνημμένη λαμπὰς ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ση-

μαίνει τὸν πνευματικὸν φωτισμὸν, τὸν ὁποῖον λαμβάνει ὁ βαπτιζόμενος διὰ τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος, προσέτι σημαίνει καὶ τὴν χαρὰν αὐτοῦ, ὅτι μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ φῶς· διὰ τοῦτο καὶ τῷ πάλαι τὸ βάπτισμα ὠνομάζετο φῶτισμα καὶ ἐγένετο μετὰ πολλῆς φωταφίας.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος γίνεται ἡ λούσις;

Ἀπ. Τῷ πάλαι οἱ νεοβαπτιζόμενοι εἰς τιμὴν τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔφερον τὸ σάβανον τοῦ βαπτίσματος ὁλόκληρον ἐβδομάδα, μετὰ προσοχῆς φυλάττοντες τὸ χρίσμα τοῦ ἁγίου Μύρου καὶ τηροῦντες ἑαυτοὺς καθαρούς, τῇ ὁγδόῃ ἡμέρᾳ ἤρχοντο εἰς τὸν ἱερέα ἵνα λύσῃ τὸ ἔνδυμα τοῦτο, ἡ δὲ ἁγία ἐκκλησία ἐκ τῆς πρὸς τὸ ἅγιον Μύρον εὐλαθείας διέταξεν, ὅπως συγχρόνως ἀπολούωνται καὶ τὰ μένοντα ἵχνη τοῦ Μύρου ἐπὶ τῶν νεοβαπτισθέντων· ταῦτα δὲ πάντα γίνονται σήμερον ἐπὶ τῶν βρεφῶν τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν, θεωροῦσα ἀσύμφορον νὰ φυλάττωνται ἐπὶ πολλοῦ τὰ σημεῖα τοῦ χρίσματος.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ μετὰ τὸ βάπτισμα κουρὰ τῶν τριχῶν;

Ἀπ. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει ἡ κουρὰ σημαίνει καθιέρωσιν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην σημαίνει τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ νεοβαπτίστου εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη νὰ ὑπηρετήσῃ ψυχῇ τε καὶ σώματι καὶ νὰ ἀποκόψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ πάσας τὰς πονηρὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰ πάθη, καθὼς κόπτονται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αἱ τρίχες. Πολλὰ ἔθνη ἐξύριζον τοὺς δούλους αὐτῶν εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι στεροῦνται θελήσεως καὶ ἐλευθερίας, συνωδὰ τοῦτο καὶ ὁ κουρευόμενος ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, σημαίνει τὸν δούλον τοῦ Χριστοῦ, στερηθέντα τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν, ἵνα ζῇ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἡ Ἐκκλησία οὐ μόνον προσέθετο εἰς τὸ βάπτισμα τὸ χρίσμα ἀλλὰ ἐνετείλατο ἀμέσως νὰ κοινοῦσιν τὸν χρισθέντα τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ;

Ἀπ. Ἴνα ὁλοσχερῶς ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ βαπτιζόμενος καὶ εὐκολυνθῇ ἡ αὐξήσις αὐτοῦ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, καθὼς τὸ χρίσμα ἀποκαθίστησι τὸν νεο-

βάπτιστον ἀληθινὸν χριστιανὸν (τοῦτέστιν ἐσφραγισμένον παρὰ τοῦ Χριστοῦ, Χριστὸν τοῦ Χριστοῦ), οὕτω καὶ ἡ μετάληψις ἐσωτερικῶς συνενώνει αὐτὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ποιεῖ αὐτὸν κοινωνὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

—ο—

Γ'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν ἀναγινώσκονται αἱ εὐχαὶ, αἵτινες ἐξελεοῦσι τὸν Κύριον, καὶ διαθέτουν τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς κατάνυξιν, καὶ συντριβὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ· μεταξὺ τῶν εὐχῶν τούτων ἀναγινώσκειται ὁ 50 ψαλμὸς «ἐλέησόν με ὁ Θεός» ἔπειτα δὲ ἀπαγγέλλονται δύο εὐχαὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἁμαρτωλὸς προσπίπτει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἐκκλησία μεσιτεύει ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν· ἀκολούθως ἀπὸ προσώπου τοῦ μετανοοῦντος ἀναγινώσκειται τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως, μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ἡ λεπτομερὴς ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν, ὁρατῶς μὲν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ἀοράτως δὲ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐξομολογήσεως ὁ ἱερεὺς ἡ λύει τὸν μετανοοῦντα, καὶ ἀξιοῖ αὐτὸν τῆς θείας κοινωνίας, ἡ ἐμποδίζει αὐτὸν μέχρι τινός, καὶ ἀπομακρύνει τῆς θείας κοινωνίας διδούς αὐτῷ ἐπιτίμιον.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ μετανοῶν πρὸς τῆς ἐξομολογήσεως ἀναγινώσκει τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν διότι εἰς τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως περιέχονται ὅλα τὰ κύρια δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, καὶ δεικνύται εἰς τὸν μετανοοῦντα τὸ μέσον ἵνα συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· δεύτερον δὲ ἵνα ὁμολογήσῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως αὐτοῦ, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ χορηγηθῇ αὐτῷ ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως ἀπαιτεῖται ἡ λεπτομερὴς ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν διότι ἄνευ λεπτομεροῦς ἐξομολογή-

σεως ὁ ἱερεὺς δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ ὠρισμένως καὶ σαφῶς τὴν ἁμαρτωλὸν κατάστασιν τοῦ μεταννοοῦντος, καὶ ἄνευ τούτου δὲν δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος «ὅσα ἀνδρήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἐστὲ δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἀνλύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἐστὲ λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ»· δεύτερον δὲ ὅπως διὰ τῆς λεπτομεροῦς καὶ περιστατικῆς φανερώσεως τῆς συνειδήσεως δώσῃ εἰς τὸν μετανοοῦντα ἀνάλογον τῶν ἁμαρτιῶν θεραπείαν, καὶ οὕτω συνεργήσῃ εἰς τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ· τρίτον διότι ἄνευ τῆς λεπτομεροῦς ἐξομολογήσεως δὲν δύναται νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ἱερέως, ὡς παρὰ πνευματικοῦ ἱατροῦ, μήτε συμβουλήν, μήτε νοουθεσίαν, μήτε παρηγορίαν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν ἐκάστου μερικῶς, ἄνευ δὲ τούτων ἡ ἐξομολόγησις στερεῖται τοῦ οὐσιώδους μέρους τῆς εὐεργεσίας ταύτης, διότι ὅταν ὁ ἱατρός δὲν γνωρίζῃ τὴν ἀσθένειαν οὐδὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς θεραπείαν αὐτῆς· ὁ δὲ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῆς μετανοίας εἶναι νὰ χορηγῇ τελειότητα εἰς τὰς ψυχὰς, νὰ στηρίξῃ τοὺς ἰσταμένους, νὰ ἀνορθώσῃ τοὺς πεπτοκότας, νὰ ὑποβαστάσῃ τοὺς παλαιομένους, καὶ πάντας νὰ διδάξῃ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν.

Ἐρ. Πῶς πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὸ ἐπιτίμιον;

Ἀπ. Τὸ ἐπιτίμιον δὲν εἶναι συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν ὁποίαν λαμβάνομεν παρὰ μόνου τοῦ Σωτῆρος, δὲν εἶναι προσέτι καὶ ποινὴ διὰ τὰς ἁμαρτίας, ἀλλ' εἶναι μέσον πρὸς διόρθωσιν τοῦ βίου, εἶναι φάρμακον τὸ ὁποῖον δίδει ὁ πνευματικὸς ἱατρός πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦντος πνεύματος· τὸ ἐπιτίμιον συντελεῖ εἰς τὴν κατάνυξιν τῆς ἁμαρτίας, εἰς ἀνάπαυσιν τῆς συνειδήσεως, πρὸς ἐξάλειψιν τῆς ἁμαρτωλοῦ συνηθείας, εἰς προφύλαξιν ἀπὸ νέων ἁμαρτιῶν, καὶ προετοιμάζει τὸν ἁμαρτωλὸν ἵνα ἀξίως κοινωνήσῃ τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν συγχωρῶν ὁ ἱερεὺς τὸν μετανοοῦντα τίθησιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ ἐπιτραχήλιον;

Ἀπ. Ἵνα δηλώσῃ ὅτι ὁ μετανοῶν λαμβάνεται ὑπὸ τὴν χαριτόδωτον σκέπην τῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνκαταριθμεῖται εἰς τὴν ποίμνην τῶν πιστῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Διὰ τί ὁ ἐξομολογῶν ἱερεὺς ὀνομάζεται πνευματικὸς πατήρ;

Ἀπ. Διότι οὗτος μεταδίδει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μετανοοῦντος ζωὴν, διὰ τῆς χάριτος τῶν σωτηρίων μυστηρίων, καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτοῦ, τῶν νοουθεσιῶν, τῆς ἀπαγορεύσεως, καὶ τῆς ὁδηγίας.

Ἐρ. Πῶς ὁ μετανοῶν πρέπει νὰ θεωρῇ τὸν πνευματικόν;

Ἀπ. Ὡς πατέρα καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φανερώνη εἰς αὐτόν τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ νὰ εὐγνωμονῇ ὡς υἱός.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ φρονῶμεν περὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς;

Ἀπ. Ἄνευ ἀνάγκης δὲν πρέπει νὰ ἀλλάσωμεν αὐτὸν διὰ πολλοὺς λόγους· α) διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δῆσει ὁ εἰς πνευματικὸς, ὁ ἄλλος δὲν δύναται νὰ λύσῃ· β) διότι μᾶλλον ὠφελεῖται ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ὅταν ἐμπιστεύωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὁδηγίαν ἑνός, καθὼς εἶναι ὠφελιμώτερον ὅταν ἀφοσιώμεθα εἰς ἓνα ἱατρὸν ἀσθενοῦντες κατὰ τὸ σῶμα· γ) διότι αἰσχυρόμεθα πολλάκις νὰ ἐξομολογηθῶμεν τὰς αὐτὰς ἁμαρτίας ἐμπροσθεν ἑνός ἱερέως, ἐπομένως τοῦτο συντελεῖ νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τούτων καὶ δ) διότι ὅταν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς πνευματικὸς δοκιμάσῃ ἀπὸ πολλὸν καιρὸν τὴν ἡμετέραν συνείδησιν καὶ τὴν καρδίαν, ἐντελέστερα καὶ ἀσφαλέστερα ἡμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἡμετέραν ἠθικὴν φύσιν, καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἐπιτυχέστερον τὴν ἡμετέραν διόρθωσιν καὶ τελειώτητα.

Δ'. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΕΡΟΣΥΝΗΣ.

Ἐρ. Πότε καὶ ποῦ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς ἱεροσύνης;

Ἀπ. τὸ μυστήριον τῆς ἱεροσύνης τελεῖται ἐπὶ τῆς θείας λειτουργίας, καὶ πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, διότι οἱ χειροτονοῦμενοι διορίζονται λειτουργοὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

Ἐρ. Διὰ τί τὸ μυστήριον τῆς ἱεροσύνης γίνεται ἐπὶ τῆς λειτουργίας;

Ἀπ. Διότι ἡ λειτουργία εἶναι ἡ σπουδαιότερα θεία λατρεία, ὁ δὲ δεχόμενος τὴν ἱεροσύνην, τελεῖ ἅπαντα τὰ μυστήρια, καὶ τὰς ἱεράς τελετὰς καὶ κυρίως τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

Ἐρ. Εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ χειροτονία ἐπὶ τῶν τριῶν ἀναγκαίων βαθμῶν τῆς ἱεροσύνης;

Ἀπ. Συμφωνεῖ μὲν αὕτη, ἀλλὰ δὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ, ὁ μὲν πρῶτιστος καὶ ἀναγκαῖος λειτουργός, ἦτοι ὁ Ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λειτουργίας, ὁ δὲ ἐξαρτώμενος παρ' αὐτοῦ τελειωτὴς τῶν μυστηρίων, ἦτοι ὁ ἱερεὺς, πρὸ τοῦ ἡγιασμοῦ τῶν τιμίων δώρων, ὁ δὲ ὑπηρετῶν μόνον καὶ βοηθῶν ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν μυστηρίων, ἦτοι ὁ διάκονος, μετὰ τὸν ἡγιασμὸν τῶν τιμίων δώρων.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ χειροθεσία ἐπὶ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου;

Ἀπ. Ἀφοῦ ἐκφωνηθῶσιν αἱ λέξεις: «κέλευσον, κελεύσατε, κέλευσον Δέσποτα ἅγιε, τὸν νῦν προσφερόμενόν σοι», ὁδηγεῖται ὁ χειροτονοῦμενος πρὸς τὰς βασιλικὰς πύλας ὑπ' ἐκείνων τῶν λειτουργῶν, εἰς τὴν τάξιν τῶν ὁποίων ἀνήκει, καὶ ὑποδέχεται ὑπ' ἐκείνων εἰς τὴν τάξιν τῶν ὁποίων προσέρχεται· ἔπειτα ψαλλομένων τριῶν τροπαρίων περιφέρεται τρίς τὴν ἱεράν τράπεζαν, ἀσπαζόμενος τὰς γωνίας αὐτῆς καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Ἀρχιερέως, ἔπειτα ἐὰν μὲν χειροτονῇται ἱερεὺς, κλίνει καὶ τὰ δύο γόνατα ἐνώπιον τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐὰν δὲ Διάκονος τὸ ἓν, καὶ θεῖς εἰς τὰ ἄκρα τῆς Τραπέζης τὰς παλάμας καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν κεφαλὴν, λαμβάνει τὴν χειροθεσίαν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως, ὁ ὁποῖος τρίς εὐλογεῖ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τίθησιν ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἄκρα τοῦ ὠμοφορίου καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἀναγινώσκει ἐπ' αὐτοῦ τὴν εὐχὴν τῆς χειροτονίας, ὁ δὲ χορὸς ψάλλει τὸ «Κύριε ἐλέησον, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐχῆς, ἐνδύουσι τὸν χειροτονηθέντα τὰ τοῦ τάγματος αὐτοῦ ἱερά Ἄμφια, ψαλλομένου τοῦ «ἄξιος»· ἐπὶ τέλους δὲ ἀσπάζονται αὐτὸν οἱ τοῦ τάγματος αὐτοῦ, καὶ ἵστανται παρὰ τῇ Τραπέζῃ, ἐὰν μὲν ᾔῃαι ἱερεὺς, κρατεῖ βιβλίον τῆς λειτουργίας, ἐὰν δὲ διάκονος ῥιπίδα· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἐὰν μὲν ᾔῃαι ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὴν ὁπισθὰμβωνον εὐχὴν, ἐὰν δὲ διάκονος, τὴν τελευταίαν ἐκτενῇ.

Ἐρ. Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «κέλευσον, κελεύσατε, κέλευσον Δέσποτα ἅγιε τὸν νῦν προσφερόμενόν σοι»;

Ἀπ. Τὸ μὲν «κέλευσον» ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν, καὶ

ἐκζητεῖται ἡ ἄδεια τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προκει-
μένης χειροτονίας, τὸ δὲ «κελεύσατε» ἀναφέρεται εἰς
τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκζητεῖται ἡ συμφωνία αὐτῆς, πρὸς
ἐναρξιν τῆς χειροτονίας.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ χειροτονούμενος προσάγεται εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας ὑπὸ
τῶν τοῦ τάγματος αὐτοῦ, καὶ ὑποδέχεται ὑπ' ἐκείνων εἰς τὸ τάγμα τῶν ὁποίων
προσέρχεται.

Ἀπ. Ἵνα γνωρίσῃ ἡ ἐκκλησία ἐκ ποίου τάγματος εἶναι,
καὶ εἰς ποῖον προσέρχεται· ὁ κανὼν τῆς ἐκκλησίας ἀπαιτεῖ,
ὅπως ὁ χειροτονούμενος βαθμηδὸν μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ
κατωτέρου βαθμοῦ εἰς τὸν ἀνώτερον.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ τριττὴ περιφορὰ τοῦ χειροτονουμένου κύκλῳ τῆς Τραπέζης,
ὁ ἀσπασμὸς τῶν γωνιῶν αὐτῆς, καὶ τῆς χειρὸς τοῦ χειροτονούντος Ἀρχιερέως;

Ἀπ. Ἡ μὲν περιφορὰ κύκλῳ τῆς τραπέζης εἶναι ση-
μεῖον τῆς πνευματικῆς χαρᾶς τῆς ἐκκλησίας, καὶ τρόπον
τινὰ ἀρραβῶν τοῦ χειροτονουμένου μετὰ τῆς ἐκκλησίας·
ὁ κύκλος εἶναι σύμβολον τῆς αἰωνιότητος, ὁ δὲ χειροτο-
νούμενος περιερχόμενος κύκλῳ τὴν Τράπεζαν ἐκφράζει
τὴν παντοτεινὴν αὐτοῦ ἀφοσίωσιν εἰς αὐτήν, τρίς δὲ γί-
νεται ἡ περιφορὰ αὕτη καὶ εἰς δόξαν τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ
καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν ὑποσχέσεων, τὰς ὁ-
ποίας ἔδωκεν αὐτῷ· γίνεται δὲ ὁ κύκλος οὗτος πρὸς τὸν
ἥλιον, εἰς σημεῖον τοῦ ὅτι ὁ χειροτονούμενος ὑπόσχεται
νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνατολήν, ἐναντίον τῶν
σκανδάλων τοῦ κόσμου, ὅστις εἶναι σκοτεινὸς ὡς ἡ δύσις·
ὁ δὲ ἀσπασμὸς τῶν γωνιῶν τῆς Τραπέζης ἐκφράζει τὴν
εἰς αὐτὴν εὐλαβὴν ἀφοσίωσιν· ὁ δὲ ἀσπασμὸς τῆς χειρὸς
τοῦ Ἀρχιερέως, τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸ σέβας πρὸς
τὸ ὄργανον, δι' οὗ κατέρχεται ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ πα-
ναγίου Πνεύματος.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ χειροτονούμενος ἐπιτίθῃ τὰς παλάμους καὶ τὴν κεφαλὴν
ἐπὶ τῆς Τραπέζης;

Ἀπ. Ἵνα φανερώσῃ ὅτι τὰ πάντα μετ' εὐλαβοῦς ὑπο-
ταγῆς λαμβάνει παρὰ τῆς Τραπέζης τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐ-
χαρίστως τὰ πάντα ἀφιερώνει εἰς αὐτήν, ἥτοι εἰς αὐτὴν
ἀνατίθῃ τὴν ἐλπίδα, εἰς αὐτὴν ἀφιερώνει τὴν ψυχὴν
καὶ τὸ σῶμα καὶ ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν, παρ' αὐτῆς
ἀναμένει βοήθειαν, ἁγιασμὸν καὶ σωτηρίαν· ὁ δὲ διάκονος

κλίνει μόνον τὸ ἐν γόνυ, ὁ δὲ ἱερεὺς καὶ τὰ δύο, διότι
ὁ μὲν πρῶτος εἶναι μόνον ὑπηρέτης τῶν μυστηρίων, ὁ δὲ
δεύτερος καὶ ὑπηρέτης καὶ ἐκτελεστής.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἀσπάζονται τὸν χειροτονούμενον ἅπαντες οἱ τοῦ τάγματος
αὐτοῦ ἀδελφοί;

Ἀπ. Εἰς σημεῖον τῆς ἀδελφικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς πνευ-
ματικῆς σωφροσύνης.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν εἰς μὲν τὸν χειροτονούμενον Διάκονον δίδεται ῥοπίς, καὶ ἀνα-
γινώσκει τὴν τελευταίαν ἐκτενὴ, εἰς δὲ τὸν ἱερέα βιβλίον τῆς λειτουργίας, καὶ
ἀναγινώσκει τὴν ἐπιστάμνων εὐχήν;

Ἀπ. Ἵνα γένηται φανερόν ὅτι πραγματικῶς ἔλαβον
τὸν βαθμὸν τοῦτον, καὶ ἐκπληροῦσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τῆς χειροτονίας ὁ Ἀρχιερεὺς ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυ-
ροῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, καὶ τίθῃσι τὰ ἄκρα τοῦ ὠμοφορίου.

Ἀπ. Τὸ μὲν σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἶναι ἡ δύναμις δι'
ἣς τελεῖται πᾶν μυστήριον καὶ πᾶς ἁγιασμὸς, εἰς δὲ τὴν
περίστασιν ταύτην, καθὼς καὶ ἡ ἀρχιερατικὴ χειροθεσία,
εἶναι ὀργανικὴ δύναμις πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς
ἱεροσύνης, τὰ δὲ ἄκρα τοῦ ὠμοφορίου τίθενται ἐπὶ τῆς
κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι
ἀξιοῦται νὰ γείνη μέτοχος τοῦ βάρους τῆς πνευματικῆς
διακονίας καὶ τῆς χάριτος.

Ἐρ. Κατὰ ποῖαν σημασίαν δίδεται εἰς τὸν χειροτονούμενον ἱερέα μέρος τοῦ
σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἀρχιερέως λέγοντος ταῦτα: «λάβε τὴν παρακαταθήκην
ταύτην, καὶ φύλαξον αὐτὴν ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ὅτε παρ' αὐτοῦ μέλλει ἀπαιτεῖσθαι αὐτήν»;

Ἀπ. Κατὰ τὴν ἐφεξῆς σημασίαν, ὅτι ὁ χειροτονούμε-
νος εἶναι οἰκονόμος τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν
ὁποῖον ἐμπιστεύεται τὸ Σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ Αἷμα, καὶ διὰ
τοῦτο ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἑαυτὸν τε καὶ τὴν ὁποίαν ἔλαβεν
ἱεροσύνην ἄσπιλον καὶ ἀμόλυντον, διότι περὶ ὧν τού-
των θέλει ἐξετάσει αὐτὸν ὁ Κύριος.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερα ἔχει ἡ ἀρχιερατικὴ χειροτονία;

Ἀπ. Ἡ ἀρχιερατικὴ χειροτονία ἔχει δύο τινα ἰδιαί-
τερα, α) τὴν δοκιμὴν καὶ β) αὐτὴν τὴν χειροτονίαν.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ δοκιμή;

Ἀπ. Ὡς ἐφεξῆς· ἱσταμένων τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ μέσῳ
τοῦ ναοῦ ὁδηγεῖται πρὸς αὐτὸν ὁ ὑποψήφιος ὑπὸ τοῦ
πρώτου ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου, καὶ ἱσταται ἐνώπιον

αὐτῶν ἐπὶ τάπητος φέροντος εἰκόνα πόλεως καὶ ἀετοῦ, στὰς δὲ ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀετοῦ τούτου καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, περὶ τῆς ὁμολογουμένης ὑπ' αὐτοῦ πίστεως, ἀναγινώσκει τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐρωτηθεὶς δὲ τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵσταται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀετοῦ καὶ ἀναγινώσκει τὸ περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως δόγμα, τὸ ὁποῖον ὁμολογεῖ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐρωτηθεὶς δὲ τὸ τρίτον περὶ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων, ἵσταται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀετοῦ, καὶ ὑπόσχεται πλήρη ὑποταγὴν εἰς αὐτοὺς τε καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν γίνεται τοιαύτη δοκιμὴ ἐπὶ τοῦ νεοχειροτονουμένου Ἐπισκόπου;

Ἀπ. Ἵνα παρῶν πειστοποιηθῇ ἡ ἐκκλησία, περὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς καθαρότητος τοῦ βίου, καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ νεοχειροτονουμένου εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ἐπίσκοπος εἶναι φύλαξ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ποιμενάρχης τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ δεῖξῃ εἰς ὅλον τὸ ποίμνιον τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ἐπιτάπητος φέροντος τὴν εἰκόνα πόλεως καὶ ἀετοῦ;

Ἀπ. Ἡ μὲν ἐξεικόνισις τῆς πόλεως σημαίνει τὸ ἐμπιστευόμενον αὐτῷ ποίμνιον καὶ τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας ἐγκαθίσταται ἐπίσκοπος, ἡ δὲ ἐξεικόνισις τοῦ ἀετοῦ, σημαίνει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ ᾔναι ἀνώτερος τῶν ἐμπιστευομένων αὐτῷ κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν, διότι ὁ ἀετὸς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ χρήσει εἶναι σύμβολον τῆς καθαρᾶς καὶ ὀρθῆς θεολογίας, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀετοῦ, τοῦ ἀποδιδομένου εἰς τὸν Θελόγον Ἰωάννην.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ χειροτονία αὕτη;

Ἀπ. Ἐν καιρῷ τοῦ τρισαγίου ὕμνου προσάγεται ὁ νεοχειροτονούμενος εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ὑποδέχεται εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων· ἔπειτα ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κλίνει τὰ γόνοτα ἀμφοτέρω ἐνώπιον τῆς ἁγίας Τραπέζης, τότε ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς ἐπιθέτουσιν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ἐπιθέσαντες πρότερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον ἀνεωγμένον, ὁ δὲ προτεῦν Ἀρχιε-

ρεὺς ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν τῆς χειροτονίας, ἐπὶ τέλους ἐνδύουσιν αὐτὸν σάκκον, ἐγκόλπιον, καὶ ὠμοφόριον, ἀσπάζονται αὐτὸν οἱ Ἀρχιερεῖς, καὶ ἐκτελεῖ συνάμα τὴν λειτουργίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ Μίτραν, καὶ ἐγχειρίζουσι τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον.

Ἐρ. Τί ἰδίως ἀξιοσημεῖωτον ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ χειροτονίᾳ;

Ἀπ. α) Ὁ Ἀρχιερεὺς λαμβάνει τὴν χειροτονίαν ἐμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης, μετὰ τῶν χειροτονούντων αὐτὸν Ἀρχιερέων, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οἰκοδομεῖται ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, καὶ λαμβάνει τὴν χάριν παρ' αὐτοῦ τοῦ ὑπερουρανίου Θεοῦ β) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονουμένου Ἀρχιερέως οἱ χειροτονοῦντες Ἀρχιερεῖς κρατοῦσι τὸ Εὐαγγέλιον ἀνεωγμένον, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος μολονότι ἔχει ἐξουσίαν ἐπ' ἄλλων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν νόμον εἶναι ὑπ' ἐξουσίαν, καὶ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ νόμου, καὶ μολονότι δίδει διαταγὰς εἰς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀδηγεῖται, τὸν Χριστὸν ἔχει κεφαλὴν γενόμενος κεφαλὴ ποιμνίου, λέγει Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης ἐξηγῶν τὴν ἱεροπραξίαν ταύτην, καὶ γ) ἡ ἐγχείρησις αὐτῷ τῆς ἐπισκοπικῆς ῥάβδου, σημαίνει τὴν ἐνέργειαν τῶν καθηκόντων τοῦ ἱεράρχου καὶ τοῦ ποιμένου.

—ο—

Ε. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται ὁ Γάμος;

Ἀπ. Ὁ Γάμος συνίσταται ἐκ δύο μερῶν τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ στεφανώματος, οἱ ὅποιοι σήμερον γίνονται συγχρόνως, ἀλλὰ τῷ πάλαι ἐγίνοντο χωριστά.

Ἐρ. Διὰ τί σήμερον γίνονται ταυτοχρόνως;

Ἀπ. Ἵνα προληφθῶσι τὰ ἐκ τῆς συμβαινούσης ἐνίοτε ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως διαλύσεως δυσάρεστα ἀποτελέσματα.

Ἐρ. Πάντοτε ἡμπορεῖ νὰ γίνηται ὁ Γάμος;

Ἀπ. Ὁ γάμος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνηται κατὰ τὰς νηστείας καὶ τὰς ἐορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως (ἀπὸ

τῆς 25 Δεκεμβρίου μέχρι 7 Ἰανουαρίου) καὶ τοῦ Πάσχα ἐπίσης τὰς παραμονὰς νηστησίμων ἡμερῶν, καὶ ἑαρτασίμων, ἵνα μὴ παραβαίνεται ἡ ἀγιότης τῶν ἡμερῶν τούτων, διὰ τῆς κοσμικῆς χαρᾶς καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας, ὁ γάμος πρέπει νὰ γίνηται μετὰ τὴν θεϊαν λειτουργίαν.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται ὁ ἀρράθων;

Ἀπ. Πρῶτον ὁδηγοῦνται οἱ ἀρράθωνιζόμενοι εἰς τὸν νάρθηκα, λαμβάνονται ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὰ δακτυλῖδια καὶ τίθενται ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ δίδονται αὐτοῖς ἀνημμένα κηρία· ἔπειτα ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς εὐλογῇ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱεροπραξίας ἀναγινώσκειται ἡ ἐκτενὴς καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ ἀρράθωνος, μετὰ τὰς ὁποίας δίδονται εἰς τοὺς ἀρράθωνιζομένους δακτύλια (εἰς μὲν τὸν ἄνδρα χρυσοῦν, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἀργυροῦν), τὰ ὅποια τρεῖς μεταλλάσσονται εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὁπότε ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὴν· τελευταῖον οἱ ἀρράθωνιζόμενοι κρατοῦντες κηρία καιομένου θυμιάματος καὶ ψαλλομένου τοῦ « δόξα σοι ὁ θεὸς ἡμῶν » εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν διὰ τὸ στεφάνωμα.

Ἐρ. Τί τὸ κυρίως περιεχόμενον τῆς ἐκτενοῦς τοῦ ἀρράθωνος;

Ἀπ. Διὰ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης ἡ Ἐκκλησία δέεται α) ὅπως ὁ Κύριος ἐξαποστείλῃ εἰς τοὺς ἀρράθωνιζομένους καὶ εἰρηνικὴν καὶ βοήθειαν τῆς χάριτος β) ὅπως φυλάξῃ αὐτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀκλονίτῳ πίστει γ) ὅπως εὐλογῇ αὐτοὺς νὰ διέλθωσιν βίον ἀμεμπτον· δ) ὅπως δώσῃ αὐτοῖς γάμον τίμιον, καὶ ἐμπιστοσύνην ἀκατάληπτον ε) ὅπως χαροποιῇ αὐτοὺς δι' εὐλογημένων ἀπογόνων.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν τὰ δακτύλια τίθενται ἐπὶ τῆς τραπέζης πρὸ τοῦ ἀρράθωνος;

Ἀπ. Ἵνα ἀγιασθῶσι καὶ διδάξωσι ὅτι αἴτιος τῆς συζεύξεως εἶναι ὁ Θεός, καὶ ὅτι ὁ δεσμός τοῦ ἀρράθωνος γίνεται ἐν Κυρίῳ « οὗς ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω. »

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν εἰς μὲν τὸν ἄνδρα δίδεται χρυσοῦν δακτύλιον, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ἀργυροῦν;

Ἀπ. Εἰς μὲν τὸν ἄνδρα δίδεται χρυσοῦν δακτύλιον, διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς ἥλιος ὀφείλει νὰ φωτίσῃ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα διὰ τοῦ φωτός τῆς φρονήσεως καὶ τῆς εὐσεβείας, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα δίδεται ἀργυροῦν, διότι καθὼς ἡ σελήνη λαμ-

βάνει τὸ φῶς αὐτῆς παρὰ τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ὑποτάσσῃτε εἰς τὸν ἄνδρα.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ τριττὴ ἀλλαγὴ τῶν δακτυλίων τῶν ἀρράθωνιζομένων;

Ἀπ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ μὲν ἄνθρωπος ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα ὅλων τῶν ἀναγκῶν, καὶ τῆς τύχης τῆς γυναικὸς καὶ ἀναπληρεῖ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆς διὰ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ· ἡ δὲ γυνὴ γίνεται μέτοχος πάντων τοῦ ἀνδρός, τελειοποιῶσα αὐτὸν διὰ τῆς πραότητος αὐτῆς, ἐνὶ λόγῳ ἢ ἀλλαγῇ τῶν δακτυλίων σημαίνει τὴν ἀνιδεότητα τῶν φρονιμάτων, τῶν αἰσθημάτων, καὶ ὅλης τῆς τύχης, διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν τρίτην ἀνταλλαγὴν τῶν δακτυλίων, τὸ μὲν χρυσοῦν κρατεῖ ἡ γυνὴ, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὁ ἄνθρωπος.

Ἐρ. Διὰ τί δίδονται ἀνημμένα κηρία εἰς τοὺς ἀρράθωνιζομένους;

Ἀπ. Εἰς σημεῖον τοῦ πνευματικοῦ φωτός τοῦ μυστηρίου τῆς εἰλικρινείας, τῆς συζυγικῆς ἀγάπης, τῆς σωφροσύνης τῶν ἀρράθωνιζομένων, καὶ τῆς καθαριότητος τοῦ γάμου αὐτῶν.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν οὕτω πανηγυρικῶς εἰσάγονται εἰς τὸν ναὸν οἱ ἀρράθωνιζόμενοι;

Ἀπ. Ὅπως ὁ δρόμος τῆς ζωῆς αὐτῶν, τὸν ὁποῖον θέλουσι βαδίσει, ὑπάρξῃ οὕτω φωτεινός, καὶ εὐοδιάζων δι' ἀγνῆς χαρᾶς, καθὼς εἶναι φωτεινὴ καὶ εὐοδιάζουσα ἡ παροῦσα αὐτῶν εἰσέλευσις ἐκ τοῦ νάρθηκος καὶ τὸν ναὸν, καὶ ὅπως γένηται ἅπας ὁ βίος θριαμβευτικός, πορεία τῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας, πρὸς τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται τὸ στεφάνωμα;

Ἀπ. Πρῶτον ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ τὸν νυμφίον καὶ νυμφίαν ἀν οἰκεία βουλῇ καὶ ἀμοιβαίᾳ θελήσει συνέρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν, μετὰ ταῦτα ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς εὐλογῇ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱεροπραξίας, ἀναγινώσκονται ἡ ἐκτενὴς καὶ αἱ εὐχαὶ περὶ τῆς εὐλογίας τῶν συζευγνυμένων διὰ τοῦ γάμου, μετὰ τὸ τέλος τῶν εὐχῶν τίθενται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν στέφανοι, ἀναγινώσκονται τὰ ἀρμόζοντα εἰς τὸ μυστήριον χωρία ἐκ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἡ αἰτητικὴ ἐκτενὴς ἐπισφραγιζομένη διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου, ἀκολούθως προσφέρεται αὐτοῖς κοινὸν ποτήριον περιέχον οἶνον μεμιγμένον μεθ' ὕδατος, οἱ δὲ νυμφεῖοι πίνουσι τρεῖς ἑξ αὐτοῦ, ἔπειτα ὁ

ἱερεὺς ἐνώσας τὰς χεῖρας αὐτῶν περιέρχεται τρίς μετ' αὐτῶν κύκλῳ τοῦ ἀναλογίου, ἢ μᾶλλον κύκλῳ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, (τὰ ὅποια εἶναι πάντοτε σύμβολα τῆς ἀοράτου παρουσίας τοῦ Χριστοῦ) καὶ τελευταῖον ἀναγινώσκειται ἡ εὐχὴ εἰς λύσιν τῶν στεφάνων, τὰ ὅποια αἴρονται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν στευθέντων, καὶ γίνεται ἡ τεταγμένη ἀπόλυσις.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ στεφανώματος ἐρωτᾷσι τὸν νυμφίον καὶ τὴν νυμφίαν, ὅτι δὲν εἰσέρχονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν γάμον;

Ἀπ. Ἵνα μαρτυρήσωσιν ἐνώπιον τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἥτοι ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καθὼς καὶ ἐνώπιον πάσης τῆς ἐκκλησίας, ὅτι συνέρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν, ἐλευθέρᾳ θελήσει καὶ ἀμοιβαίᾳ συγκαταθέσει.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν τίθεται στέφανον ἐπὶ τῶν συνερχομένων εἰς γάμον;

Ἀπ. Καὶ πρὸς στέφιν τῆς μέχρι τοῦ γάμου σὺντροφίας αὐτῶν ζωῆς καὶ διδασκαλίας, καὶ ὅτι ὀφείλουσι καὶ μετὰ τὸν γάμον νὰ φυλάξωσι βίον καθαρὸν καὶ ἄσπιλον· τὸ στέφανον εἶναι σύμβολον νίκης καὶ θριάμβου, καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει «ὁ τηρήσας πρὸ τοῦ γάμου σωφροσύνην, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλει νὰ φυλάξῃ ταύτην μετὰ τὸν γάμον» διὰ τοῦτο στέφανος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τίθεται· τὸ στέφανον εἶναι καὶ σύμβολον τῆς κυριότητος, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀνὴρ δικαίως στεφανοῦται ἐν τῷ γάμῳ ὡς κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, καὶ ἀρχηγὸς ὄλων τῶν ἀπογόνων» κατὰ ταύτην τὴν σχέσιν στεφανοῦται καὶ ἡ γυνὴ ὡς συμμέτοχος τοῦ ἀνδρός.

Ἐρ. Διὰ τί δίδεται αὐτοῖς κοινὸν ποτήριον;

Ἀπ. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἀμοιβαιότητα τῆς συμβιώσεως αὐτῶν καὶ τῆς τύχης. ὅτι ἅπαντα ὀφείλουσι νὰ θεωρῶσι κοινὰ καὶ τὴν εὐτυχίαν, καὶ τὴν δυστυχίαν, καὶ τὴν χαρὰν, καὶ τὴν λύπην· ἡ τελετὴ αὕτη ὑπενθυμίζει προσέτι καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον, τὴν ὁποίαν ἔχαμεν ὁ Κύριος εἰς τὸν ἐν Καναᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμον, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὴν ἄδειαν εἰς τὸ εὐφρανθεῖναι τὸν ἐννομον γάμον.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ τριττὴ πορεία τῶν στεφανομένων κύκλῳ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου ἐν τῷ ἀναλογίῳ;

Ἀπ. Ἐπειδὴ ὁ κύκλος εἶναι σύμβολον τοῦ συνδέσμου

καὶ τῆς αἰωνιότητος, διὰ τοῦτο ἡ πορεία αὕτη σημαίνει τὸ ἀδιάληπτον τοῦ συνδέσμου τῶν συνερχομένων εἰς γάμον, διότι ἡ γυνὴ συνδέεται τῷ ἀνδρὶ διὰ τοῦ νόμου μέχρις οὗ ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἡ τριττὴ πορεία συντελεῖ πρὸς διπλασιασμὸν τῆς πιστοποιήσεως, ὅτι θέλουσι φυλάξαι τὰς ὑποσχέσεις αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἔδωκαν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, πάντα δὲ ταῦτα ἐκφράζουσι προσέτι καὶ τὴν πνευματικὴν χαρὰν τῶν συνερχομένων εἰς γάμον.

Ἐρ. Ἢμπορεῖ ὁ γάμος νὰ γείνη ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας;

Ἀπ. Ὁ γάμος ἐξάπαντος πρέπει νὰ γείνηται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διότι α) ἡ ἐκκλησία εἶναι τόπος τῆς ἐκτελέσεως τῶν μυστηρίων· β) ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ὀφείλουσι νὰ ἐνθυμῶνται εἰς τίνα καὶ ἐνώπιον τίνος ἔδωκαν τὰς ὑποσχέσεις, ὅθεν καὶ αἱ κλεψιγαμίαι αὐστηρῶς ὑπάρχουσιν ἐμποδισμένοι· γ) ὀφείλει ἡ ἐκκλησία νὰ γείνη μάρτυς τῶν ὑποσχέσεων αὐτῶν, ἵνα προλάβῃ τὴν ἀφθαιρεσίαν καὶ τὰς διχονοίας καὶ δ) ὅταν γίνηται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ γάμος, ἡμεῖς ἀσφαλέστερον καταπειθόμεθα περὶ τῆς νομιμότητος αὐτῆς, καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ φρονῶμεν περὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου γάμου;

Ἀπ. Μολονότι ἡ ἁγία ἐκκλησία δὲν ἐμποδίζει ἀποφασιστικῶς τοὺς γάμους τούτους, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσα περισσότερον πνευματικὴν καθαρότητα εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς, ἀνευχαρίστως τρόπον τινὰ ἐπιτρέπει αὐτοῖς καὶ τὸν δευτερον, πολλῶ μᾶλλον καὶ τὸν τρίτον γάμον, διὰ τοῦτο καὶ τῷ πάλαι δὲν ἐδίδοντο ἀνημμένα κηρία εἰς τοὺς δευτερογαμίους, πολλῶ μᾶλλον εἰς τοὺς τριτογαμίους, καὶ δὲν ἐτίθεντο ἐπ' αὐτῶν στέφανοι, καὶ ἤδη ἡ ἐκκλησία θεωροῦσα τὸν ἀρχαῖον κανόνα, ὑποβάλλει εἰς ἐπιτίμια τοὺς τε δευτερογαμίους καὶ ἰδίως τοὺς τριτογαμίους, καὶ τὸ στεφάνωμα αὐτῶν ἐκτελεῖ μετ' ὀλιγωτέρας παρατάξεως.

— — —

ΣΤ'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται τὸ εὐχέλαιον;

Ἀπ. Ἐπτὰ ἱερεῖς ἵστανται κύκλῳ τῆς τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται τὸ εὐαγγέλιον, καὶ σκεῦος περιέχον

έλαιον, μετὰ τὴν συνήθη ἀρχὴν τῆς ἱεροπραξίας, ἀναγινώσκειται ὁ κανὼν, ἔπειτα ἡ ἐκτενὴς καὶ ἡ περὶ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ ἐλαίου εὐχὴ, ἀκολουθῶς ἀναγινώσκονται ἑπτὰ ἀναγνώσματα ἐκ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν, μεθ' ἐκάστου τῶν ὁποίων γίνεται σύντομος ἐκτενὴς καὶ εὐχὴ ἀπαγγελιομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως, διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ κρίσις εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος· α) ἀναγινώσκει τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν εὐχὴν καὶ ἐκτελεῖ τὴν κρίσιν ὁ προϊστάμενος ἱερεὺς, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τάξιν· β) μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἑπτὰ εὐαγγελίων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑπτὰ κρίσεων, ὅλοι οἱ ἱερεῖς περικυκλοῦσι τὸν κράββατον τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τοῦ χρισμένου καὶ ἀνοίξαντες τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ἐπιτιθέασιν τὰ γράμματα ἐστραμμένα εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὁ δὲ προϊστάμενος ἀναγινώσκει τὴν περὶ θεραπείας εὐχὴν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀσθενὼν ἀσπάζεται τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὕτως γίνεται ἀπόλυσις.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν πρὸς ἐκτίσεις τοῦ εὐχελαίου ἀπαιτοῦνται ἑπτὰ ἱερεῖς;

Ἀπ. Εἰς δόξαν τῶν ἑπτὰ χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς πίστεως καὶ τῆς προθυμίας τοῦ ἀσθενούντος· μόλον τοῦτο δὲν εἶναι ὠρισμένος ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ἀλλ' εἶναι ἀρχαία ἱερὰ συνήθεια, βασιζομένη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ εὐχελαίου συνισταμένην ἐξ ἑπτὰ μερῶν.

Ἐρ. Ἀφοῦ τὸ εὐχέλαιον δύναται γὰρ γείνη ὑφ' ἑνὸς καὶ δύο ἱερέων, τίνος ἕνεκεν προσκαλοῦνται ἑπτὰ.

Ἀπ. Τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει τὸ ὑπὸ πολλῶν ἱερέων τελούμενον εὐχέλαιον, ὁποίαν καὶ ἡ λειτουργία καὶ ἅπασαι αἱ ἱεροπραξίαι, ὅσον περισσότεροι ἄνθρωποι προσέρχονται ὑπὲρ ἡμῶν, τόσον μεγαλητέρας ἐλπίδας ἔχομεν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ζητουμένου, «ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν», λέγει ὁ Κύριος.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἡ ἐπιθέσις τοῦ εὐαγγελίου εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἡ τῶν χειρῶν τῶν ἱερέων;

Ἀπ. Τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὰς ἱεροπραξίας πάντοτε παρίσταισι τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπὶ δὲ τοῦ εὐχελαίου τετι-

μένον εἰς τὸν ἀσθενῆ, σημαίνει ὅτι ἀσθενεῖ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ἐπαφῆς ἐθεράπευσε τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους εἰς αὐτόν, ὅθεν καὶ οἱ ἱερεῖς τιθέμενοι τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν ἀσθενῆ καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν, λέγουν ἐν τῇ εὐχῇ πρὸς τὸν Κύριον, «ἐντίθιμι ἐμὴν χεῖρα ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ σὴν χεῖρα κραταιὰν καὶ δυνατὴν τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ τούτῳ», αὐτοὶ δὲ κρατοῦντες τὸ εὐαγγέλιον ἢ ἐπιτιθέμενοι τὰς χεῖρας, ἐνεργοῦσι τῇ δυνάμει τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Σωτῆρος, «ἐπ' ἀρρώστων χεῖρα ἐπιθέσουσι καὶ καλῶς ἔξουσι.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ.

Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἐρ. Τί ἐπιτελεῖ ἡ ἁγία ἐκκλησία τῇ Κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας;

Ἀπ. Μακαρίζει καὶ δοξάζει πάντας τοὺς προμάχους καὶ ζηλωτὰς τῆς ὀρθοδοξίας, ζώντας τε καὶ μεταστάντας καὶ ἀποχωρίζει ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας πάντας τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὀρθοδοξίας, ἥτοι τῆς ἀληθινῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν μέρει δὲ πανηγυρίζει καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἐδίωκον οἱ εἰκονομάχοι.

Ἐρ. Πῶς γίνεται ἡ τελετὴ αὕτη;

Ἀπ. Γίνεται ἰδιαιτέρα τελετὴ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκονται τὰ κυριώτερα δόγματα τῆς πίστεως, ἔπειτα ἐκφωνεῖται ἀνάθεμα μὲν κατὰ πάντων τῶν αἱρετικῶν, καὶ ἀποστατῶν, καὶ προδοτῶν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, αἰωνία δὲ μνήμη τοῖς μεταστάσι προμάχοις τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ πολλὰ τὰ ἔτη τοῖς ζῶσιν.

Ἐρ. Διὰ ποίαν αἰτίαν συνέστη ἡ πανήγυρις αὕτη τῆς ἐκκλησίας;

Ἀπ. Αἰτία τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἐξῆς· μολοντί ἡ ἐβδόμη οἰκουμένη σύνοδος (τῷ 788 ἔτη) ἀποκατέστησε τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων, μόλον τοῦτο οἱ κατόπιν βασιλεύσαντες αὐτοκράτορες εἶσαν εἰκονομάχοι, αὐθις ἐκίνησαν

κατ' αὐτῶν σκληρὸν διωγμὸν, ὅστις διήρκησεν ἐπὶ πολὺ· τελευταῖος διώκτης ὑπῆρξεν ὁ Θεόφιλος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἡ εὐσεβὴς αὐτοῦ σύζυγος Θεοδώρα μετὰ τοῦ ἀνηλίκου αὐτῆς υἱοῦ Μιχαὴλ ἀνεκάλεσε σύνοδον μερικὴν (τοῦ 842 μ. Χ.) ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, ἡ ὁποία σύνοδος τελειωτικῶς ἐγκατέστησε τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων, καὶ εἰρήνευσεν τὴν Ἐκκλησίαν· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐθεσπίσθη ὅπως ἐορτάζητε κατ' ἔτος ἡ μνήμη τῆς ἀναστηλώσεως ταύτης, δι' εὐχῶν ὑπὲρ ζώντων τε καὶ κεκοιμημένων προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ τοῦ ἀναθεματισμοῦ πάντων τῶν ψευδοδιδασκάλων τῶν ἐπιμεινάντων εἰς τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐθέσπισε ταῦτα ἡ ἁγία ἐκκλησία;

Ἀπ. Τὸ καθῆκον τοῦτο τοῦ ἐπιτελεῖν δηλονότι τοιοῦτο-τρόπως τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας ἐκπληρεῖ ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐκ φιλανθρωπίας, ἵνα διὰ μὲν τῆς ἐλεύσεως τῶν πονηρῶν ἀπαταιῶνων σώσῃ ἀπὸ τῆς πλάνης τοὺς πιστοὺς· διὰ δὲ τῆς ἐπιβραβεύσεως τῶν προμάχων τῆς ὀρθοδοξίας, παρακινήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως καὶ τοῦ βίου, ἥτις χορηγεῖ πολυετίαν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, αἰωνίαν δὲ μνήμην μετὰ θάνατον.

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν ἐθέσπισεν ἡ ἐκκλησία νὰ ἐορτάζωμεν τὴν ὀρθοδοξίαν τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν διότι καὶ τὴν πρώτην φορὰν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίσεως Θεοδώρας ὁ θρίαμβος τῆς ὀρθοδοξίας ἐξετέθη τῇ πρώτῃ κυριακῇ τῆς μεγάλης νηστείας, δεύτερον ὅπως ἐορτάζοντες ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μετανοίας τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, παρακινώμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναστηλώσωμεν ἐν ἑαυτοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι κατεσκοτισμένη ὑπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· τρίτον ὅπως ἐορτάζοντες τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς πίστεως εἰς ἡμέρας ἐκτάκτων πνευματικῶν ἀγώνων, ἀδιστακτικῶς πιστῶμεν καὶ τὴν ἀναντίρρητον ἐκείνην ἀλήθειαν, ὅτι πάντες οἱ ἄγῳνες τῆς εὐσεβείας ἄνευ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἶναι μηδὲν, οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχῃ τὸν Θεὸν πατέρα, ὅστις δὲν θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησίαν μητέρα αὐτοῦ· μάλιστα καθὼς λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες, ἐάν τις ᾔθελεν ἀποθάνῃ μαρτυρικῶς ὑπὲρ τοῦ

Χριστοῦ, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἔκρυπτεν βδελυράν τινα αἵρεσιν ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ τοιοῦτος δὲν θέλει λάβει τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον. (Κυπριανὸς καὶ Χρυσόστομος περὶ ἐνότητος.)

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον ὑπάρχει εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ἀπ. Κατὰ τὰς τέσσαρας πρώτας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ταύτης ἀναγινώσκεται ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἀποδείπνου ὁ μέγας κανὼν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης, ἵνα παρακινήθωμεν εἰς μετάνοιαν, διὰ τοῦτο ὁ κανὼν οὗτος διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη ἀναλόγως τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς πρέπει νὰ ψαλῇ· τὸ δὲ Σάββατον τῆς ἐβδομάδος ταύτης ἐκτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος, ὅστις προεφύλαξε τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς νηστείας διατάξας νὰ φάγῃσι σῖτον μετὰ μέλιτος.

Ἐρ. Πῶς συνέβη τοῦτο.

Ἀπ. Θέλων ὁ παραβάτης Ἰουλιανὸς νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν παράβασιν τῆς νηστείας, διέταξε κρυφίως νὰ μολύνωσιν εἰς τὰς ἀγορὰς ὅλα τὰ φάγσιμα διὰ τοῦ αἵματος τῶν εἰδωλοθύτων· φανεῖς τότε εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυς Θεόδωρος, εἰδοποίησεν αὐτὸν περὶ τούτου, καὶ διέταξεν ὅπως οἱ πιστοὶ βράσωσι σῖτον καὶ γλυκαίνοντες αὐτὸν μετὰ μέλιτος φάγῃσι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν. Εἰς ἀνάμνησιν λοιπὸν τούτου καὶ πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν, ὅπως ἀποφεύγωμεν πᾶν σκάνδαλον προξενοῦν παράβασιν τῆς νηστείας, ἐθέσπισεν ἡ ἐκκλησία νὰ ἐτοιμάζωμεν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τῆς ἡμέρας ταύτης, τὸν ὑπογλύκειον τοῦτον σῖτον, καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος.

—ο—

Περὶ τῆς δευτέρας Κυριακῆς τῆς μεγάλης νηστείας.

Ἐρ. Τίνος ἀνάμνησιν ποιεῖται ἡ ἁγία ἐκκλησία κατὰ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τῆς μεγάλης νηστείας.

Ἀπ. Ὑπῆρξαν αἵρετικοί, οἵτινες δὲν παρεδέχοντο τὴν θεότητα τοῦ φωτὸς ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ Χριστοῦ, περιφρονοῦντες οὕτως τὸν Κύριον· ὁ δὲ ἅγιος Γρηγόριος

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπιτελεῖ ταύτην ἡ ἁγία ἐκκλησία ;

Ἀπ. Ὁ ζωηφόρος Σταυρός, ὁμοιάζων σκιῶδες δένδρον, χορηγοῦν πνευματικὴν ἀναψυχὴν καὶ ἡσυχίαν, φυτεύεται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νηστείας, ὡς ἐν μέσῳ κοπιώδους ὁδοιπορίας· πρῶτον μὲν ἵνα δώσῃ ἀνακούφισιν εἰς τὸν κεκμηκότα ὑπὲρ τῆς νηστείας καὶ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀνδρίαν αὐτοῦ, πρὸς ἀποτελείωσιν τοῦ ἀγῶνος· δεύτερον δὲ καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως βασιλέως προπορεύονται αὐτοῦ σημαῖαι καὶ σκῆπτρα, οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, θέλων νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν νικηφόρον αὐτοῦ ἀνάστασιν, ἀποστέλλει τὸ σημεῖον τῆς νίκης αὐτοῦ καὶ τὸ σκῆπτρον, ἥτοι τὸν ζωοποιὸν Σταυρὸν, διαπληρεῖ ἡμᾶς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ γλυκύτητος καὶ ζωοποιήσεως· διότι καθὼς ποτὲ ὁ Μωϋσῆς θεὸς ξύλον εἰς τὸ μέσον τῆς πικρᾶς πηγῆς ἐγλύκανεν αὐτήν, οὕτω καὶ ὁ Κύριος διὰ τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ τιμίου Σταυροῦ γλυκαίνει τὴν πίκραν τῆς νηστείας, καὶ παρηγορεῖ ἡμᾶς.

—ο—

Περὶ τῆς τετάρτης, πέμπτης καὶ ἑκτῆς Κυριακῆς τῆς Μεγάλης Νηστείας.

Ἐρ. Τίς ἦτο ὁ Ἰωάννης ὁ τῆς κλίμακος καὶ ἡ Μαρία ἡ Αἰγυπτία, τῶν ὁποίων ἡ ἁγία ἐκκλησία ποιεῖται ἀνάμνησιν κατὰ τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην Κυριακὴν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς.

Ἀπ. Ὁ μὲν ἅγιος Ἰωάννης ἦτο μέγας ἀγωνιστὴς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ διελθὼν τὸν ἐννενηκονταετὴ αὐτοῦ βίον εἰς πνευματικὰς θεωρίας, καὶ εἰς νηστείαν καὶ προσευχὴν, ὀνομάζεται τῆς κλίμακος διότι συνέγραψε βίβλον διηρημένην εἰς 33 κεφάλαια, εἰς βαθμοὺς τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ἐξεικονίζεται ἡ βαθμιαία αὐξήσις εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, καὶ παρίστανται ὑψηλαὶ εἰκόνες τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν. Ἡ δὲ ἁγία Μαρία ἡ Αἰγυπτία, κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο γυνὴ ἁμαρτωλὸς, ἀλλ' ἔπειτα τῇ δυνάμει τῆς θείας χάριτος καὶ ἰδίως τῆς μετανοίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἐγρηγόρσεως, ἔφθασε μέχρις ἀγγελικῆς τελειότητος, καὶ ἔλαβε μάλιστα τὸ χάρισμα τοῦ θαυματουργεῖν· ἡ πολυχρόνιος καὶ βαρεῖα αὐτῆς πλάνη κατὰ τῶν ἀγρίων παθῶν, ἐκπλήττει καὶ διεγείρει εἰς μετάνοιαν καὶ αὐτὸν τὸν

ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ὁ Παλαμᾶς, ἐξήλεγχε τὴν θεόμαχον ταύτην πλάνην, καὶ ἐν μιᾷ τοπικῇ συνόδῳ, συγκροτηθείσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὑπεστήριξε τὴν πίστιν εἰς τὴν θεότητα τοῦ φωτὸς τοῦ μεταμορφωθέντος Κυρίου, τούτους λοιπὸν τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ δοξάζει ἡ ἁγία ἐκκλησία κατὰ τὴν δευτέραν Κυριακὴν τῆς μεγάλης νηστείας.

Ἐρ. Ἐχει ἰδιαιτέραν τινὰ σχέσιν πρὸς τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης νηστείας ἡ ἀνάμνησις αὕτη.

Ἀπ. Ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς καὶ ἐνταῦθα θέλει εὕρει ἰδιαιτέραν διδασκαλίαν δι' ἑαυτοῦ, ἀρμόζουσα εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς νηστείας, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μετανοίας, εἰδότες τέλειος σκοπὸς ὅλου τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν σταδίου εἶναι, ὅπως διὰ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μετανοίας ἐπιλάβῃ καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὸ ἀείζων φῶς τῆς δόξης Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ πορευώμεθα καὶ ἐν τῷ ὀνόματι ἀγαλλιασώμεθα· ἐὰν δὲ μικρά τις σκιά ἀμφιβολίας καλύπτῃ τὸ φῶς τοῦτο ἐξάπαντος ἐξασθενοῦσιν οἱ ἀγῶνες ἡμῶν καὶ ἰδοὺ ἡ ἁγία Ἐκκλησία παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς τὴν δόξαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν λαμπρότητα, ἵνα μεθ' ὑπομονῆς διαλύσωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα ἀφορῶντες εἰς τὴν δόξαν τοῦ τελειωτοῦ Ἰησοῦ.

—ο—

Περὶ τῆς τρίτης Κυριακῆς τῆς μεγάλης νηστείας.

Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

Ἐρ. Τίνι τρόπῳ ἐπιτελεῖ ἡ ἁγία ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην τὴν προσκύνῃσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Ἀπ. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου τῆς Κυριακῆς ἐξάγεται ὁ τίμιος Σταυρὸς ὧς γίνεται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑψώσεως, καὶ μένει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα.

Ἐρ. Ποσάκις οἱ πιστοὶ προσκυνοῦσι τὸν Σταυρὸν καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα.

Ἀπ. Ἡ προσκύνῃσις αὕτη ἡνωμένη μετ' εὐλαβοῦς ἀσπασμοῦ γίνεται τετράκις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐβδομάδος, τὴν Κυριακὴν, τὴν Δευτέραν, τὴν Τετάρτην καὶ τὴν Παρασκευὴν.

ἀδιαφοροῦντα περὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας· ἡ ἔρημος τοῦ Ἰορδάνου ὑπῆρξε τόπος τῶν ἀγῶνων αὐτῆς, ἐν διαστήματι πολλῶν ἐτῶν δὲν εἶδε πρόσωπον, ἀλλὰ μόνος ὁ Θεὸς ἦτο μάρτυς αὐτῆς, καὶ ὑπερασπιστὴς καὶ βοηθός.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἡ ἁγία ἐκκλησία προβάλλει εἰς ἡμᾶς τὰ δύο ταῦτα καταπληκτικὰ παραδείγματα πνευματικῆς ἀσκήσεως.

Ἀπ. Οἱ ἑκτακτοὶ αὐτῶν ἀγῶνες, τὰ μέγιστα δύνανται νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν ζῆλον ἡμῶν πρὸς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν, καὶ ὥς νὰ λέγωσιν εἰς ἡμᾶς πολὺ ἀπέχετε ἀκόμη τοῦ νὰ ὑπομένητε ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ τοιαύτας στερήσεις καὶ ἀγῶνας, καὶ νὰ φθάσητε τοιαύτην τελειότητα.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον ὑπάρχει ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τῆς πέμπτης καὶ ἑκτῆς Κυριακῆς.

Ἀπ. Εἰς μὲν τὸν ὄρθρον τῆς πέμπτης ἐβδομάδος ἀναγινώσκεται ἅπας ὁ μέγας κανὼν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης, ἵνα ἐμψυχώσῃ τὸ αἶσθημα τῆς μετανοίας τῶν ἀγωνιζομένων ἐν τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, καθ' ἣν ἡμέραν γίνεται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων· εἰς δὲ τὸν ὄρθρον τοῦ Σαββάτου τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος, ψάλλεται ὁ ἀκάθιστος ὕμνος τῆς Θεοτόκου, εἰς εὐχαρίστησιν τῶν ἀναριθμῆτων αὐτῆς εὐεργεσιῶν, ὅθεν καὶ τὸ Σάββατον τοῦτο ὀνομάζεται τοῦ ἀκαθίστου (δηλ. ὕμνου). Τὸ δὲ Σάββατον τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος ἐορτάζεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου· διότι ὁ Κύριος πρὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐξετέλεσε τὸ μέγα τοῦτο θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἰδίως ἐδόξασεν αὐτὸν ὡς Δεσπότην τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἐβεβαίωσε τὴν τε ἀνάστασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν πάντων τῶν τεθνεώτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Ἐρ. Τίνος ἀνάμνησιν ποιεῖται ἡ ἁγία ἐκκλησία κατὰ τὴν μεγάλην ἐβδομάδα.

Ἀπ. Τῶν ἐκουσίων παθῶν καὶ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν θανάτου τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Τί ἰδιαίτερον ὑπάρχει εἰς τὰς ἀκολουθίας τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος ταύτης;

Ἀπ. α) Εἰς τοὺς ὄρθρους τῶν ἡμερῶν τούτων ἀναγινώσκεται τὸ εὐαγγέλιον· β) καθ' ἑκάστην τῶν ἡμερῶν τούτων τελεῖται ἡ λειτουργία τῶν προηγιασμένων Δώρων· γ) εἰς τὰς λειτουργίας ταύτας ἐπίσης ἀναγινώσκεται τὸ εὐαγγέλιον· δ) τῇ δευτέρᾳ τῆς ἐβδομάδος ταύτης γίνεται ἀνάμνησις τοῦ τε παγκάλου Ἰωσήφ, υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ, ὅστις ὑπῆρξε τύπος τοῦ παθόντος καὶ ἀναστάντος Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀκάρπου συκῆς, τῆς ξηρανθείσης μέχρι ῥίζης διὰ τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ἥτις ἦτο τύπος τοῦ ἀπολυμένου ἐν ἀμελείᾳ ἀμαρτωλοῦ· ε) τῇ τρίτῃ γίνεται ἀνάμνησις τῆς παραβολῆς τῶν δέκα παρθένων, τῶν ταλάντων καὶ τῆς φοβερᾶς κρίσεως· ς) τῇ τετάρτῃ γίνεται ἀνάμνησις τῆς γυναικὸς, ἥτις ἤλειψε διὰ μύρου τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος, δι' οὗ προεδήλωσε τὴν ταφὴν αὐτοῦ.

—ο—

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ.

Ἐρ. Τίνος ἀνάμνησιν ποιεῖται ἡ ἁγία ἐκκλησία τῇ μεγάλῃ Πέμπτῃ;

Ἀπ. Τοῦ μυστικοῦ Δείπνου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξετέλεσε μετὰ τῶν ἑαυτοῦ Ἀποστόλων, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσύστησε διὰ τοὺς χριστιανούς τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας, μεταδοὺς αὐτοῖς ἀντὶ τοῦ ἁμνοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅστις προεικόνιζε τὸν πάσχοντα Κύριον, αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα, καὶ αὐτὸ τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα.

Ἐρ. Τίνος ἰδιαίτερα γίνονται ἐπὶ τῆς ἀκολουθίας τῆς μεγάλῃς Πέμπτης;

Ἀπ. α) Ἡ λειτουργία γίνεται μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ· β) ἀντὶ τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου, καὶ ἀντὶ ἄλλων τινῶν ὕμνων τῆς λειτουργίας, ψάλλεται ὁ ὕμνος «τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ», καὶ γ) ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας γίνεται ὁ νικτήρ.

Ἐρ. Ὑπάρχει τίς αἰτία καθ' ἣν ἡ λειτουργία γίνεται μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ;

Ἀπ. Μάλιστα ὑπάρχουν δύο αἰτίαι· πρῶτον μὲν ὅτι ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ νὰ προσεγγίξῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν λειτουργίαν πρὸς αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς συστάσεως αὐτῆς, καθ' ὃ μυστήριον τῆς ἁγίας κοινωνίας· δεύτερον δὲ ὅτι ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἐνταυτῷ καὶ ἡμέρα τῆς

ὕπο τοῦ Ἰούδα παραδόσεως τοῦ Κυρίου εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων, ἧτις ἐγένετο ἐν ὥρᾳ νυκτός, προτρέπει νὰ ἀγρυπνῶμεν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν παρ' αὐτοῦ τὴν βαρεῖαν ἐπίπληξιν « οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ ».

Ἐρ. Ποῖος ὕμνος ἀντὶ τοῦ Χερουβικῶ φέλλεται εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην;

Ἀπ. Ὁ ἀκόλουθος, « Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ, σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς τὸ μυστήριον εἶπω· οὐ φίλημά σοι δώσω, καθ' ἅπερ ὁ Ἰούδας· ἀλλ' ὥς ὁ ληστὴς ὁμολογῶ σοι: Μνήσθητί μου Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου ».

Ἐρ. Εἰς τί κυρίως παρακινεῖ ἡμᾶς ὁ ὕμνος οὗτος;

Ἀπ. Πρῶτον μὲν ὅπως κατὰ ταύτην τὴν ὥραν τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἀγίας κοινωνίας, προσερχώμεθα ἅπαντες πρὸς τὴν μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· δεύτερον δὲ ὅπως ἀφοῦ προσέλθωμεν μετὰ τῆς δεούσης προετοιμασίας, καὶ ζήσωμεν ἀξίως τῆς κοινωνίας, μὴ εἰπώμεν τὸ μυστήριον τοῦ Σωτῆρος τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, καὶ μὴ δώσωμεν αὐτῷ φίλημα καθὼς ὁ Ἰούδας.

Ἐρ. Ἦμπορεῖ καὶ τώρα νὰ εἶπῃ τις τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, καὶ δώσῃ αὐτῷ φίλημα καθὼς ὁ Ἰούδας;

Ἀπ. Μάλιστα, ὅστις ὑποκριτικῶς προσέρχεται εἰς τὴν ἀγίαν κοινωνίαν, δίδει εἰς τὸν Χριστὸν φίλημα, καθὼς ὁ Ἰούδας, καὶ πᾶς ὅστις μετὰ τὴν μετάληψιν λησμονήσῃ τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρακαταθήκην τῆς αἰωνίου ζωῆς, παραδίδεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν κόσμον, λέγει τὸ μυστήριον εἰς τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ, καὶ ρίπτει τὸν πολύτιμον μαργαρίτην τοῦ Χριστοῦ πρὸς καταπάτησιν καὶ περιφρόνησιν· ἡ ἁμαρτία, ὁ κόσμος, ὁ διάβολος, καὶ τώρα εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν.

Ἐρ. Πῶς τελεῖται ὁ νιπτῆρ;

Ἀπ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἐκδίδεται ὁ Ἀρχιερεὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, περιστοιχούμενος ὑπὸ δώδεκα καθήμενων πρεσβυτέρων, ὁπότε ὁ μὲν διάκονος ἀναγινώσκει τὸ εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος νίψιν τῶν ποδῶν τῶν Ἀποστόλων, ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς κατὰ γράμμα ἐκπληρῶν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, λαμβάνει τὸ λέντιον (προσόφιον) καὶ ζωοθεῖς αὐτό, βάλλει

ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν καθημένων Ἀποστόλων, ὁ παριστῶν τὸν ἀπόστολον Πέτρον πρεσβύτερος, διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου τούτου, ἐμποδίζει τὸν Ἀρχιερέα ἀπὸ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς δίδει αὐτῷ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ νίπτει καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ· τελευταῖον ἐνδυθεὶς πάλιν ὁ Ἀρχιερεὺς κάθεται μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ὁ ἴδιος τελειώνει τὸ εὐαγγέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται ἡ σημασία τῆς νίψεως ταύτης, « ὅμοις φωνεῖτέ με ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γὰρ, εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὅμοις ὁφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὅμοις ποιῆτε· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν· εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοι ἐστέ ἐάν ποιῆτε αὐτά ».

Ἐρ. Ὅποιον μάθημα δίδει εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τῆς νίψεως ταύτης τῶν ποδῶν;

Ἀπ. Μάθημα ταπεινώσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, καὶ καθὼς ἐρμηνεύει ταύτην ὁ Μαθητὴς καὶ Ἀπόστολος τῆς ἀγάπης οὐχὶ λόγῳ καὶ γλώσσει, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Ἐρ. Διὰ τί ἡ ἀγία ἐκκλησία ἐξ ὅλων τῶν ἔργων τῆς ἀγάπης τοῦ Σωτῆρος, μόνον τὴν νίψιν τῶν ποδῶν προβάλλει οὕτω μεγαλοπρεπῶς;

Ἀπ. Διότι ἡ νίψις τῶν ποδῶν τῶν Ἀποστόλων μᾶλλον ζωηρότερον καὶ σαφέστερον ἐξεικονίζει τὴν ιδιότητα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, καὶ μολονότι, ὥς λέγει ὁ Σωτὴρ, ἀνωτέρας τῆς ἀγάπης τυχῆς εἶναι ὁ θάνατος ὑπὲρ τοῦ ἀγαπωμένου, « μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. (Ἰωάν. 15).

Ἐρ. Πῶς γίνεται τοῦτο δῆλον ἐκ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν;

Ἀπ. Ἡ νίψις τῶν ποδῶν τῷ πάλαι ἦτο πάγκοινος καὶ καθῆκον τῶν δούλων, καὶ ἐάν τις ἐξεπλήρου τὸ καθῆκον τοῦτο πρὸς τινά, ἐδείκνυσεν τὴν μεγάλην αὐτοῦ ταπείνωσιν εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτῷ μετ' αὐταπαρνήσεως εἰς τὰς πλείον δεινὰς αὐτοῦ περιστάσεις ὁ νιπτῶν τοὺς πόδας τῶν ἄλλων ὥς νὰ λέγῃ αὐταῖς « οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν θέλω θεωρήσει βαρεῖαν καὶ περιφρονητικὴν, ἅμα αὕτη εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος εἰς ὑμᾶς, εἰμὶ ἐτοιμος

νὰ ὑποστῶ πάντας τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας ὑπὲρ ὑμῶν.» ἰδοὺ τί σημαίνει ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος νίψις τῶν ποδῶν, καὶ ἰδοὺ τί διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐπανάληψις αὐτῆς ὑπὸ Ἀρχιερέως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ ἀληθῆς χριστιανικὴ ἀγάπη· ἐὰν σήμερον δὲν ὑπάρχει ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νίπτειν τοὺς πόδας τῶν ἄλλων, ὑπάρχει ὁμοίως τὸ καθήκον, ἀντὶ ταύτης νὰ νίπτωμεν τὰς πληγὰς αὐτῶν, καὶ νὰ ὑπηρετῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπισκεπτώμεθα αὐτοὺς ἀσθενεῦντας.

—ο—

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΓΑΛΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ.

Ἐρ. Τίνος ἀνάμνησιν ποιεῖται ἡ ἀγία ἐκκλησίᾳ τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ;

Ἀπ. Τῆς κρίσεως καὶ τῆς κατακρίσεως τοῦ Κυρίου, τῆς σταυρώσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ θανάτου, τῆς καθηλώσεως ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ.

Ἐρ. Τί πρέπει κυρίως νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τῆς ἡμέρας ταύτης;

Ἀπ. Ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι μοναδικὴ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἱερὰ αὐτῆς ἀκολουθία εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἄρχεται ἑκτακτος ὀρθρος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἀναγινώσκονται δώδεκα εὐαγγέλια ἐξεικονίζοντα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ἀντὶ τοῦ προσδιοριζομένου διὰ τὴν λειτουργίαν καιροῦ ἀναγινώσκονται αἱ βασιλικαὶ ὥραι, λειτουργία δὲ παντάπασιν δὲν γίνεται, περὶ τὴν τρίτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν (ἥτοι περὶ τὰς 9) ἄρχεται ὁ ἑσπερινός, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἀναγινώσκεται εὐαγγέλιον, περὶ τὰ τέλη τοῦ ὁποῖου ἐκφέρεται ὁ ἐπιτάφιος· ἅπαντα ἡ ἀκολουθία τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι ζωγραφικοτάτη καὶ συγκυνιτικὴ ἐξεικόνισις τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ.

Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ ὄρθρου ἀναγινώσκονται δώδεκα εὐαγγέλια;

Ἀπ. Ἵνα πληρεστέρα γένηται ἡ διήγησις τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῶν λόγων τῶν ἰδίων εὐαγγελιστῶν· ἀναγινώσκονται δὲ δώδεκα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὥρων τῆς νυκτὸς, αἵτινες ἅπασαι ἦσαν διὰ τὸν Κύριον ὥραι παθῶν.

Ἐρ. Διὰ τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ δὲν γίνεται λειτουργία;

Ἀπ. Καὶ διὰ τὴν συντριβὴν καὶ τὸν θρῆνον τῆς ἐκκλη-

σίας, πρὸ δὲ πάντων διὰ τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην ἰδέαν, ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν τὴν θυσίαν τοῦ Γολγοθᾶ προσέφερον αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Ἐρ. Τί παριστῶσιν αἱ βασιλικαὶ ὥραι τῆς ἡμέρας ταύτης;

Ἀπ. Αὐτὴν τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ Σωτήρια αὐτοῦ πάθη, διὰ τοῦτο καὶ ἀναγινώσκονται κατὰ τὰς ὥρας τῶν ἐν Γολγοθᾷ παθῶν τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Τί ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς ὁ ἑσπερινός τῆς μεγάλης Παρασκευῆς;

Ἀπ. Τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν καθήλωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὸν ἐνταφιασμόν, ὅθεν καὶ περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ ἐκφέρεται ὁ ἐπιτάφιος εἰς τύπον τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου.

Ἐρ. Τί εἶναι ὁ ἐπιτάφιος οὗτος;

Ἀπ. Ὁ ἐπιτάφιος εἶναι ἱερὰ ἐξεικόνισις τοῦ ἀποθανόντος Σωτῆρος τετυλιγμένου διὰ σινδόνης, καὶ κατατεθειμένου εἰς τὸν τάφον.

Ἐρ. Πῶς ἐκφέρεται ὁ ἐπιτάφιος;

Ἀπ. Ἐκφέρεται ἐκ τοῦ ἱεροῦ λαμβανόμενος ἀπὸ τῆς τραπέζης ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκφορᾶς αὐτοῦ πληροῦται τὸ θυσιαστήριον θυμιάματος εὐόσμων, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀρωμάτων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη ὁ Ἰωσήφ ἐπὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Κυρίου, τότε οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν στολὴν αἵρουν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ προπορευομένων θυμιατηρίων καὶ λαμπάδων, ἐκφέρουσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ τίθησιν εἰς ἰδιαίτερον κουβούκλιον, ὡς εἰς τὸ Σπήλαιον τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθείας· οἱ δὲ πιστοὶ μιμούμενοι τὰς εὐσεβεῖς γυναῖκας, αἵτινες ἐθεώρουν τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ Κυρίου, εὐλαβῶς βλέπουσι ποῦ ὁ Χριστὸς τίθεται, καὶ ἔπειτα προσκυνοῦσιν αὐτὸν καὶ ἀσπάζονται.

Ἐρ. Ποῖος ὕμνος ψάλλεται ἐπὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ ἐπιταφίου;

Ἀπ. Ὁ ἀκόλουθος· « Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον, τὸ φῶς ὥσπερ ἱμάτιον, καθελὼν Ἰωσήφ ἐπὶ τοῦ ξύλου, σὺν Νικοδήμῳ, καὶ θεωρήσας νεκρὸν γυμνὸν ἄταφον, εὐσυμπάθητον θρῆνον ἀναλαβὼν, ὀδυρόμενος ἔλεγεν. Οἴμοι, γλυκύτατε Ἰησοῦ! ὃν πρὸ μικροῦ ὁ ἥλιος ἐν Σταυρῷ κρεμάμενος, ζόφον περιεβάλλετο, καὶ ἡ γῆ τῷ φόβῳ ἐκυμαίνετο, καὶ διερρήγγυτο ναοῦ τὸ καταπέτασμα· ἄλλ' ἰδοὺ νῦν

βλέπω σε, δι' ἐμὲ ἐκουσίως ὑπελθόντα θάνατον· πῶς σε κηδεύσω Θεέ μου; ἢ πῶς σινδόσιν εἰλήσω; ποίαις χερσὶ δὲ προσψάύσω, τὸ σὸν ἀκήρατον σῶμα; ἢ ποῖα ἄσματα μέλψω, τῇ σῇ ἐξόδῳ οἰκτίρμων; Μεγαλύνω τὰ Πάθη σου, ὑμνολογῶ καὶ τὴν Ταφήν σου, σὺν τῇ Ἀναστάσει, κραυγάζων· Κύριε δόξασι.

—ο—

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

Ἐρ. Εἰς τί εἶναι καθιερωμένον τὸ ἅγιον καὶ μέγα Σάββατον;

Ἀπ. Τὸ μέγα Σάββατον εἶναι καθιερωμένον εἰς ἀνάμνησιν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου τῆς ἐν τῷ τάφῳ ἀναπαύσεως αὐτοῦ, καὶ τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὸν ἄδην, ἐν μέρει δὲ εἶναι καὶ προειδοποιήσις τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεως.

Ἐρ. Τί πρέπει νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς ἀκολουθίας τῆς ἡμέρας ταύτης;

Ἀπ. Διὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἀγρυπνεῖ ἡ ἁγία Ἐκκλησία μετ' εὐλαβῶν προσευχῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος ἀποδιδούσα αὐτὸν μεγαλοπρεπεῖς ἐνταφίους τιμὰς, διὰ τῶν ὁποίων προανατέλει ἡ παρηγορητικὴ ἀκτίς τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, διότι μολονότι ὁ ἐσπερινὸς τῆς μεγάλης Παρασκευῆς εἶναι καθιερωμένος εἰς ἀνάμνησιν τῆς ταφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως ἡ ἁγία ἐκκλησία εἰκονίζει ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τὴν ἀπλήν κατάθεσιν αὐτοῦ ἐν τῷ τάφῳ, ἔχουσα κατὰ νοῦν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν θεοπρεπῆ αὐτοῦ προσκύνησιν τῷ Σαββάτῳ, διὰ τοῦτο λίαν πρῶτ' ἡμέρας ταύτης, συγκαλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν τάφον αὐτοῦ, καὶ ἐπιτελεῖ τὸν μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ ὄρθρον, μετὰ τὸ «Θεὸς Κύριος» καὶ τοῦ τροπαρίου διὰ τῆς στιχολογίας τοῦ 17ου καθίσματος ἐκφράζεται ὁ θρῆνος καὶ ὁ κλαυθμὸς τῶν πιστῶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, περὶ τὰ τέλη τοῦ ὄρθρου γίνεται λιτανεία μετὰ τοῦ ἐπιταφίου περίξ τοῦ ναοῦ, ἔπειτα ἀναγινώσκεται εὐαγγέλιον διηγούμενον περὶ διορισμοῦ φυλακῆς εἰς τὸν τάφον τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς σφραγίσεως αὐτοῦ. Ἀμέσως δὲ ἐντισὶ μέροις Μ. Μ. ἄρχεται ὁ ἐσπερινὸς μετὰ τῆς λειτουργίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκονται 15 προφητεῖαι καὶ ἀναστάσημον εὐαγγέλιον, πρὸ τοῦ ὁποίου ἀντὶ «ἀλληλουῖα» ψάλλεται κα-

τανυκτικὸς ὁ παρηγορητικὸς ὕμνος «ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν, ὅτι σὺ κληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν» ὁπότε ὁ ἱερεὺς σκορπίζει εἰς τὸν ναὸν δάφνας εἰς σημεῖον χαρᾶς καὶ προειδοποιήσεως τῆς ἀναστάσεως.

Ἐρ. Τί σημαίνει ἐπὶ τοῦ ὄρθρου γινόμενη λιτανεία περίξ τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ ἐπιταφίου;

Ἀπ. Ἡ λιτανεία αὕτη ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν πορείαν τοῦ Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθείας καὶ Νικοδήμου, μετὰ τοῦ παναχράντου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾶ μέχρι τοῦ τόπου τῆς ταφῆς αὐτοῦ· ὑπὸ δὲ τὴν λιτανείαν αὐτὴν τοῦ ἐπιταφίου γενομένην περίξ τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν ἑξαπτερύγων καὶ τῶν λοιπῶν παρατάξεων, πρέπει νὰ νοώμεν ὅτι καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Χριστὸς ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ ἄδου, καὶ ἔθετο στερεὸν θεμέλιον καὶ περιχαράκωμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἐρ. Διατί ἀναγινώσκονται 15 προφητεῖαι καὶ ποῖον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν;

Ἀπ. Ἀναγινώσκονται 15 προφητεῖαι, ὅπως πληρέστερον παραστήσῃ ἡ ἐκκλησία εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πιστῶν τὴν προσκύνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς δόξης τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας διὰ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ἄρχεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, ἵνα γένηται καταλήπτων ὅτι ὁ Θεὸς νεκρὸς εἶναι ὁ ποιητὴς αὐτοῦ, καὶ καταλήγει εἰς τὴν ᾠδὴν τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ «εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου· τὸν Κύριον ὕμνεῖται καὶ ὑπερυψοῦται αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας».

Ἐρ. Τίνος ἔνεκεν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου ἀντὶ «ἀλληλουῖα» ψάλλεται «ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν»;

Ἀπ. Ταῦτα πάντα προαναγγέλλουσι τὴν ζωηφόρον καὶ ἐνδοξὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν, οἱ δὲ λειτουργοὶ ἐνδύονται τότε λευκὴν στολὴν, ἐπειδὴ καὶ εἰκονίζουσι τοὺς ἀγγέλους, οἵτινες καταβάντες ἐξ οὐρανοῦ, ἐκύλησαν τὸν λίθον ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ μνήματος τοῦ Κυρίου, καθὼς ἀνατέλων ὁ ἥλιος φωτίζει πρῶτον πάντων τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἀντανακλᾷ πρότερον πάντων ἐν τῇ ἱερῇ ὡ· ὑψηλοτέρῳ τόπῳ τοῦ ναοῦ.

Ἐρ. Ὁποῖος ὕμνος ψάλλεται ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἡμέρας ταύτης ἀντὶ τοῦ Χερουβικού;

Ἀπ. Ὁ ἀκόλουθος· ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύων καὶ τὸν χερου-

Εἰκὸν ὕμνον, τὰ μέγιστα ἀρμόζει εἰς τοὺς ἱσταμένους περὶ τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου μετὰ μυστηριώδους εὐλαθείας «Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ μηδὲν γήινον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω· ὁ γὰρ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν Κυριευόντων, προσέρχεται σφαγιασθῆναι, καὶ δοθῆναι εἰς βρώσιν τοῖς πιστοῖς, προηγούμεναι δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν Ἀγγέλων, μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόμματα Χερουδὶμ, καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφὶμ, τὰς ὄψεις καλύπτοντα, καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον Ἀλληλούϊα.

Ἐρ. Τίνα καὶ διὰ τίνος ὕμνου μακαρίζει ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐπὶ τῆς ἐκφορᾶς τοῦ ἐπιταφίου;

Ἀπ. Τὸν κηδευτὴν τοῦ Χριστοῦ τὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθείας, διὰ τοῦ ἐφεξῆς συγκινητικοῦ ὕμνου «Τὸν Ἥλιον κρύψαντα τὰς ἰδίας ἀκτίνας, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ Νχοῦ διαρρήχεν τῷ τοῦ Σωτῆρος θανάτῳ, ὁ Ἰωσήφ θεασάμενος προσῆλθε τῷ Πιλάτῳ καὶ ἱκετεύει λέγων· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ἐκ βρέφους ὡς ξένον ξενωθέντι ἐβόα· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ὁμόφιλοι μισοῦντες θανατοῦσι ὡς ξένον· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον ὃν ξενίζομαι βλέπειν τοῦ θανάτου τὸν ξένον· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃς εἶδε ξενίζειν τοὺς πτωχοὺς τε καὶ ξένους· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ἐβραῖοι τῷ φθόνῳ ἀποξένωσαν κόσμῳ· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ἵνα κρύψω ἐν τάφῳ, ὃν ὡς ξένος οὐκ ἔχει τὴν κεφαλὴν ποῦ κλίνει· δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ἡ Μήτηρ ὀρώσα νεκρωθέντα ἐβόα, ὦ Υἱὲ καὶ Θεέ μου εἰ καὶ τὰ σπλάχνα τριτρώσκομαι, καὶ τὴν καρδίαν σπαράττομαι νεκρὸν σὲ καθορώσα, ἀλλὰ τῇ σῇ ἀναστάσει θαρρόῦσα μεγαλύνω καὶ τούτοις τοῖς λόγοις δυσσοπῶν τὸν Πιλάτον ὁ εὐσχήμων λαμβάνει τοῦ Σωτῆρος τὸ Σῶμα, καὶ φόβῳ καὶ σινδόνι ἐνειλήσας καὶ σμύρνα κατέθετο ἐν τάφῳ τὸν παρέχοντα πᾶσι ζωὴν αἰώνιον καὶ τὸ μέγα ἔλεος».

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΡΟΜΗΤΩΝ.

Ἀνώνυμος Πατρ.

Σώρ. 3

Ὁ Σεβασμιώτατος ἅγιος Πόσνας Κ. Ἰγνάτιος

1

Ὁ Σεβασμιώτατος ἅγιος Νεοκαισαρείας Κ. Ἱερόθεος

Οἱ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι.

Ὁ ἅγιος Γορτύνης Κ. Μελέτιος

1

Ὁ ἅγιος Ἀνχιστασιουπόλεως Κ. Κύριλλος

Ὁ ἅγιος Παιονίας Κ. Ἱερεμίας

Οἱ Πανοσιολογιώτατοι

Παρθένιος Ἰ. Α. Σ.

1

Γερμανὸς Ἱεροδιάκονος Λιζ

2

Πορφύριος προηγούμενος Μεγ. Σπηλαίου

Ἱερομόναχος Μελέτιος Κόσκινος

2

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Ἰπλικτζής

1

Παπᾶ Νικόλαος Σύφνιος

Καλίνικος Ἱερομόν. πρεσβ. τῆς ἁγίας Κυριακῆς

Εὐγένειος Ἱεροδ. Προικονήσιος

Εὐγένειος Ἱεροδ. Νικηροίδης

Ὁ αἰδεσ. πρεσβ. τῆς ἐν Βλάχκᾳ ἐκκλ. ἀγ. Μιχαήλ

2

Ὁ ἐν τῇ ἐκκλ. τοῦ ἀγ. Νικολ. Ταμπάκῃ πρεσβ. Παναγιώτης

Ὁ αὐτόθι πρεσβ. Παπᾶ Νύμφου Μεγασπηλεώτης

Ὁ αὐτόθι πνευματικὸς Νικόλαος Ἱερομόναχος

Ὁ αὐτόθι ἐφημέριος Ἰλαρίων Ἱερομ. Βοζάντιος

Ὁ αὐτόθι Ἱεροδ. Γερμανὸς Βοζάντιος

Ὁ αὐτόθι κληδολάπτης Γεώργιος Δραμπέριου

Ὁ αὐτόθι ὑποκαυδολάπτης Μιχαὴλ Δημητρίου
 Ὁ ἐν τῇ ἐκκλ. τοῦ ἁγ. Νικολάου Γαλατῶ ἐφημέρ. Ἀθανάσιος
 Μελέτιος Ἱεροδ. Προικονήσιος
 Ἱεροδ. τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῶν Χίων Συμεών ἐκ Καλύμνου 2
 Ὁ ἐν τῇ ἐκκλ. τοῦ Χριστοῦ Γαλατῶ Ἱεροδ. Πολύκαρπος 4
 Ὁ ἐν Ὑψωμαθείαις τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου Ἱεροδ. Γρηγόριος
 Ὁ ἐν Σοσθενίῳ προεστὼς Π. Δημήτριος Χίος
 Ὁ αὐτόθι ἐφημέριος Ἀγαθὰγγελος Χίος
 Ὁ αὐτόθι μουσικολογιώτατος Νικ. Λυνάρδος Χίος
 Πηπῶ Ἀθανάσιος Βυζάντιος
 Πολύκαρπος Ἱεροδ. τοῦ Σ. Χ.
 Ὁ Ἱεροδ. Ζαίρας Χίος Κεστούδης
 Ὁ ἐν Χάσκει Ἱεροδ. Γεράσιμος
 Φιλόθεος Ἱεροδ. Σεβρίτης ἐν Βελίνῳ
 Καισάριος ἐφημ. τοῦ ἁγ. Μηνᾶ
 Ἐλευθέριος Ἱερομ. τοῦ ἁγ. Μηνᾶ
 Γεράσιμος Ἱεροδ. ἐν Ὑψωμαθείαις
 Ἐλευθέριος Ἱεροδ. τοῦ ἁγ. Μηνᾶ
 Βενέδικτος Ἱερομ. τοῦ Σιν. Μετοχίου
 Γρηγόριος ἡγούμεν. τοῦ Βλακπεταίου
 Ὁ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγ. Γεωργίου Κρήνη ἡγούμεν. Ἰωσήφ Νικολάου
 Ἱερομόν. Κ. Διονύσιος καὶ Πηπῶ Κωνσταντίνος.

Οἱ εὐγενέστατοι Κύριοι

Μιχαὴλ Ἀντωνιάδης	4	Ἰω. Νικολαΐδης	4
Νικόλαος Ἀντωνιάδης		Χαρὰλ. Σωτηριάδης	
Ἀντών. Σουβατσόγλου		Ν. Ζωσιμάδης ἐκ Δρυνοπούλεως	
Ἀθην. Γ. Ράλλης		Θεμισ. Ἰατροπούλος	
Στέρ. Ἠλιάδης		Ἰ. Ἀποστολίδης	
Στέρ. Ἀναστασιῆδης		Κωνστ. Ἀντωνιάδης	
Δουκοῦργος Ἀποστολίδης		Μ. Β. Ἰσίδουλος	
Ἰωάν. Κωνσταντινίδης		Θεόδ. Πανίδης	
Α. Χατζόπουλος		Γεώργ. Δημητρίου	
Ν. Ἰω. Ἀργύρας		Βασ. Ἀνδρεάδης	
Νικ. Θεοφιλίδης		Γεώργ. Νικολαΐδης	

Γρηγ. Σωτηριάδης	4	Θωμάς Κωνσταντίνου
Π. Εὐθύφρων		Μιχαὴλ Ε. Μαλιάκκ
Ι. Α. Ἀρτεμιάδης		Θεόδ. Βαφεύς
Ἰω. Παπαδόπουλος		Ἀριστ. Ἀλεξάνδρου
Σωτ. Κωνσταντινίδης		Εὐστράτιος Γεωργιάδης
Κωνστ. Γεωργιάδης		Ἰωάννης Δ. Μαυράκης
Παναγ. Κρυωνᾶς		Κωνστ. Κανονάρχης
Ὀμηρος Παν. Προυσαεὺς		Ἀλέξανδ. Νικολάου
Νικ. Β. Βλαχόπουλος		Γιμ. Τρύφων
Ἰω. Κ. Βλαχόπουλος		Βασίλ. Χ. Ἀναστασίου
Ἰω. Παπαδόπουλος		Στυλ. Γ. Κόκκινος
Σωτήρ. Κωνσταντινίδης		Γεώργιος Ἰωάννου
Ἀθαν. Διμασκηνῶ		Σπυρίδων Προδ. Καισαρεὺς
Νεοκλῆς Β. Νικολαΐδης		Φώτιος Δ. Μαυράκης
Μιχαὴλ Γαβριήλ Β.		Νικ. Ἀντωνίου
Γεώργ. Ἰωάννου Τεσμελῆς		Λεόντιος Π. Ἰωάννου
Ἄνδρ. Μυκόνιος		Παντελ. Μ. Φραντσελαΐδης
Θεόφιλος Ἀθανασίου		Γεώργ. Ἀναστασιῆδης
Βασ. Βασιλείου		Ἐλευθ. Πριμικιρίδης
Κωνστ. Θεοδώρου		Γεώργ. Κυριακόπουλος
Στυλ. Γ. Νατζιανός		Κωνστ. Χ. Σταύρου
Πρόδρομος Ἰωάν. Κ.		Ἰωάν. Ἀναστασιῆδης
Ἰω. Δ. Μαρίνας		Ἀπόστ. Νικολαΐδης
Χρῆστος Χ.		Ταβανιώτης Κωνσταντίνου
Νικόλαος Ἀποστόλου		Ἰω. Καισαρεὺς
Ἰω. Πρόδρομ. Ναζιανός		Θεοδότ. Α. Σεργιάδης
Ἰω. Σ. Ροδοστιανός		Γεώργ. Α. Ναλπάνογλου
Δημ. Σ. Μαρμαρινός		Ἀντ. Ἐρμανουήλ
Θεόδ. Κ. Ἀρτακ.		Ἐρμανουήλ Κωνσταντίνου
Λάζαρος Α. Νατζιανός		Φίλιπ. Ἰωάννου
Βηγγέλης Θεοδώρου		Ἰω. Μιχαηλίδης
Δημ. Θεοδώρου		Ἰω. Γεωργιάδης
Πρόδρ. Σ. Ἀνασγλου		Ἀθαν. Χρησιδης
Δαμιανός Ἰωακείμ		Νικ. Σ. Κοραΐδης
Θεόδ. Μ. Φερτεκλῆς		Ἰω. Β. Μελίκος
Σάββας Ι. Φερτεκλῆς		Ἰω. Τιγερμαντζόγλου
Ι. Σάβ. Μιχανεζόγλου		Νικ. Ντουρξαγανόπουλος
Λέσχη Μικρὰ Ἀσία		Ἀθαν. Κ. Μακαρίτης
Ἠλ. Θεοδοσίου		Δουκᾶς Παπαδόπουλος
Μωϋσῆς Πάντζου		

Παν. Ἀφεντουλιάδης
 Παναγ. Γ. Τζουλάκης
 Προδρόμος Βασιλειάδης
 Ερμούλαος Κωνσταντίνου
 Γεώργ. Σταματίου
 Νικ. Αδάρμ
 Βελλίμης Τούτκοβιτς.
 Γεώργ. Α. Μαιθόπουλος
 Ἀλέξ. Χ. Χρήστου
 Σωτήριος Χ. Χρήστου
 Δημ. Κ. Καπμαύρογλου
 Βασ. Ἐλευθεριάδης
 Γεώργ. Πέτρου
 Ἰω. Προδρόμου
 Θωμάς Χρήστου
 Κωνστ. Νικολάου
 Γεώργ. Δημητρίου
 Γεώργ. Ἀναστασόπουλος
 Σπύρος Βασιλείου
 Χρήστος Παναγιώτου
 Γεώργ. Π. Καρασάβδας
 Βασ. Προδρόμου
 Νεοκλῆς Β. Νικολαΐδης
 Βασ. Α. Τενέρογλου
 Χαράλ. Κωνσταντίνου
 Κωνστ. Σάββας
 Ἰωάννης Θεοδοσίου
 Ἀναστάσιος Δημητρίου
 Προδρόμ. Χ. Κοσμά
 Ιορδ. Συμεών
 Ἠλίας Ἡσαΐδου
 Ἰω. Ζουμπύλ
 Προδρόμ. Μιχαήλ
 Νικ. Ἀβραάμ
 Ἰω. Χ. Ἰωάννου
 Ζαχ. Κωνσταντίνου.
 Τηλέμ. Α. Ἀργυρόπουλος
 Παρλασκευῆς Μ. Ἀλατιάδης

4 Δημήτρ. Ἰωάννου
 Βασ. Ν. Πακτιζεβάνογλου
 Δημ. Μιχαήλ
 Κωνστ. Δημητρίου
 Αἰζαρος Κωνσταντίνου
 Γεώργ. Α. Φερμαντζόγλου
 Θεόδωρος Ἀλευριώτης
 Τριαντάφυλος Μιχαήλ
 Αριστοτ. Τζιγαριδόπουλος
 Κωνστ. Β. Καλεβριάδης
 Φώτιος Παπᾶ Παναγιώτου
 Γεώργ. Βερνίκος
 Μαρουδῆς Σχεραντίδης
 Ἰω. Α. Τζιτζιρικίδης
 Β. Πετρίδης
 Κ. Τζάμης
 Μιχαήλ Παπαδόπουλος
 Μιχαήλ Γεναδίου
 Κωνστ. Γεωργιάδης
 Ἠλ. Στεφάνου
 Χ. Αντ. Μαυράκης
 Ἀναστ. Α. Γεωργίου
 Νικ. Διαμαντιάδης
 Δημ. Σανταλιζόγλου
 Κωνστ. Λαμπίνης
 Γηλέμ. Νικολαΐδης
 Ἰω. Ἀναστασίου
 Ἀβραάμ Α. Δανιηλίδης
 Νικ. Θ. Σουλίδης
 Ἰω. Βυθινός
 Κων. Ἀναστασιάδης
 Κων. Γεωργίου
 Γεωργ. Ἀθανασιάδης
 Σπυρ. Δελιάδης
 Γρηγ. Κουσαντόπουλος
 Νικ. Δελόπουλος
 Δημ. Δημεριλόπουλος
 Σεραφ. Μανασόπουλος

Σπυρ. Πέτρου
 Εὐστρ. Ἀδάμ
 Χρήστος Χρυσόχοος

Αἱ Φιλόμουσσι Κυρίαι

Αἰκατερίνη Γ. Πρασᾶ
 Αἰκατερίνη Δημητρίου
 Αἰκατερίνη Γεωργιάδου
 Ἀθηνᾶ Σωτηράκη
 Ἀρτεμυσία Σωτηράκη
 Ἀρτεμυσία Περσίδου
 Β. Μισιρώφ
 Εὐφροσύνη Δημητρίου
 Εὐφροσύνη Π. Ἰσχυρίδου
 Εὐγενία Σωτηριάδου
 Εὐφημία Νικολαΐδου
 Οὐρανία Καλιάρχου
 Οὐρανία Περσίδου
 Πλουμοῦ Ἰωάννου
 Σεβαστή Καρασάββα
 Σοφία Γεωργίου
 Φευρωνία Ἀναστασιάδου
 Χαρίκλεια Δημητρίου

Οἱ ἐξ Ἑλλάδος φιλόμ. Κύριοι

Αθην. Βάγλης
 Ἰω. Π. Σπηλιόπουλος
 Βασίλ. Εὐσταθίου
 Ἰω. Κεφάλας
 Ἰω. Νικολαΐδης
 Κωνσταν. Ρήζης
 Γεώργ. Π. Μπαρδούλης
 Νικόλαος Τσάνγρης
 Ἀνδρέας Τζουράς
 Λεων Π. Δημητρίου
 Νικ. Τζίγκας
 Θεοφ. Μουσικολογιώτατος

4 Γεώργ. Παντολέων
 Γεώργ. Βαρδαλόπουλος
 Γεώργ. Παπαδόπουλος
 Δημ. Ροδολίνου
 Γεώργ. Παπᾶ Δημητρίου
 Γεώργ. Πατρινός
 Γεράσ. Κεφαλίναιος
 4 Ἀνδρέας Βιθιοπώλης
 Χαράλαμ. Καβαδίας
 Γεράσ. Αντύπας
 Σταῦρος Καβαδίας
 Ἀθαν. Βιλασσόπουλος
 Ἐκ τῶν Μαθητῶν τῆς Μ. τοῦ Γένους
 Σχολῆς.
 Συμεών Ἀναστασίου
 4 Ἰω. Γεωργίου
 Ἀλέξανδρος Δημητριάδης
 Κωνστ. Σ. Ἀποστολίδης
 Γρηγ. Οἰκονομίδης
 Αἰζ. Χ. Ἰωάννου Καίσαρεῦς
 Δημ. Α. Σακελλαρίδης
 Νικ. Γ. Γαληνός
 Κωνσταν. Ἡσαΐας.
 Νικ. Χ. Ἀρσένης
 Ζαφύριος Φιλαλήτης
 Μιχαήλ Ι. Ἰσχυρίδης
 Γηλέμ. Σ. Τζιβόγλου
 4 Μιχ. Δημητρίου
 2
 4 Κλεάνθης Γεωργιάδης
 Κυριακός Α. Ἰωαννίδης
 Ἀναστ. Μιχαήλ
 Κωνστ. Ι. Κωνσταντινίδης
 Μιλτ. Πολύχροναΐδης
 Νικ. Βασιλειάδης
 Δημ. Περσίδης
 Στέφ. Β. Τζαπραζίδης
 Ἠλίας Ἀλεξανδρίδης
 Κωνστ. Γεωργίου
 Ἀναστ. Π. Κριωνάς

Ἡ ἐν Τζουμπλίᾳ Ἑλληνικὴ Σχολή.

Ὁ ἑλλογιμώτατος Ἑλλ. διδάσκαλ.

Ἰορδάνης Θεοδωρίδης

Δημ. Γεωργίου

Σταῦρος Νικολάου

Ἰωάν. Γεωργίου

Κλήμης Νικολάου

Κωνστ. Χ. Ἰωάννου

Ἰωάν. Λεωνίδου

Νικ. Χ. Φιλίππου

Κωνστ. Κρυωνᾶ

Νικ. Χ. Γεωργίου

Μιλάνης Σάββα

Νικ. Ἀντωνίου

Ἀλέξιος Ἡλία

Ἀλέξαν. Νικολάου

Νικ. Θεοδοσίου

Γαρόφαλος Γεωργίου

Νικ. Χ. Μιχαήλ

Νικ. Κωνσταντίνου

Ἰω. Κωνσταντίνου

Γεράσιμος Ἀντωνίου

Ἀπόστολ. Ἰωάννου

Ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σισανίου τῆς Μακε-
δονίας Σχολή Δραμίστας.

Ἀθαν. Καρυγιαννάκης

Βασ. Δ. Ἀποστολόπουλος

Βασ. Δ. Μαρκαζανόπουλος

Γεώργ. Μ. Ἀποστολόπουλος

Δημ. Ι. Ἀρβανιτογιάννης

Κωνστ. Ν. Νούκας

Νικ. Μ. Ριζόπουλος

Ἡ ἐν Σοφονίᾳ σχολή.

Ὁ ἑλλογιμώτ. ἀλληλοδιδάσκαλος

Ἰω. Π. Μιχαηλίδης

Ἰω. Γεωργίου

Κωνστ. Παναγιώτου

Ἰω. Ἀθανασίου

Ἀριστείδης Χ. Νικολάου

Γρηγ. Νικολάου

Ἀθαν. Ἰωάννου

Βασ. Χ. Νικολάου

Δημ. Ἀναστασίου

Νικ. Παύλου

Κωνστ. Σταύρου

Βασ. Γεωργίου

Χρῆστος Κωνσταντίνου

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελίδι	8 στίχοι	5 ἀντὶ ἀρρώστειας	γράφει ἀναρρώστως
7	3	διδασκαλειῶν	διδασκαλιῶν
9—34	5—1	ἐξαποστειλάριον	ἐξαποστείλῳ
9	11	κλήροις	κλίτοις
10	1	τοῦ	τῆς
»	31	ἀνάπαιον	ἀνάπαιον
»	16	λειτῆς	λειτῆς
»	18	αἰνεῖται	αἰνεῖται
14	17	ἀγιάζον	ἀγιάζειν
»	18	ἐλαίους	ἐλαούς
»	21	ἐορταζομένων	ἐορταζομένων
15	2	παρ' αὐτοῦ	δι' αὐτοῦ
»	19	πορίαν	πορείαν
18	4—9	ἐκτενῆς	ἐκτενῆς
21	32	ἀπορροῦμεν	ἀπορροῦμεν
25	2	ὀρισμένον	ὀρισμένον
29	20	ἀναγγελλεῖ	ἀναγγελλεῖ
31	21	κανδύλαι	κανδύλαι
33	22	ὀνομάζονται	ὀνομάζονται
45	34	καθώς	καθ' ὅς
48	29	ψαλμοφθείας	ψαλμοφθείας
56	19	συνφθῆ	συνφθῆ
64	14—26	ἀναλύψας	ἀναλύψας
80	19—22	ἐμφύσημα	ἐμφύσημα
88	21	τελειώτητα	τελειώτητα
99	5	ἐντίθημι	οὐ τίθημι
108	27	συγκυνητικῇ	συγκυνητικῇ

Ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ διορθωθέντα κυριώτερα τυπογραφικὰ λάθη,
ὧσων δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων παρεῖδον τὴν διόρθωσιν ἐπικαλοῦμαι
τὴν ἐπιεικείαν τῶν Φιλολόγων ἀναγνώστων.

Κοινά

Κυριοτάτη Δεσ. Βούλη

τη προέχουσιν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ

24 Μαρτίου 1902

† Αὐτοκρατορ

Μαδρίτης καὶ Αἰγυπτῶν
τοῦ γένους Ἑλλήνων

